

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYİNİN ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ
(GAZİANTEP ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

MEHMET AKSU

Gaziantep, 2013

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ VE DENETİMİ BİLİM DALI

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SALDIRGANLIK DÜZEYİNİN ÇEŞİTLİ
DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ
(GAZİANTEP ÖRNEĞİ)

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet AKSU
Danışman: Yrd. Doç. Dr. İtir Tari CÖMERT

Gaziantep, 2013

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
İÇİNDEKİLER	i
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
TABLO LİSTESİ	vii
KISALTMALAR	x

BÖLÜM I

1. GİRİŞ	1
1.1. Alt Amaçlar.....	9
1.2. Sayıtlar.....	9
1.3. Sınırlılıklar	9

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	11
2.1. Saldırganlık.....	11
2.2. Saldırganlıkla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	12
2.2.1 Psikanalitik Kuram.....	12
2.2.2 Etiyolojik Kuram.....	14
2.2.3 Biyolojik Kuram.....	15
2.2.4 Sosyal Öğrenme Kuramı.....	16
2.2.5. Engellenme Saldırganlık Kuramı	17
2.2.6. Genel Saldırganlık Modeli.....	19
2.3. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler	20
2.3.1.Aile	20
2.3.2.Cinsiyet	21
2.3.3.Okul	22
2.3.4.Alkol ve Uyuşturucu	23
2.3.5.Kitle İletişim Araçları.....	23

2.3.6.Engellenme.....	24
2.3.7.Çevresel Faktörler	24

BÖLÜM III

3. YÖNTEM	26
3.1. Araştırmanın Modeli	26
3.2. Evren-Örnekleme.....	26
3.3. Veri Toplama Araçları	26
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	27
3.3.2. Saldırganlık Ölçeği	27
3.4. Verilerin Toplanması.....	30
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi	31

BÖLÜM IV

4. BULGULAR VE YORUM	32
4.1. DENEKLERİN BETİMSSEL DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIMLARI	32
4.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	36
4.2.1. Araştırmanın Birinci Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum	36
4.2.1.1. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	36
4.2.1.2. Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	37
4.2.1.3. Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	41
4.2.1.4. Başarı Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	44
4.2.1.5. Devamsızlık Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	49
4.2.1.6. İşte Çalışma Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	53
4.2.1.7. Boş Zaman Etkinlikleri Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	55
4.2.1.8. Günlük İnternet Kullanma Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum ...	60
4.2.1.9. Televizyon İzleme Süresi Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum ...	66
4.2.2. Araştırmanın İkinci Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum	69
4.2.2.1. Anne-Baba Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	69
4.2.2.2. Ailenin İkamet Yeri Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	71
4.2.2.3. Ailenin Ekonomik Durum Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum ...	73
4.2.2.4. Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	76
4.2.2.5. Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	82
4.2.2.6. Annenin Çalışma Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	89

4.2.2.7. Babanın Çalışma Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	92
4.2.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum	95
4.2.3.1. Ailenin Cezalandırma Sıklığına İlişkin Bulgular ve Yorum	95
4.2.3.2. Ailenin Cezalandırma Türüne İlişkin Bulgular ve Yorum	100
4.2.3.3. Aile Yaklaşımları Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum	107

BÖLÜM V

6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	112
6.1. Sonuç	112
6.2. Öneriler	114
6.2.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler	114
6.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler	116
KAYNAKÇA	118
EKLER.....	122
EK-1. Kişisel Bilgi Formu	123
EK-2. Saldırganlık Ölçeği	125
EK-3 Saldırganlık Ölçeği Kullanım İzni	127
EK-4 Araştırma İzin Talebi	128

ÖZET

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediğini incelemektir. Cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, başarı durumu, devamsızlık durumu, işte çalışma, günlük internet kullanma süresi, günlük TV izleme süresi, sosyo ekonomik düzey, anne-babanın eğitim düzeyi, anne-babanın çalışma durumu, ailenin cezalandırma sıklığı, ailenin cezalandırma türü ve aile yaklaşımları gibi değişkenler ile öğrencilerin saldırganlık düzeylerine göre değişip değişmediğini incelemek amacıyla yapılmış betimsel bir çalışmadır.

Araştırma grubunun evrenini 2012-2013 eğitim-öğretim yılında Gaziantep İli Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı resmi liseler, örneklemini Gaziantep İli Şehitkâmil ilçesi Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı genel liselerin 10. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

Araştırmanın veri toplama aşamasında Can'ın (2002) Türkçeye uyarladığı Saldırganlık Ölçeği kullanılacaktır. Bağımsız değişkene ait veriler araştırmacı tarafından hazırlanmış olan Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda 10.sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin cinsiyet, yaş, başarı durumu, devamsızlık durumu, günlük internet kullanma süresi, anne-babanın eğitim düzeyi, annenin çalışma durumu, ailenin cezalandırma sıklığı, ailenin cezalandırma türü ve aile yaklaşımları arasında anlamlı olarak farklılaşırken; kardeş sayısı, işte çalışma, günlük TV izleme süresi, sosyo-ekonomik düzey, anne-baba durumu ve ailenin ikamet yeri arasında anlamlı ilişkiye rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Saldırganlık, saldırganlık düzeyi, lise öğrencisi.

ABSTRACT

The aim of this study differ from each other according to various variables of high school students to examine the levels of aggression. Gender, age, number of siblings, the success status, absence status, working, daily internet usage duration, daily TV viewing time, socio-economic status, parents' educational level, employment status of parents, family, the frequency of punishment, punishment, and type of family variables such as the family approaches the students according to their level of aggression is a descriptive study conducted to examine changed.

The population of the study, in the 2012-2013 academic high schools in the city of Gaziantep Directorate of National Education on the official sample of the town of Gaziantep Province Şehitkamil 10 public high schools under the Directorate of National Education is the students.

Can is the data collection phase of the study (2002) Aggression Questionnaire developed will be used. The data argument will be used Personal Information Form which was prepared by the researcher.

As a result of the aggression levels of Grade 10 students in the research of gender, age, academic standing, absence status, time of day to use the internet, the level of education of the parents, the mother's employment status, family, the frequency of punishment, punishment, family type and family of approaches differed significantly, the number of siblings , working, daily TV viewing time, socio-economic status, family status and place of residence of the parents significant relationship was found.

Keywords: Aggression, the level of aggression, high school student.

ÖNSÖZ

Eğitim-öğretim faaliyetlerinin etkililiğini ve verimliliğini etkileyen unsurlardan biride saldırganlık olaylarının yaşanmasıdır. Ancak lise öğrencilerinin saldırganlık eğilimleri, toplumda artan şiddet ve saldırganlığın farklı boyutlarda okul ortamlarında yaşanması, ilgiyi okullarda yaşanan saldırganlığa yönelmiş ve öğrenciler arasında görülen saldırganlık içeren davranışlar eğitim sistemi içerisinde bir yara halini almaya başlamıştır. Son yıllarda özellikle lise öğrencilerin karıştığı şiddet olaylarının sayısında ciddi artışlar olmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının ve emniyet güçlerinin aldığı önlemlere rağmen şiddet olaylarının önüne geçilememektedir. Bu durum gerek öğrenciler ve velileri gerekse okul yöneticileri üzerinde tedirginlik oluşturmaktadır. Lise öğrencilerinin saldırganlık ve şiddet durumları irdelenerek, farklı değişkenlerin öğrencilerin ortaya koyduğu şiddet üzerindeki etkisinin incelenmesine, saldırganlık nedenlerini belirleme ve çözüm önerileri geliştirme konusunda eğitimcilere ve eğitim yöneticilerine ipuçları sunulmasına ihtiyaç vardır.

Eğitimim sırasında bilgilerinden yararlandığım ve araştırmanın bütün safhalarında bana verdiği her türlü emeği için danışman hocam Yrd. Doç.Dr. İtir TARI CÖMERT' e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Gaziantep,2013

Mehmet AKSU

TABLO LİSTESİ

Tablo 4.1. Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin boş zaman etkinliklerine göre frekans ve yüzde değerleri	33
Tablo 4.2. Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin internet kullanım süresine göre frekans ve yüzde değerleri	33
Tablo 4.3. Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin televizyon izleme süresine göre frekans ve yüzde değerleri	33
Tablo 4.4. Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin anne eğitim düzeyine göre frekans ve yüzde değerleri	34
Tablo 4.5. Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre frekans ve yüzde değerleri	34
Tablo 4.6. Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin aile yaklaşımlarına göre frekans ve yüzde değerleri	35
Tablo 4.7. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları	36
Tablo 4.8. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Yaş Değişkinine Göre Grup İstatistikleri	37
Tablo 4.9. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Yaş Değişkinine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	39
Tablo 4.10. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Yaş Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	40
Tablo 4.11. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Kardeş Sayısı Değişkinine Göre Grup İstatistikleri	41
Tablo 4.12. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Kardeş Sayısı Değişkinine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	42
Tablo 4.13. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	43
Tablo 4.14. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Başarı Durumuna Göre Grup İstatistikleri	44
Tablo 4.15. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Başarı Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	46
Tablo 4.16. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Başarı Durumu Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	47
Tablo 4.17. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Devamsızlık Durumuna Göre Grup İstatistikleri ...	49
Tablo 4.18. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Devamsızlık Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	50
Tablo 4.19. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Devamsızlık Durumu Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	51

Tablo 4.20. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin İşte Çalışma Durumuna Göre Grup İstatistikleri ...	53
Tablo 4.21. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, İşte Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	54
Tablo 4.22. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin İşte Çalışma Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	55
Tablo 4.23. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Boş Zaman Etkinlikleri Değişkenine Göre Grup İstatistikleri	56
Tablo 4.24. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Boş Zaman Etkinlikleri Değişkenine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	57
Tablo 4.25. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Boş Zaman Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	58
Tablo 4.26. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Günlük İnternet Kullanma Süresine Göre Grup İstatistikleri	61
Tablo 4.27. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Günlük İnternet Kullanma Süresine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	62
Tablo 4.28. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin İnternet Kullanma Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	63
Tablo 4.29. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Günlük Tv İzleme Süresine Göre Grup İstatistikleri	66
Tablo 4.30. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Günlük Tv İzleme Süresine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	67
Tablo 4.31. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Anne-Baba Durumuna Göre Grup İstatistikleri	69
Tablo 4.32. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Anne-Baba Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	70
Tablo 4.33. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Ailenin İkamet Yerine Göre Grup İstatistikleri	71
Tablo 4.34. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Ailenin İkamet Yerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	72
Tablo 4.35. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Grup İstatistikleri	74
Tablo 4.36. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	75
Tablo 4.37. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Ekonomik Durum Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	76
Tablo 4.38. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Grup İstatistikleri ...	77
Tablo 4.39. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Anne Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	78

Tablo 4.40. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Anne Eğitim Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	79
Tablo 4.41. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Grup İstatistikleri	83
Tablo 4.42. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Baba Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	84
Tablo 4.43. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Baba Eğitim Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	85
Tablo 4.44 Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Anne Çalışma Durumuna Göre Grup İstatistikleri .	89
Tablo 4.45. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Anne Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	90
Tablo 4.46. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Anne Çalışma Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	91
Tablo 4.37. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Baba Çalışma Durumuna Göre Grup İstatistikleri .	93
Tablo 4.48. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Baba Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	94
Tablo 4.49. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Baba Çalışma Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	95
Tablo 4.50. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Ailenin Cezalandırma Sıklığına Göre Grup İstatistikleri	96
Tablo 4.51. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Ailenin Cezalandırma Sıklığına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	97
Tablo 4.52. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Cezalandırma Sıklığı Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	98
Tablo 4.53. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Ailenin Cezalandırma Türüne Göre Grup İstatistikleri	101
Tablo 4.54. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Ailenin Cezalandırma Türüne Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	102
Tablo 4.55. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Cezalandırma Türüne Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	103
Tablo 4.56. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Aile Yaklaşımlarına Göre Grup İstatistikleri	107
Tablo 4.57. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Aile Yaklaşımlarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları	108
Tablo 4.58. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Aile Yaklaşımları Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları	109
Tablo 4.59 Değişkenlerin Alt ölçekler Bazında Anlamlılıklarını Gösteren Sonuçlar.....	111

KISALTMALAR

Akt.	: Aktarma
Anova	: Tek Yönlü Varyans Analizi
Ark.	: Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler
Bkz.	: Bakınız
Öğrenci	: Araştırmaya katılan 10. Sınıf öğrencileri
SPSS	: Statical Package For The Social Science (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı)

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Üzerinde önemle durulan kavramlardan biri olan “saldırganlık” insanoğlunun var olduğu günden beri varlığını sürdüren bir davranış biçimidir. Çocukların oyunlarındaki kavgalardan, sokak çatışmalarından ve savaşa kadar, bir insanın bir diğer varlığa acı verme çabası, belki de üzerinde en çok araştırma yapılmış insan davranışlarından biridir. Günümüzde de çok popüler bir araştırma konusu olan “Saldırganlık” genel olarak, canlı veya cansız herhangi bir varlığa karşı fiziksel ve/veya duygusal olarak zarar vermeyi amaçlayan her türlü davranış biçimi olarak tanımlamaktadır (Burger, 2006 ve Berkowitz, 1987’den Akt: Çelik, 2006).

Saldırganlığın herkes tarafından bilindiği kabul edilse de hangi davranışların saldırganlık olarak kabul edileceği net değildir. Saldırganlığın en yalın tanımının “başkalarını inciten veya incitebilecek her türlü davranış” olduğunu, ancak eylemde bulunan kişinin niyeti de dikkate alındığında bu kavramın “başkalarını incitmeyi amaçlayan her türlü davranış” olarak tanımlanabileceğini belirtmektedirler (Durmuş-Gürkan, 2005). İnsanda saldırgan davranışlar kalıplaşmış olup kızgınlık, öfke durumunu dışa yansıtan yüz mimiğinden ya da sözcükten doğayı, canlıyı yakan, yıkan, yok eden şiddet eylemlerine kadar geniş bir yelpaze içinde yer alır (Köknal, 1996).

Saldırganlık kelimesinin İngilizcesi olan "aggression" kelimesi Latince kökenlidir. "Harekete geçiren, başlatan, ilk hareket" anlamında kullanılır. Bu anlamıyla günlük yaşantımızda yaptığımız her eylem saldırganlık olarak nitelendirilebilir. Fakat saldırganlık kavramının içeriği konuşma dili içerisinde olumsuz bir anlam taşıyarak sadece zarar verici davranışları ifade eder biçimde kullanılmaktadır (Ankay, 1998). Saldırganlığın bugüne kadar yapıla gelmiş pek çok tanımı bulunmaktadır. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

Saldırganlığın çok çeşitli tanımlamaları ve sınıflamaları yapılmıştır. Tanımlarda üzerinde en çok durulan noktalar ‘niyetlilik’ ve ‘kültür’ öğeleridir. Kuramların saldırganlık ile ilgili açıklamaları şöyle özetlenebilir: Klasik psikanalitik açıklamaya göre saldırganlığın nedeni bilinçaltındaki ölüm içgüdüsüdür. Ayırıcı özellik yaklaşımı saldırgan davranışın kararlılığına vurgu yapar ve saldırganlıkta bireysel farklılığa odaklanır. Biyolojik bakış açısı kararlı saldırgan davranış kalıpları ile ilgilenir ve bu kararlılık için ise tek neden olarak kalıtsal eğilimi gösterir. İnsancıl yaklaşım temel ihtiyaçların karşılanarak uygun koşullar altında yetişen ve büyüme sürecini bozan bir şeyle karşılaşmadığında bütün bireylerin şiddete başvurmayan yetişkinler olacağını savunur. Davranışsal/sosyal öğrenme

yaklaşımı ödül ve cezanın etkisine vurgu yapar. Bilişsel yaklaşım bazı insanların belirsiz koşulları diğer insanlara göre daha tehdit edici olarak yorumlama olasılığının bulunduğunu öne sürerek saldırgan insanların bilgiyi işleme süreçlerine vurgu yapar (Burger, 2004/2006, Akt: Ustabaşı).

Eğitimin temel amacı, kuskusuz yetişmekte olan çocukların ve gençlerin topluma sağlıklı ve verimli bir şekilde uyum sağlamalarına, saldırgan davranışlar yerine olumlu sosyal davranışlar oluşturmalarına yardım etmek ve etkili vatandaş olarak yetiştirmektir. Özellikle, örgün eğitimin başlangıcı olan ilköğretimde bu amaçların gerçekleşmesi çok önemlidir. Çünkü ilköğretim; çocuğu, yetişkin yaşamında alacağı görevler için hazırlar. Bu öğretim basamağında kazanılan bilgi, beceri, alışkanlık, tutum ve değerler çocuğun sadece öğretim yaşantılarını değil kendine, topluma, kendi dışındaki dünyaya karşı iletişim becerilerini ve yaşam biçimini de büyük ölçüde etkilemektedir (Sadık, 2002).

Okulun işlevlerinden birinin bireylere toplumda rastlanan istenmeyen davranışlardan temizlenmiş bir çevre sunmak olmasına karşın, okullarda zaman zaman hırsızlık (çalma), okula ve okulun eşyalarına zarar verme, şiddet ve saldırganlık, vb. gibi istenmeyen davranışlar meydana gelmektedir. Okulda şiddet ve saldırganlık, diğer istenmeyen davranışlar gibi okuldaki eğitim çabalarını olumsuz yönde etkilemesinin yanı sıra, öğrencilerin karşılanması gereken temel gereksinimlerinden biri olan güvenlik gereksinimini de tehdit ettiği için, istenmeyen davranışlar arasında ön sırada gelmektedir (Öğülmüş, 1995).

Saldırganlık, Türkiye’ de gençler arasında özellikle son yıllarda artmış ve bu artış okullara da yayılmıştır. Evde, arkadaş çevresinde ve okulda anlaşılmayan, kendini ifade edemeyen gençler genellikle kendini ifade yolu olarak saldırganlığı seçebilmekte, bu da okullarda ciddi problemlere neden olmaktadır. Medyada çok sık duyulan gençlerin birbirlerine, öğretmenlerine ve çevreye saldırma olayları ergenlerin sonunda pişman olacakları boyutlara varabilmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğilimi İle Okullarda Meydana Gelen Olayları Araştırma Komisyonu (14-15 Mart 2007) verilerine göre; Türkiye’ deki genç nüfusun % 24’ünü 6-18 yaş grubu oluşturmaktadır (17 bin 760). Türkiye’ de 2006-2007 öğretim yılı ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin şiddetle karşılaşma durumu incelendiğinde, öğrencilerin %22’sinin fiziksel, %53’ünün sözel, %36.30’unun duygusal, %15.80’inin ise cinsel şiddetle karşılaştığı saptanmıştır. Türkiye’ de 2006-2007 öğretim yılı ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin %35’i fiziksel, %48.70’i sözel, %27.60’ı duygusal, %11.70’nin cinsel şiddet uyguladığı saptanmıştır (Cengiz, 2010).

Türkiye’de okullarda şiddet ve saldırganlık oranlarının yüksek olduğu göz önüne alındığında öncelikle saldırgan davranışla ilişkili verilerin ortaya konulması oldukça önemlidir. Okullarda saldırganlığın artması, ergenlerin problemlerini yapıcı bir şekilde çözmeye yönlendirilemediği

gerçeğiyle bizi karşı karşıya getirir. Ergenlik döneminde, birey kendisini ve içinde yaşadığı dünyayı algılama biçiminde hızlı değişiklikler geçirir. Ergenin cinsel uyanışına yeni ruhsal tepkiler ve davranışlar eşlik etmeye başlar. Dengeli ve uyumlu ilkokul çocuğunun yerine oldukça tedirgin, kuruntulu, güç beğenen ve çabuk tepki gösteren bir ergen gelir. İniş çıkışları olan duygulara toplumsal zıtlıklar, otoriteye karşı direnişler eklenir (Cengiz, 2010). Karataş'ın (2008) belirttiği gibi birey ergenlikte zaman zaman saldırgan davranışlara maruz kalabildiği gibi kendisi de saldırgan davranışlar gösterebilir. Evde, okulda, arkadaş çevresinde ya da medyada gördüğü saldırgan davranışları anlamlandırmada, bu saldırgan davranışlarla baş etmede, kendi davranışları ve tutumlarındaki saldırganlığı tanıyıp kontrol etmede yetersiz kalabilir.

Bu sebepten, öğrencilerin yaş, okul türü, cinsiyet, anne babanın eğitim durumu, gelir düzeyi, ailesinin sosyal güvence ve ekonomik durumu, öğrencinin madde kullanıp kullanmadığı, internet kullanma ve televizyon izleme süreleri gibi değişkenler ile öğrencilerin saldırganlık düzeyi arasındaki ilişki ortaya konacaktır. Lise öğrencilerinin saldırganlık ve şiddet durumları irdelenerek, sorunun nedenlerini belirleme ve çözüm önerileri geliştirme konusunda Milli Eğitim Bakanlığına ve eğitim yöneticilerine ipuçları sunulması açısından önemli görülmektedir.

Saldırganlık: Budak (2005) saldırganlığı; öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı ya da kendini korumayı hedefleyen, fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranıştır diye tanımlamıştır.

Fiziksel Saldırganlık: Ünsal (1996), fiziksel şiddet ve saldırganlığın, kişilerin fiziksel bütünlüğüne dışarıdan yöneltilen sert ve acı verici bir edim olduğunu belirtmekte ve buna ek olarak, kurbanın canı, sağlığı, bedensel bütünlüğü ya da özgürlüğüne bir tehdidin söz konusu olduğunu vurgulamaktadır. Balkaya ve Şahin (2003)'e göre, fiziksel saldırganlık motor davranışlarla ilişkilidir ve amaç karşındaki kişiye veya objeye zarar vermektir. Diğer deyişle hedef yönelimlidir (Akt: Kula, 2008).

Sözel Saldırganlık: Sözel saldırganlık Wenar (1994)'a göre, lakap takma, küfür etme, küçük düşürme gibi öfkenin sözel olarak dışavurumlarını içermektedir (Akt: Efiltili, 2006). Saldırganlığın ikinci şekli olan, sözel saldırganlık boyutu ise daha çok, dışa vurulmuş öfke olarak tanımlanır (Kassinove ve Sukhodolsky, 1995'den Akt: Kula, 2008).

Dolaylı Saldırganlık: Saldırgan ve kurbanın doğrudan karşılaşmasını gerektirmeyen sosyal gruptan dışlama, dedikodu yayma, utandırma gibi davranışlar aracılığıyla gerçekleştirilir. Böylece kurbanın o grup içinde statüsü ve diğerlerinin onu algılama şekli değiştirilir. Bu tür saldırganlık doğrudan saldırganlık kadar zarar vericidir (Connor, 1998 Akt: Kula, 2008).

Şiddet: Bir kişiye güç ve baskı uygulayarak, isteği dışında bir şey yapmak ya da yaptırmak; şiddet uygulama işlemi ise, zorlama, saldırı, kaba kuvvet, bedensel ya da psikolojik olarak acı çektirme ya da işkence, vurma, yaralama olarak görülmektedir (Başoğlu, 1998; Akt: Derwent, 2007).

Gümüş (2000), kendini kabul düzeyi farklı olan genel lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyini incelediği araştırmasında kendini kabul düzeyi yükseldikçe saldırganlık düzeyinin düştüğü, bunun yanında erkeklerin kızlara göre, ailesi parçalanmamış bireylerin ailesi parçalanmış bireylere göre, anne veya babasını öfkeli algılayan öğrencilerin anne veya babasını öfkeli algılamayan öğrencilere göre, babasını demokratik algılamayan öğrencilerin babasını demokratik olarak algılayan öğrencilere göre, babası alkol kullanan öğrencilerin babası alkol kullanmayan öğrencilere göre, arabesk müzik dinleyen öğrencilerin diğer tür müzik dinleyen öğrencilere göre, saldırganlık düzeyleri anlamlı biçimde yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Gürsoy (2002), annesi çalışan ve çalışmayan çocukların saldırganlık eğilimlerini incelediği bir araştırma yapmıştır. Araştırmada, annesi çalışan ve çalışmayan çocukların saldırganlık eğilimlerinin saptanması ve cinsiyet, yaş, doğum sırası, kardeş sayısı, anne-baba öğrenim durumu değişkenlerinin saldırganlık eğilimlerinde farklılık yaratıp yaratmadığının belirlenmesi amacını taşımaktadır. Araştırma, annesi çalışan, orta sosyo-ekonomik düzeydeki ilköğretim okullarına devam eden 105 çocuk ile aynı okula devam eden annesi çalışmayan 105 çocuk olmak üzere toplam 210 çocuk üzerinde yürütülmüştür. Araştırmada çocukların saldırganlık eğilimlerini belirlemek üzere Sears (1961) tarafından geliştirilen Uluğtekin tarafından Türkçe'ye çevrilen "Saldırganlık Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler "Varyans Analizi" ile değerlendirilmiştir. Araştırma sonucunda annesi çalışan ve çalışmayan çocukların saldırganlık puan ortalamaları arasında önemli farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Annesi çalışmayan çocukların saldırganlık puan ortalamalarının, annesi çalışan çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu saptanmıştır. Araştırmaya dahil edilen çocukların yaş ve annenin çalışma durumu cinsiyete göre saldırganlık puan ortalamalarında anlamlı farklılık yarattığı saptanırken; doğum sırası, kardeş sayısı, anne-baba öğrenim durumunun önemli farklılık oluşturmadığı ortaya konulmuştur.

Ağlamaz (2006), Çorum ili merkezinde bulunan özel ve kamuya ait ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 1223 lise öğrencisi üzerinde yaptığı araştırmasında, lise öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kendini açma davranışı, okul türü, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba öğrenim düzeyi ve ailenin aylık gelir düzeyi değişkenleri açısından incelemiştir. Araştırmada öğrencilerin kendini açma düzeyleri ile saldırganlık puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş olup, kendini açma düzeyleri düşük öğrencilerin saldırganlık puanları, kendini açma düzeyi yüksek olan öğrencilerden daha yüksektir. Ayrıca öğrencilerin saldırganlık puanları, öğrenim gördükleri okul türü, cinsiyet, anne-baba öğrenim düzeyi, ailenin gelir düzeyi değişkenlerine göre anlamlı bir farklılığa neden olurken, sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılığa neden olmamıştır.

Efiltili (2006), orta öğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık, denetim odağı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasını, Konya ilindeki altı ortaöğretim kurumundan tesadüfi olarak seçilmiş 580 öğrenci üzerinde yapmıştır. Araştırmada, ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık puan ortalamalarının; cinsiyet, lise türü, okudukları alan, okudukları sınıf değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve denetim odağı ve kişilik özelliklerinin saldırganlık puanlarını açıklama düzeyleri incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgular, saldırganlık puanlarının cinsiyet değişkeni açısından erkek öğrencilerin lehine, okul türü değişkeni açısından ticaret lisesi ve genel lise öğrencileri lehine anlamlı bir farklılık yarattığı görülürken, sınıf düzeyi değişkeni açısından saldırganlık puanlarının lise 2. sınıf öğrencileri lehine, okudukları alan türü değişkenine göre de eşit ağırlık alanında okuyan öğrenciler lehine farklılık yarattığı görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin saldırganlık puanları ile denetim odağı puanları arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunmuştur.

Gökbüzoğlu (2008) tarafından ergenlerin saldırganlık düzeyleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan araştırmada, ergenlerin saldırganlık düzeyleri ile problem çözme becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu; ergenlerin saldırganlık düzeyleri ile problem çözme becerisinin alt boyutlarından olan problem çözme becerisine güven ve yaklaşma-kaçınma alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunurken, kişisel kontrol alt boyutunda anlamlı bir ilişki bulunmadığı; demografik değişkenlerden cinsiyet, saldırganlık düzeyinde bir farklılığa neden olmazken, problem çözme becerisinin yaklaşma-kaçınma alt boyutunda anlamlı bir farklılığa neden olduğu görülmüştür. Yaş faktörü ise saldırganlık düzeyinde anlamlı bir farklılık oluşturmuş, ancak, problem çözme becerisinde bir farklılık oluşturmamıştır; anne-baba eğitim durumu saldırganlık düzeyi ve problem çözme becerisinde bir farklılığa neden olmamış, anne-baba tutumlarından, anne tutumu sadece problem çözme becerisinin problem çözme yeteneğinin güven alt boyutunda bir farklılığa neden olduğu saptanmıştır.

Filiz (2009) tarafından yapılan bir araştırmada; öğrencilerin özlük niteliklerine (cinsiyet, yaş, okul türü, aileye ilişkin bilgiler, sosyo-ekonomik durum, ödül-disiplin durumu, sporcu lisansına sahip olma, serbest zamanı değerlendirme durumu, aile içi ilişkiler ve şiddete maruz kalma durumu) ve empatik eğilim düzeylerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı, empatik eğilim puanları ile saldırganlık puanları arasındaki ilişki olup olmadığı Araştırmada, 124'ü kız, 216'sı erkek, toplam 340 öğrenciye "Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ)" ve "Buss-Durkee Agresyon Ölçeği (BDAÖ)" uygulamıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin saldırganlık puanları ile empatik eğilim puanları arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Mutluoğlu ve Bulut Serin (2010) tarafından yapılan araştırmada, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinde, bazı sosyo demografik özelliklerine göre anlamlı farklılıklar olup olmadığı araştırılmıştır. Araştırma kapsamına 150 beşinci sınıf öğrencisi alınan çalışmanın

sonucunda, ilköğretim 5. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin cinsiyete ve kolej sınavına hazırlanıp hazırlanmamaya göre anlamlı farklılık gösterdiği, ailesinin gelir düzeyine ve akademik başarısına göre ise anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. Ayrıca, öğrencilerin genel olarak saldırganlık düzeylerinin orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Kılıçarslan ve Atıcı (2010) tarafından yapılan çalışmada, ilk ergenlik döneminde bulunan öğrencilerin akılcı olmayan inançları ile saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemek ve akılcı olmayan inançların öğrencilerin saldırganlık puanlarını ne ölçüde yordayabildiğini ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma grubu, 955 ilköğretim yedinci ve sekizinci sınıf öğrencisinden oluşmuştur. Araştırmada, tüm grupta saldırganlık puanları ile Ergenler için Mantıkdışı İnançlar Ölçeği toplam puan ve üç alt ölçek (Başarı Talebi, Rahatlık Talebi ve Saygı Talebi) puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler elde edilmiştir. Erkeklerin saldırganlık düzeylerinin kızlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin saldırganlık puanlarının anne-baba eğitim düzeyi, ailelerinin gelir düzeyi ve kardeş sayılarına göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Ülkemizde saldırganlıkla ilgili olarak yapılan araştırmalar incelendiğinde, saldırganlığın çeşitli değişkenlerle ilişkisinin incelendiği görülmektedir. İncelenen değişkenler; anne-baba tutumu, cinsiyet, müzik türü, yaş, ailenin ekonomik durumu, anne-babanın eğitim durumu, lise türü, kendini kabul düzeyi, kendini açma düzeyi, doğum sırası, kardeş sayısı, anne-baba saldırganlığı, sürekli kaygı düzeyi, problem çözme becerileri olarak sayılabilir. Saldırganlığın cinsiyet, lise türü, annenin çalışması, anne-babanın eğitim düzeyi ve ailenin ekonomik durumu değişkenlerine göre anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmalarda ulaşılan bulgular incelendiğinde zaman zaman bulguların birbirine desteklediği fakat kimi zaman da bulguların birbiri ile örtüşmediği görülmüştür.

Andreu, Fujihara & Ramirez (1997)'in İspanyol ve Japon üniversite öğrencilerinin saldırganlık ifade biçimlerini karşılaştırdıkları araştırmalarında Japon öğrencilerin fiziksel saldırganlık alt ölçeğinde, İspanyol öğrencilerin ise sözel saldırganlık, öfke ve düşmanlık alt ölçeklerinde daha yüksek puan aldıkları belirtilmiştir. Her iki grupta da erkekler kızlardan daha yüksek fiziksel ve sözel saldırganlık puanı almışlardır. Ayrıca İspanyol erkekler Japon erkeklerden ve Japon kızlar İspanyol kızlardan daha yüksek fiziksel saldırganlık puanı almışlardır. İspanyol öğrenciler Japon öğrencilerden daha çok dolaylı saldırganlık kullanmakta ve her iki grupta da erkekler kızlardan daha çok araçsal saldırganlık kullanmaktadır. Sonuçlardan anlaşılacağı üzere saldırganlığın ifade edilmesinde ülke ve cinsiyet faktörlerinin etkisi büyüktür (Akt: Şahan, 2007).

Kelder, Murray & Orpinas (1999), çocukların saldırgan davranışlarında ailenin etkilerini incelediği çalışmasında; erkeklerin kızlara göre saldırganlık düzeyinin daha yüksek olduğu ve ebeveynleri ile yaşayan çocukların yaşamayanlara göre daha düşük saldırganlık düzeyine sahip oldukları, aile ilişkilerine bakıldığında olumlu ilişkiler arttıkça, saldırganlık düzeyinin azaldığı gözlenmiştir (Akt: Şahan, 2007).

Osterman (1999)'ın kontrol odağı ve saldırganlık ifade biçimleri ile ilgili yaptığı araştırmasında, erkek çocuklarda saldırganlığın üç çeşidinin de (fiziksel, sözel ve dolaylı) dışsal kontrol odağı ile önemli derecede ilgili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak kız çocuklarda saldırganlık türü ile kontrol odağı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırma sonunda saldırganlığın üç çeşidinin de, dışsal kontrol odağıyla yüksek düzeyde ilişkili olduğu ancak, fiziksel saldırganlığın dolaylı saldırganlıktan çok daha yüksek düzeyde dışsal kontrol odağıyla ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akt: Şahan, 2007).

Shechtman (2000) çocuk ve ergenlerdeki saldırgan davranışları azaltmaya yönelik bir müdahale programının verimliliğini araştırmıştır. Bu çalışmaya, İsrail'deki 10 okuldan davranışsal problemleri olan 5. ve 9. sınıf arasında okuyan 70 özel eğitim öğrencisi katılmıştır. Bu öğrenciler, sözlü ve fiziksel saldırganlığı konu alan 10 soruluk bir anket sonucunda öğretmenleri tarafından saldırgan öğrenci olarak belirlenmişlerdir. Seçilen öğrenciler deney ve kontrol olmak üzere rastgele iki ayrı gruba ayrılmış ve biblioterapi kullanan ve süreçleri netleştiren kısa dönemli çok boyutlu bir program deneysel gruba tanıtılmıştır. Kontrol grubundaki öğrencilere hiçbir işlem yapılmamıştır. Tedaviden önce ve sonra öğrencilere, Achenbach Kendi Bildirim Raporu (Achenbach Self Report) ve Öğretmen Bildirim Ölçeği (Teacher Report Scales) uygulanmıştır. Yapılan müdahale çalışmasının uyum davranışını geliştirmede ve saldırgan davranışı azaltmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akt: Şahin, 2011).

Prochazka & Agren (2001)'in İsviçre'de "The Aggression Questionnaire" adlı ölçeği uyarlama çalışmasında, yaşları 20 ile 40 arasında değişen 781 katılımcıya ölçek mail yolu ile uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre toplam saldırganlık puanında, fiziksel ve sözel saldırganlık puanlarında ve düşmanlık alt ölçeği puanlarında her iki cinste de yaş büyüdükçe saldırganlık puanlarında düşüş gözlenmiştir. Ancak, öfke alt ölçeği puanlarında bayanlarda düşüş gözlenirken erkeklerde yaş büyüdükçe alt ölçeğin puanlarının da kısmen büyüdüğü gözlenmiştir (Akt: Şahan, 2007).

Miotto ve arkadaşları (2003), ergenlerde yeme bozuklukları ve saldırganlık arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. İtalya'nın kuzey doğusunda okula devam eden 15 ve 19 yaşları arasındaki 1000 ergen (kız-erkek) karışık olarak alındığı araştırmada Yeme Tutumu Testi (Eating Attitudes Test), The Blumik Beden Algısı (The Blumic Investigatory Test of Body Attitudes) testleri davranışları ve anormal yeme tutumlarını ölçmek amacıyla kullanılmıştır. Saldırganlık eğilimleri içinde Saldırganlık Ölçeği (Aggression Questionnaire) kullanılmıştır. Kız ergenlerin bütün yeme bozuklukları envanterinden önemli oranda daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Erkekler saldırganlık ölçeğinde kızlardan daha yüksek puanlar almışlardır. Her iki cinste de saldırganlık ölçeği ve yeme bozuklukları eğilimi arasındaki puanlarda olumlu bir korelasyon olduğu bulunmuştur (Akt: Öztürk, 2008).

Kawamura (2005) yaptığı çalışmasında, çocukların saldırganlığı ile ebeveynlerin saldırganlığı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmada saldırganlık ölçeği (Aggression Questionnaire) kullanılmış

ve anne-babaların gösterdiği yüksek saldırganlık düzeylerinin çocukları içinde geçerli olup olmadığını tespit etmeye çalışmıştır. Ayrıca ebeveynlerin eğitim seviyelerinin çocukların saldırganlık anketinden aldıkları puanları etkileyip etkilemediği de araştırılmıştır. Sonuç olarak, ebeveynlerin ve çocukların saldırganlık anketindeki puanları ve ebeveynlerin eğitim düzeyi ile çocukların saldırganlık puanları arasında istatistiksel anlamda olumlu bir ilişki olduğu bulgusuna ulaşmıştır (Akt: Öztürk,2008).

Lopez ve arkadaşları (2006) saldırgan ve saldırgan olmayan reddedilmiş öğrenciler arasındaki farkları (kişilik, aile, okul ve sosyal çevredeki farklılıklar olmak üzere dört acıdan) incelemiştir. Araştırmaya yaşları 11-16 arası olan % 47'si erkek 843 Latin ergen katılmıştır. Sonuç olarak, saldırgan olarak reddedilmiş öğrencilerin diğer gruba nazaran aileye güven duygularının daha düşük olduğu, ebeveyn desteğini daha az hissettiklerini, anne babaları arasında daha yüksek düzeyde saldırganlık yaşandığı ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin daha çok savunmaya dayalı olduğunu ifade etmişlerdir. Yine aynı grubun akademik anlamda daha düşük düzeyde özgüvene sahip oldukları, okula ve derslere yönelik olarak daha olumsuz bir tavır içinde oldukları, öğretmenleriyle daha zayıf ilişkiler kurdukları ve daha fazla akademik problemler sergiledikleri belirlenmiştir (Akt: Öztürk,2008).

Yurt dışında saldırganlıkla ilgili olarak yapılan araştırmalar incelendiğinde, saldırganlığın çeşitli değişkenlerle ilişkisinin araştırıldığı görülmüştür. Araştırmalarda incelenen değişkenlerden bazıları: cinsiyet, yaş, kültürel farklılıklar, aile ile yaşayıp-yaşamama, özdenetim, kendini açma, kontrol odağı, empati, inanç, etnik köken olarak sayılabilir. Bu değişkenlerden cinsiyet, ailesi tarafından şiddet görmenin, ailesinden ayrı olarak yaşamının ve etnik köken değişkenlerinin saldırganlığı etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Çağımızdaki modernleşmenin getirdiği rahatlıkların ve teknolojinin sağladığı imkanların vazgeçilmez olması ile birlikte, yaşamı giderek daha da karmaşıklaştırdığı da bir gerçektir. Ekonomik, sosyal, siyasal pek çok alandaki gelişmeleri izleyebilmek, gelişmelere ve değişen rollere ayak uydurabilmek; zaman zaman ruh sağlığını zorlayabilmekte, kişilerin stres kaynaklarını artırabilmekte, olaylar karşısında kolayca öfkeye kapılabilmelerine ve saldırgan davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır (Şahin, 2002).

Son yıllarda Türkiye ve dünyada şiddete yönelik olayların büyük bir hızla artmakta olduğu gözlenmektedir. Gerek yazılı ve gerekse görsel basın yayın organları aracılığıyla her gün onlarcasının haber programlarına konu olduğu şiddet içerikli bu davranışlar, toplumsal bir sorun haline gelmiştir (Özmen, 2006). Saldırganlık bireylerin uyumunu güçleştirdiği için saldırganlığa yönelik olarak hem önleme hem de tedavi çalışmaları yürütülmektedir. Önemli olan saldırganlık süreklilik kazanıp bir alışkanlığa dönüşmeden gerekli önlemleri alabilmektedir. Önlem alabilmek için ise saldırganlıkla ilişkili etmenlerin belirlenmesi gerekmektedir (Kurtyılmaz, 2005).

Araştırmanın amacı; bu nedenler dikkate alındığında saldırganlık davranışının bazı değişkenlerle ilgili olduğu düşünülerek bu çalışmanın yapılmasına ve saldırganlıkla, belirtilen değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilmesine çalışılmıştır. Ayrıca 10 sınıf lise öğrencilerinin biyolojik ve psikolojik durumları gereği ergenliği en çok yaşayan yaş grubu olduğu düşünüldüğünden örneklem 10 sınıf seviyesinden seçilmiştir.

1.1. Alt Amaçlar

Yukarıda belirlenen saldırganlık ile değişkenler arasındaki ilişkinin tespit edilme amacına dayalı oluşturulan alt amaçlar aşağıda sunulmuştur:

1. Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri; cinsiyetlerine, yaşlarına, kardeş sayısına, ders başarı durumlarına, devamsızlık durumuna, okul dışında herhangi bir yerde çalışma durumuna, boş zamanlarını değerlendirme biçimine, internet kullanma sürelerine, televizyon izleme sürelerine, göre anlamlı bir fark göstermekte midir?
2. Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri; ailenin yapısına, ailelerinin ikamet ettiği yere, ekonomik durumlarına, annenin eğitim düzeyine, babanın eğitim düzeyine, annenin çalışma durumuna, babanın çalışma durumuna göre anlamlı bir fark göstermekte midir?
3. Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri; anne ve babanın ceza verme sıklığına, anne ve babanın cezalandırma türüne, anne-baba tutumuna göre anlamlı bir fark göstermekte midir?

1.2. Sayıtlılar

1. Veri toplama aracı olarak kullanılacak olan kişisel bilgi formu ve saldırganlık envanteri sorularına her öğrencinin içtenlikle cevap verdikleri kabul edilmiştir.
2. Örneklem evreni temsil etme yeterliliğine sahiptir.

1.3. Sınırlılıklar

1. Bu araştırmanın evreni 2012-2013 eğitim- öğretim yılında Gaziantep ili Şehitkâmil ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Genel Liselere devam eden 10. sınıf öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Araştırmada saldırganlık düzeyi Buss ve Perry'e ait olan ve Can'ın (2002)' in Türkçe'ye uyarladığı Saldırganlık Ölçeğinin ölçtüğü özellikler ile sınırlıdır.
3. Araştırmanın bağımsız değişkenleri, araştırmada kullanılan Kişisel Bilgi Formu içinde yer alan değişkenlerle sınırlıdır

4. Araştırmada algılanan aile tutumu değişkeni için ayrıca bir lme aracı kullanılmamıştır. Düzeyler, kişisel bilgi formunda verildiği gibidir ve kişinin algısına göre cevaplanacaktır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulguların saldırganlıkla ilgili araştırma yapan araştırmacılara yeni bilgiler sağlayacağının ötesinde literatüre de katkı getireceği düşünülmektedir. Ayrıca saldırganlığı azaltma ve kontrol etmeyi amaçlayan uygulama çalışmalarının geliştirilmesine yardımcı olabileceği ve saldırganlık olgusunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacağı da düşünülmektedir. Başta okul idarecileri, öğretmenler ve okul psikolojik danışmanları öğrencilerindeki saldırganlık davranışlarını görme, tanımlama ve ortadan kaldırmaya yönelik önlemler almada saldırgan davranışları daha iyi anlamak için bu araştırmanın bulgularından yararlanabilirler.

BÖLÜM II

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Saldırganlık

Saldırganlık, bir başka kişiye fiziksel veya psikolojik zarar verme niyetiyle sözlü veya fiziksel davranışta bulunma şeklinde tanımlanır (Tiryaki, 1996).

Saldırganlığın karşılığı olan “aggression” sözcüğü Latince kökenli bir sözcük olup, kelime anlamı : “Bir yöne doğru hareket etmek”tir. Bu sözcüğün kapsamında kesin bir tavır alışı, tepki verme anlamları da yer almaktadır (Köknel,1999).

Saldırganlık, başkalarını incitme niyeti ile girişilen her türlü davranış ve eylem olarak tanımlanmaktadır. Saldırganlığın başkalarını incitmeye yönelik bir iç istek (saldırganlık duygusu) anlamına da gelebileceği belirtilmektedir (Freedman vd., 1981/2003; Akt: Ustabaş, 2011). Diğer bir tanıma göre saldırganlık; herhangi bir obje veya nesneye zarar vermeye yönelmiş davranış biçimidir (Morgan, 1984; Akt: Eroğlu, 2009).

Bilgin (2003) saldırganlığı, genel olarak diğerine zarar vermek amacıyla bir kişi ya da grup tarafından gerçekleştirilen davranış olarak tanımlamaktadır. Fiziksel, sözel ve pasif saldırganlık tanıma dahil edilirken davranışa dönüştürülmeyen düşmanlık duyguları tanımın dışında bırakılmıştır. Ona göre niyetlilik kavramı saldırganlığı düşmanca ve araçsal saldırganlık olarak ayırır. Bazı durumlarda birlikte de görülebilen saldırganlık türlerinden düşmanca saldırganlık, araştırmalara konu olan ‘saldırganlık’ kavramını tanımlar.

Saldırganlık, başkalarının kişisel haklarına aldırış etmeden, onları göz ardı etmeyi içerdiği gibi, başkalarının hak kullanımını engellemek, ya da hak kullanımı için uygun koşulların ortaya çıkmasına mani olmak, duygusal ve fiziksel olarak zor kullanmak gibi fiilleri içermektedir (Giray ve Gültekin-Salman, 2008).

Budak (2000) saldırganlığı; öfke, düşmanlık, rekabet, engellenme, korku gibi durumlardan kaynaklanan ve karşısındakine zarar vermeyi, onu durdurmayı, ona engel olmayı, ya da kendini korumayı hedefleyen fiziksel, sözel veya sembolik her türlü davranış olarak tanımlamıştır. Saldırganlık, sağlıklı bir yoldan kendini ortaya koyma biçiminde yerinde ve özkoruyucu olabileceği gibi, yıkıcı davranışlarda olduğu gibi olumsuz da olabilir. Saldırganlıkta hedef, diğer insanlar olabileceği gibi, fiziksel çevre veya depresyonda olduğu gibi kişinin kendisi de olabilir.

Psikiyatride ise saldırganlık, başlı başına bir hastalık olarak değerlendirilmemekle beraber psikiyatrik ve nörolojik (ve diğer) hastalıkların semptomu olarak yaygın bir şekilde ortaya çıkmaktadır (Başoğlu, 1998; Doğan, 2006)

Erten ve Ardalı (1996) saldırganlığı, “hakim olmak, yenmek, yönetmek amacı ile güçlü, şiddetli, etkili bir hareket, fiil, işlem; bir işi bozma, engelleme, boşa çıkarmaya karşı düşmanca, yaralayıcı, hırpalayıcı veya tahrip edici (yıkıcı, yok edici) amaç taşıyan bir davranış” olarak tanımlamışlardır. Şahin’e (2004: 183) göre ise saldırganlık; başkalarına, hayvanlara ve nesnelere kazara ya da niyetli bir şekilde, fiziksel zarar vermeyi içeren davranış biçimidir.

2.2. Saldırganlıkla İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

Saldırganlık genel olarak, içgüdü kuramları (psikanalitik ve etyolojik kuram), sosyal öğrenme, davranışçı, bilişsel kurama ve engelleme hipotezine dayalı olarak açıklanmaya çalışılmıştır. Aslında saldırganlığı tek bir kuramla açıklamanın mümkün olmadığı düşünülmektedir. Örneğin; sosyal psikologların çoğu, doğuştan getirilen kalıtsal özelliklerimizin belli durumlarda saldırgan dürtülerimizi açığa çıkarttığını, fakat bunun davranışa dönüştürülmesinin, o davranışın o ortamda sosyal olarak ne kadar kabul görüldüğüne bağlı olduğunu savunmaktadırlar. Kısaca, saldırgan davranışın sergilenmesi, kalıtsal yatkınlıklar, öğrenilmiş ketleyici tepkiler ve sosyal ortamın özellikleri arasındaki etkileşime bağlı olarak düşünülebilir (Kayaoğlu, 2004).

2.2.1. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kurama göre, insanda saldırganlık dürtüsü ya da içgüdüğü doğuştan itibaren bulunmaktadır. İnsanlar, kendilerini aç, susuz ya da cinsel olarak uyarılmış hissedebildikleri gibi, saldırgan da hissedebilirler (Freedman, Sears ve Carlsmith, 2003; Akt; Şahin, 2011).

Freud saldırganlığın doğuştan gelen, kaçınılmaz ve evrensel bir olgu olduğunu iddia etmiştir. Ona göre, saldırganlık giderek biriken ve belli bir noktada dışarı atılması gereken içgüdüsel bir dürtüdür. Bazen birine karşı fiziksel ya da sözlü taciz yoluyla dışarı atılmakta; bazen de saldırganlık içe yönelmekte ve intihar dahil kişinin kendini cezalandırması şeklinde ortaya çıkmaktadır (Baron ve Richardson, 1994; Akt; Şahin, 2011). Bu kurama göre saldırganlık, çevresel koşullardan bağımsız olarak içsel güdülerce kontrol edilmektedir. Psikoanalitik kuramın temsilcisi olan Freud, insan davranışlarının yaşam ve ölüm içgüdüğü olmak üzere iki güdü tarafından yönlendirildiğini dile getirmiştir. Başlangıçta sadece yaşam içgüdüğünden bahseden Freud, I. Dünya Savaşı’nda gözlenen Şiddet ve vahşet sonrasında yaşam içgüdüğüne karşın ölüm içgüdüğünü ortaya atmıştır (Brehm, Kassin ve Fein, 1999; Kenrick, Neuberg ve Cialdini, 1999; Akt; Şahin, 2011).

İnsanın hemen hemen bütün davranışlarının alt yapısında bilinçdışı materyalin bulunduğunu ve böylece ruhsal süreçlerin kendi içlerinde bilinçsiz olduğunu öne süren Freud'a göre (1971) insanın davranışı iki içgüdünün sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu içgüdülerden ilki, cinsellik içgüdüsü (eros), hazzı ulaşmayı ve yaşamda kalmayı sağlamakta; diğeri ise, ölüm içgüdüsü (thanatos), organizmayı inorganik haline döndürmeye çalışmaktadır. Yani, psikoanalitik kuramı oluşturan Freud, kişinin kullanabileceği ruhsal enerjinin tümünü içgüdülerin oluşturduğunu öne sürmekte ve bu içgüdüleri de yaşam (eros) ve ölüm (thanatos) içgüdüsü olarak iki ana bölümde sistemleştirmektedir. Bu görüşe göre, yaşam içgüdüsü bireysel yaşamın ve soyun sürekliliğini sağlamaktadır. Ölüm içgüdüsü ise, daha kapalı bir biçimde işlenmekte ve saldırganlık dürtüsü ölüm içgüdüsünün önemli bir türevi olarak ele alınmaktadır. Yani, saldırganlık, kişinin kendine dönük yıkıcı eğilimlerinin dış dünyadaki nesnelere çevrilmesidir (Akt; Geçtan, 1996).

Saldırganlığın çevresel koşullardan bağımsız olarak içsel güdülerce kontrol edildiğini öne süren psikoanalitik kuramın temsilcisi olan Freud, insan davranışlarının yaşam ve ölüm içgüdüsü olmak üzere iki güdü tarafından yönlendirildiğini dile getirmiştir. Başlangıçta sadece yaşam içgüdüsünden bahseden Freud, I. Dünya Savaşı'nda gözlenen şiddet ve vahşet sonrasında yaşam içgüdüsüne karşın ölüm içgüdüsünü ortaya atmıştır (Brehm, Kassin ve Fein, 1999; Kenrick, Neuberg ve Cialdini, 1999; Akt; Kurtyılmaz, 2005).

Buss (1961)'a göre Adler saldırgan davranışların her bireyde görülebildiğini belirler. Normal bireylerde saldırganlık şekil değiştirmiş ve gizli biçimde ortaya çıkar. Nevrotik ve psikotiklerde ise daha doğrudan ve şiddetli biçimlerde ortaya çıkar. Nevrotiklerin kendine yönelik saldırganlıkları hipokondriyazis, histerik acı ve intihar biçiminde ortaya çıkabilmektedir. Adler, ayrıca kaygıyı bireyin kendine yönelik saldırganlığı olarak ele almıştır. Adler psikosomatik rahatsızlıkları saldırganlığın ve kızgınlık duygularının bir sonucu olarak ele almasıyla da önem taşımaktadır. Adler kuramının ileri ki gelişim yıllarında, saldırganlığı bir dürtü olarak ele almaktan vazgeçmiş, bireyin engellenmeler, yerine getirilmeyen sorumluluklar karşısında başvurduğu akılcı olmayan davranış biçimleri olarak ele almıştır (Akt; Köksal, 1991).

Reich (1947) ise, bütün olumlu yaşam belirtilerinde saldırganlık olduğuna değinmekte ve saldırganlığın canlılık belirtisi olduğunu öne sürmektedir. Reich, yaşamsal bir gereksinimin giderilmesini kolaylaştıran saldırganlığın bir içgüdü değil, içgüdüyü doyuran bir araç olduğunu belirtmektedir. Buna ek olarak, yıkıcı eylemlerin cinsel ve devindirici saldırganlıktan farklı olarak yaşamı yok etmeye yönelik olduğunu da vurgulamaktadır (Akt; Efilti, 2006).

Bu kuramda insanda biriken bir saldırganlık enerjisi vardır ve bu enerji yıkıcı bir özellik taşıdığı, bu enerjinin denetlenmesinin zor olduğu ve insanın kesintisiz bir saldırganlık enerjisi ürettiği

vurgulanır. Yine bu kuramda saldırganlık dürtüsünün insan için, libido gibi biyolojik mutlaklığı belirtilerek saldırganlığın kaçınılmaz ve değiştirilemez bir içgüdüsel dürtü olduğu ve bilinçaltı süzgeçlerinin varlığının saldırganlıkta da temel olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilir.

2.2.2. Etolojik Kuram

Brewer ve Crano'a (1994) göre saldırgan davranışların kökenini biyolojik bir içgüdü'nün varlığına bağlayanlar yalnız psikanalizciler değildir. Saldırganlığı hayvan davranışlarını gözlemleyerek inceleyen (Lorenz, Ardrey) etologlar (hayvan davranışlarını doğal ortamlarında gözleyen araştırmacılar) saldırganlığın evrim süreci içinde önemli bir işlevi olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu yaklaşıma göre, saldırgan davranış, türün en güçlü ve genetik olarak en uygunlarının hayatta kalmasını sağlayarak, türlerin evrimsel gelişiminde uyumsal bir işleve sahiptir.

Etolojistler de Freud gibi, saldırganlığın genetik oluşumumuzdan kaynaklandığını belirtmektedirler. Ancak Lorenz ile Freud'un görüşleri arasında önemli bazı farklılıklar vardır. Her şeyden önce Lorenz, Freud'un aksine, saldırgan davranışların dışsal uyarıcılar tarafından başlatıldıklarını savunur. Diğer yandan Freud, saldırgan davranışların amacının sadece tahrip etmek olduğuna inanırken, Lorenz, bu tür davranışların türün devamını ve çevreye adaptasyonunu sağlama gibi önemli işlevlerinin olduğunu öne sürer (Lorenz, 1966; Akt: Çetinkaya, 1991).

Bu kurama göre bir organizma kendi türündeki bireylere karşı, diğer türden olanlara göre daha fazla saldırgandır. Bu tür saldırganlığın temel amacı, o türün üyeleri birbirinden ayrı tutmak, her üyeye yaşamak için belirli bir alan vermektir. Tuzgöl (1999) tür içi saldırganlığın, cinsel seçimi ve türün en iyilerinin yaşamasını ve böylece en güçlülerin ve iyilerin o türün devam ettirmesini garanti altına alması amacını güttüğünü belirtir. Alpagut'a (1984) göre Freud ve Lorenz de insanda saldırganlık dürtüsünün doğuştan itibaren bulunduğunu ileri sürerler. Freud'dan farklı olarak Lorenz, saldırganlığın türün devamı için gerekli olduğunu belirtir. Lorenz'e göre saldırganlık enerjisi, gayri ihtiyari olarak bir dış tahrikten güç alan içgüdüsel bir sistemdir. Bu sistem saldırganlığa sebep olacak bir neden buluncaya kadar çalışır. Masalcı (2000), bu durumda, kişinin genelde tepki göstermek yerine kendi kendini yiyip bitirdiğini, tepkisini açık bir şekilde göstermesinin tehlikeli olduğunu ve çevre tarafından eleştirildiğini belirtir (Akt; Cengiz, 2010).

Lorenz, saldırganlığın kötü bir olgu olmadığını, yaşamak için gerekli olduğunu savunmaktadır. Hayvanlar, beslenme ve üreme alanlarını elde etmek, yavrularını korumak ve rakiplerini yenmek için saldırgan olmak zorundadırlar. Bu tür bir saldırganlık, uyum sağlamak için gereklidir çünkü organizmanın yaşamasına yardım etmektedir. Saldırganlığı tamamen ortadan kaldırmanın mümkün olmadığını, ancak saldırgan davranışların bir dereceye kadar kontrol altında tutulabileceğini savunur. Lorenz'e göre saldırgan davranışların temelinde; saldırganlık içgüdü'sünün

oluşturduğu saldırganlık enerjisinin, belli bir düzeye ulaştıktan sonra patlama halinde boşalması yatmaktadır. Bu nedenle, bireyleri saldırgan davranışlarda bulunmaya iten sıkıştırılmış saldırganlık enerjisinin boşalmasını sağlayacak bazı faaliyetler düzenleyerek, bu tür davranışları bir dereceye kadar kontrol altında tutmak mümkündür. (Brewer ve Cano, 1994; Akt: Merttürk, 2005).

2.2.3. Biyolojik Kuram

Saldırganlıkla ilgili yapılan biyolojik ve genetik çalışmalar genellikle değişik yaklaşımlar içermektedir. Biyolojik temelli kuram, saldırganlığa beyin, merkezi sinir sistemi ve endokrin sistemin işleyişindeki bozuklukların yol açtığını ileri sürmektedirler (Goldstein, 1983, Akt: Demirhan, 2000). Yapılan araştırmalar, beyin ile merkezi sinir sisteminin şiddet içeren ve saldırgan davranışlara neden olan çeşitli hormonların salgılandığını göstermektedir. Bazı bulgular erkeklik hormonu olan androjen ile saldırganlık arasında ilişki olduğunu da ortaya koymaktadır. Androjen beyin işleyişini etkilemekle birlikte kas gelişimini ve fiziksel büyümeyi de etkileyerek dolaylı olarak saldırganlığa yol açmaktadır. Örneğin; bazı hayvanların çiftleşme dönemlerinde androjen hormon düzeylerinin yükselmesi sonucu erkekler arasında saldırgan ve kavgacı davranışlar görülmektedir.. Yine benzer biçimde beyin, merkezi sinir sisteminin ve endokrin sisteminin saldırgan davranışlara yol açtığı ileri sürülmektedir (Masalcı, 2001, Tuzgöl, 1998).

Saldırganlık konusunda beyin sahalarının incelenmesinde canlılarda hipotalamusun saldırganlığın hem kontrolünde, hem de aktivasyonunda önemli bir saha olduğu gösterilmiştir. Kedilerin hipotalamuslarının elektrikle uyarılması sonucunda onlarda saldırgan davranışlar gözlenmiş, bu elektriksel uyarının uygulanışı biraz uzadığında kedilerin çevrelerinde bulunan diğer canlılara karşı tecavüzkar davranışlarda bulunduğu gözlenmiştir (Arıca, 1995).

Genlerde değişik kromozom yapıları, saldırganlığa neden olmaktadır. Cinsiyeti belirleyen kromozomlar kadınlarda XX, erkeklerde ise XY şeklindedir. Ancak bazı erkeklerde bu kromozomlar XYY şeklindedir. Bazı araştırmacılar bu fazlalık olan Y kromozomunun erkeklerde saldırganlığı artırdığını savunmaktadırlar. Araştırmalar XYY kromozomun suçlu erkeler arasında, normal bireylere göre dört kat fazla görüldüğünü göstermektedir. Fakat XYY kromozomu taşımasına rağmen saldırgan olmayan erkeklerdeki ve kadınlardaki saldırganlığın nedenleri için bu görüş herhangi bir açıklama getirememiştir. Bu nedenle biyolojik kuramın saldırganlık ile ilgili açıklamaları yeterli ve geniş olduğu söylenemez (Tuzgöl, 1998, Köknel, 1996).

2.2.4. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramının en temel ilkesi, çocukların saldırganlığı başkalarından öğrendikleridir. Bu kurama göre saldırganlık, ortamdaki pekiştirici ögeler nedeniyle meydana gelmekte ve zarar verici davranışlar nedeniyle toplumsal yargıyı içeren bir olay olarak nitelendirilmektedir (Hatunoğlu, 1994). Ayrıca bu kuram saldırganlığı, amaca yönelik bir davranış olarak ele almaktadır (Köksal, 1991).

Bandura (1973), saldırgan davranışların çevreyle etkileşim sonucu öğrenildiğini ve korunduğunu; diğer yeni davranışların öğrenilmesi gibi saldırgan davranışların da pekiştiriler ve ceza tarafından kontrol edildiğini savunmuştur. Kısaca, kişi saldırgan bir davranış sergilediğinde ödüllendirilmişse davranış kalıcı hale gelmekte, cezalandırılmışsa saldırgan davranışlardan kaçındığı görülmektedir. Ayrıca, saldırgan davranışların, özellikle anne-baba, öğretmenler ve akran grupları ile televizyondaki şiddet modellerinin izlenerek model alma yoluyla öğrenildiği de savunulmaktadır (Şahin, 2004).

Sosyal öğrenme kuramının bazı ilkeleri üzerinde Bandura ve Walters (1965) önemle durmaktadır. Buna göre; gözlenen bir davranışın öğrenilmesinde, modelin gözleyen için anlamı ve modelin davranışları içerisindeki hiyerarşi önemlidir. Bireyin model aldığı davranışları sergilemesinde ödül ve ceza kavramları etkilidir. Bununla birlikte, birey yalnızca bir durumda görüp model aldığı davranışı, farklı koşul ve durumlara da genelleyerek, saldırganlığı bir tepki biçimi olarak öğrenip, her koşulda sergileyebilir. Kendisine vuran bir çocuğu döverek, annesinden “Aferin, iyi yaptın” ödülünü alan bir çocuğun, bu davranışı diğer yaşantılarına da genellemesi buna örnek gösterilebilir. Bandura ve Walters (1965), Bandura (1983) ve Johnson (1972), saldırganlığın öğrenilmesinde, iki temel süreç üzerinde durmaktadır. Bu süreçler, araçsal (İnstrumental) öğrenmeler ve gözlemsel öğrenmelerdir. İnsan ve hayvan davranışlarının temel amacının, acıdan kaçınma ve haz almaya yönelik olduğu belirtilmektedir. Araçsal öğrenme süreci de bu haz alma ve acıdan kaçınma ilkeleri üzerine kurulmuştur. Buna göre birey, saldırgan davranışı sonucunda haz (ödül) alacağını umuyorsa, saldırgan davranışlarını daha sık, ceza göreceğini düşünüyorsa daha seyrek sergileyebilir (Akt: Gümüş, 2000).

Bandura’ya (1973) göre, insanlar bir saldırganlık içgüdüleri ile doğmazlar. Ne zaman, kime karşı ve hangi şekilde saldırgan davranışlarda bulunacaklarını sosyalleşme süreci içinde sonradan öğrenirler. Bu öğrenme temel olarak pekiştirme ve taklit olmak üzere iki mekanizma yoluyla gerçekleşir (Bandura, 1973; Akt: Çetinkaya, 1991).

Sosyal öğrenme kuramı, saldırganlığı düşmanca ve incitme amacıyla yapılan bir davranış olarak değil, amaca yönelik araçsal davranış olarak görmekte ve davranışların kazanılmasında bireyin daha aktif bir rol oynadığını kabul etmektedir. Bu kuram yoğun duygular sonucu meydana gelen

saldırğan davranışların çevresel pekiştirmelere bağlı olarak değiştirilip kontrol altına alınabileceğini ve bireyin yoğun duygular sonucu saldırğanlık yerine daha olumlu davranışlar da öğrenebileceğini ifade etmektedir. Birey, sorunlar karşısında saldırğan davranışlar yerine daha olumlu başa çıkma yollarını da öğrenebilmektedir (Tiryaki, 1996).

Davranış değişikliği kişinin davranışı ile ödöl arasındaki ilişkiyi anlamada meydana gelen değişiklidir. Davranış değiştiren pekiştirme tarifesi değil kişinin bu tarifenin ne olduğuna dair düşünce ve değerlendirmesidir. Örneğin; insanlar başkalarının yaptığı davranışı gözlemler ve o davranışı taklit ederek öğrenirler. Bu varsayımdan hareket edilerek, bir grup çocuğa saldırğan içerikli film seyrettiriliyor. Diğer bir gruba ise saldırğanlık içermeyen bir film seyrettiriliyor. Daha sonra bu iki grup öğrenci arkadaşlarıyla birlikteki faaliyetlerinde ve oyun oynarken gözlemlendiğinde saldırğan film seyredenlerin daha saldırğan davranışlarda buldukları gözlemleniyor (Bandura, 1969; Akt: Güner, 2006).

Sosyal öğrenme kuramında; bireyi saldırğanlığa iten güçlerin içsel olmaktan çok dışsal olduğunu savunmaktadırlar. Diğer kuramlarla karşılaştırıldığında bu kuram dış etkilere daha fazla önem vermektedir. Ancak kişi yalnız çevresel etkenlere tepkide bulunan güçsüz bir organizma değildir. Kişi ve çevrenin karşılıklı etkileşimleri bireyin sahip olduğu davranışları oluştururlar. Böylece hem çevre etkinlikleri davranışları şekillendirir, hem de çevre davranışlar tarafından etkilenir. Bu dinamik görüşler insanın saldırğanlığını diğer sosyal davranışlar gibi hem çevreden kaynaklanan uyaran ve pekiştiricilerin etkisi hem de bilişsel kontrol etkisiyle öğrenildiğini savunur. Örneğin evde babasının televizyonda izlediği maç sonucu evde bulunan eşyaları sağa sola fırlatmasını gören çocuk bir gün sonra izlediği maçtan sonra aynı davranışı uygulayacaktır (Tiryaki, 1996).

Sosyal öğrenme kuramı, araştırmalarla desteklenmiş ise de bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Sosyal öğrenme kuramı, kişiliğin sürekliliğini, değişmezliğini açıklayamaması bu eleştirilerin basında gelir. Bu eleştiriye göre kişilik özellikleri sürekli ve bireyin içinde tutarlıdır sadece pekiştirme kavramları ile açıklanamaz. Ayrıca diğer bir eleştiri; genetik faktörlerin önemini savunan psikologlardan gelmiştir. Bu psikologlara göre biyolojik yapıya bağlı kişilik özellikleri ve davranışlar salt öğrenme kavramları ile açıklanamaz (Cüceloğlu, 1996).

2.2.5. Engellenme Saldırğanlık Kuramı

Engellenme-saldırğanlık kuramına göre, engellenme ‘bir bireyin yapmak istediği bir şeyi yapamamasıdır’. Bu kuramın diğer temel kavramı olan saldırğanlık ise, ‘amacı yöneldiği kişiye zarar vermek olan bir davranış’ olarak tanımlanmıştır. Bu tanım hem fiziksel hem de sözel saldırğanlığı kapsamaktadır (Dizman, 2003).

Engellenme kuramı, saldırganlık nedenleri arasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Engellenme-saldırganlık hipotezi ilk olarak Yale Üniversitesi profesörlerinden, Dollard, Doob, Movvver ve Sears (1939), tarafından ortaya atılmıştır. Bu kuramın oluşturulmasında psikanalitik yaklaşımdan da önemli ölçüde yararlanılmış, fakat psikanalitik kuramdan farklı olarak Freud'un görüşlerini test edilebilir bir platforma oturtarak saldırganlığı açıklamaya çalışmışlardır. Saldırganlığı açıklarken doğuştan getirilen bir ölüm içgüdüğü ya da saldırganlık dürtüsü kavramlarından yola çıkmışlar ancak bunları tam olarak kabul etmemişler, doğuştan saldırgan olan bir insan doğası yerine engellenme sonucu saldırganlık sergileyen bir insan görüşü ortaya koymuşlardır (aktaran Arıca, 1995).

Bu kurama göre saldırganlık, her zaman için engellenmenin bir ürünüdür. Engellenme (frustration), kişinin amaca yönelik olarak istediği şeyi yapamaması olarak tanımlanmıştır. Buna göre saldırganlık dürtüsü, herhangi bir başka dürtünün doyurulmasının engellenmesi sonucu ortaya çıkabilir. Engelleme, bireyin çevresinden gelebileceği gibi, kendi içindeki çelişki ve çatışmalar sonucu ortaya çıkabilir (Goldstein ve Carr, 1981'den aktaran Efilti, 2006).

Dollard ve arkadaşları saldırganlık için evrensel olarak kabul ettikleri: "Engelleme her zaman saldırganlığa yol açar. Saldırganlık engellenme karşısında gösterilen tepkidir." , görüşünü ileri sürmüşlerdir. Bunun içinde bazı ilkeler ortaya atılmıştır. Birinci ilke engellenmenin şiddeti, süresi ve sıklığı ile ilgilidir. Buna göre farklı şiddette, farklı sürede ve farklı sıklıkta engellenmeye maruz kalan bireylerde tepkiler de birbirinden farklı olur. Çünkü yaşadıkları engellenmenin meydana getirdiği gerginlik aynı düzeyde değildir. İkinci ilkeye göre ise saldırgan tepkiler sonucunda ceza görme, yeni bir engelleme ile yüz yüze gelme veya onaylanmama durumlarında ise, birey daha kabul edilebilir tepki biçimlerine yönelir. Üçüncü ilkeye göre ise, bireyler saldırgan tepkilerini her zaman engelleme kaynağına yönelmez veya hemen tepki vermez, çeşitli nedenlerden dolayı daha sonra ya da başka bir nesneye saldırganlık yönelebilir. Son ilkeye göre ise engellenmenin ortaya çıkardığı gerilim başka bir yaşantının ortaya koyduğu duygularla boşalıp birey tekrar denge kazanabilir (Gümüş, 2000).

Engellenme- saldırganlık denencesi önceleri çok kesin bir dille ifade edilmiş ve her türlü engellenmenin saldırganlığa yol açtığı ile her türlü saldırganlığın engellenmeden kaynaklandığı görüşü benimsenmiştir. Zamanla bu görüş biraz esneyerek tüm engellemelerin saldırganlığa yol açmadığı görüşü benimsenmiştir. Keyfi engellenmenin, keyfi olmayandan daha fazla kızgınlık ve saldırganlığa neden olduğu görülmüştür. Eğer engelleme, bir niyetin sonucu olarak algılanmazsa kaza sonucu haklı nedene dayalı olduğu olarak algılanırsa, insanlar o kadar kızmaz ve saldırganlığa başvurma olasılığı da azalır (Doğan, 2001).

Engellenme Hipotezinin önemli kavramlarından biri “yer değiştirmiş saldırganlıktır”. Birey, engellenme sonucunda ortaya çıkan saldırganlığı her zaman anında ifade edemediğinde veya kendisinden daha kuvvetli olan insana ya da otoriteye öfke ve saldırganlık gösteremediğinde, öfkesini ve saldırganlığını asıl kaynağına değil de kendinden daha zayıf kişilere yöneltebilir. Kızgınlığın esas kaynağına değil de gerçekte ilgisi olmayanlara yönelmeye yer değiştirmiş saldırganlık adı verilir (Başal, 2003; Masalcı, 2001). Örneğin; patronu tarafından eleştirilmiş bir kişi, kızgınlığını evde esine yönelterek tokat atabilir. Kocası tarafından şiddet gösterilen eş de kızgınlığını çocuğunu döverek yansıtabilir. Çocuk da kedinin kuyruğunu çekerek saldırganlığını kediye yönlendirebilir. Böylece hem yer değiştirmiş saldırganlık gerçekleşmekte hem de model alma yoluyla saldırganlık öğrenilmektedir (Başal, 2003).

Sonuç olarak; engellenme kuramı, engelleme sonucunda mutlaka bir saldırgan davranış görüleceğini, ancak bunun engellenmenin şiddeti, süresi ve sıklığı ile ilişkili olarak ayrıca gösterilen tepkinin bireyi yeni engelleme durumları ile karşı karşıya getirip getirmeyeceği ile ilişkili olduğu ve saldırgan davranışın hemen ve direkt olarak engellenme kaynağına yöneltilmeyebileceği vurgulamaktadır (Gümüş, 2000).

2.2.6. Genel Saldırganlık Modeli

Genel saldırganlık modeli tüm kuramların önem verdiği noktaları bir bütün olarak ele aldığı için farklı saldırganlık davranışlarını ve altında yatan nedenleri daha kapsamlı ve daha bütünsel olarak açıklamış, önleme çalışmalarının da çok boyutlu olarak planlanmasına neden olmuştur. Ayrıca, saldırganlığın gelişimsel sürecini daha geniş açıdan ele aldığı için çocuk yetiştirme, çocuklara yönelik tutumların saldırganlık davranışları üzerindeki etkisini daha iyi açıklamıştır. Bu sebeple bu modelin saldırganlığı önleme konusunda ailelere, öğretmenlere yol gösterici olması beklenmektedir (Zigler, Taussig ve Black, 1992; Akt: Kurtyılmaz, 2005).

Genel Saldırganlık modeline göre, biliş ve duygular, anı, düşünce ve karar verme aşamalarını temsil eden karışık ilişkili bağları bir düğüm olarak birleştirmektedir. Yaşam deneyimi, bu bağlar arasında ilişkili yeni bağlar oluşturmakta ve bu bağların sürekli aktif olması ile kurulup güçlenmektedir. Birbirine kuvvetle bağlı bilişsel senaryo ve semalar ‘bilişsel yapılar’ olarak adlandırılmaktadır. Saldırgan hareketler, öğrenme, aktif olma ve saldırganlığa bilişsel yollarla bağlı bilgi yapılarının kullanımına dayanmaktadır. Bilgi yapılarının aktif olması, bir olay olduğunda, kaç tane bağın yapıları direkt olarak aktifleştirdiği ve aktifleşen bu bağlar arasındaki bilişsel ilişkilerinin yoğunluğu tarafından kurulmaktadır. Bu bağların hepsinin aktif olması yeterli bir eşığe ulaştığında, bilgi yapıları harekete geçmektedir (Anderson, Gentile ve Buckley, 2007; Anderson ve Bushman, 2002; Akt: Derman,2011).

Kişisel özellikler, bireyin inancı ve değerleri, çevredeki durumsal faktörlerle birlikte, saldırgan bilinç ve bireyin tahrik olması, kişinin içsel durumunu etkilemektedir. Öğrenilen davranışların sürekli tekrarı ve pekiştirilmesi ile iyi ezberlenen bilgi yapıları bilişsel farkındalık haricinde ve otomatik olarak aktif olabilmektedirler. İnsan yaşamındaki her olay öğrenme deneyimidir. Bu model ile birlikte kişilik, bireyin bilgi yapılarının hepsinin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Bu bilgi yapıları bir araya gelen yaşam deneyimlerine dayanmakta ve genetik etkilerce kullanılmaktadır. Saldırgan kişilik özelliğinin, saldırganlığın pekiştirildiği ve model alındığı bir çevrede bulunan bir çocukta gelişme olasılığı çok daha fazladır. Bu, çocuğu mağdur etmekte ve saldırganlığın kabul edilebilir olduğunu ve ise yaradığını öğretmektedir. Bu tür bir çevrede yetişen çocuğun bilgi yapılarının, düşmanca bir durum içerisindeyken saldırganlık üretme olasılığı çok daha yüksek olmaktadır (Anderson, Gentile ve Buckley, 2007; Anderson ve Bushman, 2002; Akt: Derman,2011).

2.3. Saldırganlığı Etkileyen Faktörler

Saldırgan davranışının meydana gelmesinde çeşitli faktörler etkili olabilir. Bu faktörler tek başına etkili olabileceği gibi bir veya birkaç faktör aynı anda birleşerek saldırgan davranışın ortaya çıkmasına neden olabilir. Kimi faktörler ise bazen saldırganlığa neden olabilirken bazen de saldırganlığın ortaya çıkma ihtimalini azaltabilir. Saldırganlığı etkileyebileceği düşünülen bazı faktörler aşağıda verilmiştir:

2.3.1 Aile

Kişinin ilk sosyal çevresi ailesidir. Sosyalleşme süreci ailede başlar ve hayat boyunca devam eder. Saldırganlığın ortaya çıkmasında aileye ait özellikler ilk sırada yer almaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını gereksiz yere engellemesi, çocuğun istek ve davranışlarını eleştirmesi, sık sık cezalandırması, çocuğun her isteğine boyun eğmesi veya ihmal etmesi saldırgan davranışa neden olmaktadır. Ailede sağlıklı iletişim kurulmasında çocuğa yönelik tutumların yanı sıra, ebeveynlerin mesleği, çalışma durumu, evlilik anlaşmazlıkları, boşanma, işsizlik, hastalıklar, ekonomik sıkıntılar gibi etmenler de saldırgan davranışların ortaya çıkmasında etken olmaktadır (Aral, Ayhan, Türkmenler ve Akbıyık, 2004).

De Roiser ve Arkadaşları (1994) çocuklardaki saldırgan davranışların sosyal ve psikolojik temelleri olduğu gibi, ailenin ve dış çevrenin etkisiyle de oluşabildiği ve bu nedenle yaşamın ilk yıllarında özellikle anne-babayla olan ilişkilerin çocuğun daha sonraki davranışlarını ve kişiliğini önemli ölçüde etkilediğini ifade etmektedirler(Akt: Derman, 2011).

Şiddet davranışının ailesel kaynaklarından biri de, çocuğun öğrenme süreci ile ilintili olanıdır. Çocuk, aile içerisinde ebeveynlerin sorun çözme biçimlerinde son derece etkilenmektedir. Şiddet davranışının, taklit ile ilintili olarak öğrenme sürecinde ortaya çıktığını varsayan yaklaşımlar temel

alındığında, aile içerisindeki sorun çözme biçiminin, çocuklar tarafından da rahatlıkla model olarak kabul göreceği sonucu çıkartılabilir. Diğer bir deyişle çocuklar, ebeveynlerinin yaşadıkları bazı sorunların veya engellemelerin üstesinden nasıl geldiklerini aile veya ev ortamı içerisinde gözleme ve öğrenme imkanına sahip olmaktadır. Çocuklar burada, sorunlarını şiddet kullanarak çözmeye çalışan ebeveynlerinin sorun çözme tekniklerinden etkilenebilmektedirler. Örneğin ebeveynlerin, çocukları ile ilgili yaşadıkları bazı sorunları veya anlaşmazlıkları, onlara karşı şiddet uygulayarak veya onları cezalandırmak suretiyle çözmeye kalkışmaları durumunda, bu tekniğin çocuklar tarafından da kullanışlı bir tarz olarak örnek alınma olasılığını arttırır. Aile içerisinde öğrenilen bu davranış biçiminin, sonraki süreçte okul ortamında akranlarına veya öğretmenlerine yöneleceği söylenebilir (Flannery,1997; Akt: Ümit, 2010).

Çocuklar anne-babalarını örnek aldıkları için bir şeye kızdıklarında, kızgınlıklarını onlar gibi dışa vurmakta ve saldırgan davranışlarda bulunmaktadır. Eğer anne-baba birbirlerine öfke ve saldırganlık içeren davranışlarda bulunuyor ve çocuklar çevrelerinde sorunların öfke ve saldırganlık yoluyla çözümlendiğini görüyorlarsa, saldırganlığı sorun çözücü bir davranış olarak öğrenmekte, saldırgan davranışların yaşamın bir parçası olduğunu düşünmekte ve bunu kendi yaşamlarında da uygulamaya koymaktadırlar. Bu nedenle yetişkinlerin davranışta bulunurken, her an bir çocuğa model oldukları bilinciyle hareket etmeleri gerekmektedir (Kaymak-Özmen, 2004).

Evde sık sık çatışmaya giren anne babaların çocukları, bu davranışları model alarak uygulamaktadırlar (Tuzcuoğlu ve Tuzcuoğlu, 2005). Çocuklar, anne ve babaları arasındaki çatışmaya tanık olduklarında, problem çözme becerileri ve sorunlarla başa çıkma mekanizmalarının gelişimi olumsuz yönde etkilenmektedir. Ayrıca çocuklar model alma yoluyla anne-babalarından kavganın, ortaya çıkan anlaşmazlıklarda bir çözüm yolu olduğunu öğrenmekte, bu da çocuğun saldırganlığını arttırmaktadır (Yılmaz, 2000).

2.3.2. Cinsiyet

Saldırganlık ile cinsiyet arasındaki ilişki, saldırganlığın ortaya çıkma sıklığı ve gösterilen saldırgan davranışın tipi olmak üzere iki kategoride incelenebilir. Alanyazın incelendiğinde, saldırganlığın ortaya çıkma sıklığının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulguların birbiri ile tutarlı olmadığı görülmektedir. Kimi araştırmalarda, erkeklerin saldırganlık düzeyi, kızların saldırganlık düzeyinden daha yüksek bulunmuştur (Ör; Archer, 2004; Bettencourt ve Miller, 1996; Efilti, 2006; Giles ve Heyman, 2005; Akt: Kurnaz, 2009). Diğerleri ise saldırganlığın ortaya çıkma sıklığında cinsiyet farklılıkları olmadığını göstermiştir (Ör; Hennington, Hughes, Cavell ve Thompson, 1998; Rys ve Bear, 1997; Akt: Kurnaz, 2009).

Werner ve Crick (1999) saldırgan davranışlar, fiziksel, sözel, doğrudan ya da dolaylı olmak üzere çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilmektedir ve son yıllarda yapılan çalışmaların büyük bir kısmı fiziksel ve sözel saldırganlık üzerine yapılmış olan çalışmalardır. Bu çalışmaların da genellikle erkekler üzerinde yapıldığı, kadınlardaki saldırgan davranışlar hakkında oldukça az bilgiye sahip olduğu belirtilmektedir. Bu konu ile ilgili olarak yapılan birkaç araştırmada, arkadaşlarını reddetme, toplum dışına itme ve dedikodu yayma gibi bazı zararlı davranışlar saldırganlık olarak tanımlanmakta ve buna "ilişkisel saldırganlık" (relational aggression) adı verilmektedir. Crick ve Grotpeter (1995) bu tür saldırganlık ise kadınlarda erkeklere göre daha fazla görüldüğünü söylemektedir (Akt: Ümit, 2010)

Werner ve Crick (1999), 225 kadın ve erkek üniversite öğrencisi üzerinde yapmış oldukları bir çalışmada, çeşitli sosyal-psikolojik uyum boyutları ile ilişkisel saldırganlık arasındaki ilişkilere bakmışlardır. Bu çalışmaya göre, kadınlarda, arkadaşlarını reddetme, antisosyal davranışlar, benmerkezcilik, duygusal dengesizlik, negatif ilişkiler ve kendine zarar verme gibi boyutlar ile ilişkisel saldırganlık arasında pozitif ve anlamlı, yaşam doyumu ile ise negatif ve anlamlı korelasyonlar saptanmıştır. Benzer boyutlar erkekler içinde karşılaştırılmış; arkadaşlarını reddetme ile benmerkezcilik boyutları dışında hiçbir boyutta ilişkisel öfke ile anlamlı korelasyonlar bulunmamıştır. Tüm bu çalışmalar, bireyin kendine zarar verici davranışlarında saldırganlığın (özellikle de kadınlarda daha sık rastlanan ilişkisel saldırganlık türünün) nasıl aktif bir rol oynayabileceğini bize göstermektedir (Akt: Ümit, 2010).

2.3.3. Okul

Okul, toplumun öğrencilere akademik becerilerin yanı sıra kendi kültürünü kazandırmaya çalıştığı bir kurumdur. Eğitim yolu ile toplum kendi kültürünü bireye aktarır ve böylece nesiller boyunca devamlılığını sağlar. Eğitimin amacına ulaşabilmesi için okulun güvenli bir ortam olması gerekmektedir. Bireylerin okul ortamında kendilerini güvende hissetmeleri başarıyı artırmaya, öğrencilerin gelişimlerini kolaylaştırmaya yardımcı olmaktadır.

Gençlik şiddeti saldırganlığın önlenmesi için kendi içinde bir değerdir çünkü erken şiddet ve saldırganlık daha sonraki problemlerin habercisidir (Hahn ve ark, 2007, s.2) Okullarda eğitsel amaçlara ulaşılmasını sağlamak için; öğrencilerin ve öğretmenlerin, fiziksel ve psikolojik korku yaşamadan, özgürce öğrenebilecekleri ve öğretebilecekleri, güvenli bir okul ortamı yaratılmalıdır. Ancak fiziksel ve psikolojik açıdan güvenli bir okul ortamı oluşturulurken, bu ortamı etkileyen öğelerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu bağlamda, okulda güvenliğin sağlanmasını olumsuz olarak etkileyebilecek fiziksel, psikolojik ve sosyal bütün kurumsal etkenler, göz önünde bulundurulmalı ve bu etkenlerin olumsuz etkilerini azaltmaya ve önlemeye yönelik önlemler alınmalıdır. Okullardaki şiddete karşı program stratejileri şiddet içeren davranışları azaltmakta etkilidir. Bütün programlar anti

sosyal davranışlar, kabadayılık ve şiddet gibi davranışları azaltmakta benzerdirler(Hahn ve ark., 2007; Akt: Ümit, 2010).

Okuldaki şiddetin veya öğrenciler tarafından gerçekleştirilen şiddet olaylarının önlenmesi veya engellenmesi çerçevesinde yapılması gerekenler genel olarak; a) öğrencilerin okula olan bağlılıklarının artırılması, b) öğrenciler ile okul personeli veya öğretmenlerinin birlikte yürütecekleri sosyal sorumluluk projelerinin geliştirilmesi, c) problemlili öğrencilerin ailelerine rehberlik hizmetinin verilmesi ve d) medyanın, şiddet görüntüleri konusunda duyarlı bir yayıncılık anlayışı içerisinde hareket etmesi şeklinde belirtilebilir(Kızmaz,2006).

2.3.4. Alkol ve Uyuşturucu

Bilgin (1988), Alkolün alınma miktarına göre farklı etkilerinin olduğu az miktarda alınan alkol, saldırganlığı ortadan kaldıracak şekilde, fazla alınan alkol ise davranış hâkimiyetini ortadan kaldırarak saldırganlığı artırabilmektedir. Alkolün saldırganlığa neden olması alkol alınmadan önceki engellenme durumuna veya ruh haline bağlı olarak etkilenmektedir. Uyuşturucu maddelerden bazıları ise insanı pasifize ettiği için kullanım artıktıkça saldırganlığın azalmasında etkili olabilmektedir(Akt: Şahan, 2007). Saldırganlık, alkol ya da ilaç kullanımından, bebeklikten, bebeklik dönemindeki akran ve ebeveyn ilişkilerinden, duygusallık, çabuk uyarılma gibi kişisel özelliklerden de kaynaklanabilmektedir. Uyarılma düzeyi yüksek ve duygusal olan bireylerin stres yaşantıları daha fazladır; çünkü bu bireylerin kendini düzenleme düzeyleri düşüktür. Bu nedenle saldırgan davranışlar gösterme olasılıkları yüksektir (Sharron 2005; Akt: Gültekin, 2008).

2.3.5. Kitle İletişim Araçları ve Medya

Kitle iletişim araçları; özellikle de televizyon, bireyin saldırgan davranışlarını en çok etkileyen etmenlerden biri olmaktadır. Bandura (1977), diğerleriyle birlikte, çocukların saldırgan davranışı, böyle davranışta bulunan başkalarını, özellikle de yetişkinleri kısa bir süre de olsa, gözlemleyerek öğrendiklerini göstermiştir. (Waters ve Malamud, 1975) bir çocuğun tahminen on altı yaşına kadar televizyonda ortalama 13 bin şiddet eylemine tanık olacağını belirtmektedir. Bu durum televizyondaki şiddete yönelik eleştiri ve kaygıların artmasına yol açmaktadır(Akt: Durak, 2007).

Bandura (1983)'ya göre televizyondaki şiddet, izleyici üzerinde üç farklı etkinin oluşmasına neden olabilmektedir. Buna göre televizyondaki şiddet görüntüleri a)Saldırgan davranışların değişik biçimlerini öğretmektedir. b) Saldırgan davranış üzerindeki engellemeleri değiştirmektedir. c) İnsanların şiddete olan duyarlılığını azaltmakta ve onları şiddete alışkın duruma getirmektedir(Akt: Durak, 2007).

2.3.6. Engellenme

Bir canlının, fizyolojik ya da toplumsal bir gereksiniminin doyurulmasını önleyen bir durum ya da eylemle karşı karşıya kalması durumuna engellenme denir. Doyurulması gereken bir gereksinim ya da eksiklik duygusu canlıda bir dürtü yaratır; dürtünün amacı, bu eksikliği gidermek ve doyuma ulaşarak haz almaktır.

Cüceloğlu (2005), engellenmeyi ortaya çıkaran üç nedenden söz eder; gecikme, önleme, çatışma. Gecikme engellenmesinde, kişinin bulunduğu ortamda neyin, ne zaman olacağına dair beklentiler önemli bir rol oynar. Kişi, çoğu zaman bu beklentilerin farkında değildir. Öngörülen süre içinde kişi, beklediği olay olmazsa engellenme duygusuna kapılır.

Engellenme duygusuna yapılan en tipik davranışlardan biri de saldırganlıktır. Bir gereksinimi veya sürmekte olan bir faaliyeti engelleyerek kişilerin sınırlandırılması veya yapmak istemediklerinin yapmalarının istenmesi saldırganlığa neden olmaktadır (Morgan,1999). Yapılan araştırmalar, engellenme ile saldırganlık arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. Fakat engellenme her zaman saldırganlığa yol açmayabilmekte, bireyler engellenmeye çok farklı tepkiler gösterebilmektedirler. Bazıları yardım ve destek ararken, bazıları engellenmenin kaynağından uzaklaşmakta ve bazıları da uyuşturucu ve alkole sığınmayı seçmektedir. Bir başka deyişle; engellenme, sadece, saldırganlığı hoş olmayan durumlarla başa çıkma yolu olarak öğrenmiş kişilerde saldırganlığa yol açmaktadır (Morris, 2002; Akt: Gökbüzoğlu, 2008).

Bireyi engelleyen nesne veya kişiye yapılan saldırganlık, bazen duruma uyum yapmaya, bazen de uyumsuzluğa götürür. Bizi engelleyen kişi ya da olay gücümüzün dışında ise, engellenme sonucu ortaya çıkan kızgınlık yer değiştirir ve gücümüzün yettiği kişi ve nesnelere yönelir (Cüceloğlu,1992).

2.3.7. Çevresel Faktörler

Saldırganlığın oluşumunda etkili olan faktörler arasında bireylerin içinde yaşadığı çevre, onların duygusal ve davranışsal gelişimine etki etmekte, özellikle sosyoekonomik çevre çocuğun bir davranış sorunu olan saldırganlık eğilimleri göstermesine sebep olabilmektedir. Saldırgan davranışları ve şiddet eylemlerini içeren örneklerin ekonomik, eğitim ve kültür düzeyleri düşük olan toplum kesimlerinde bulunan erkekler arasında daha çok bulunduğu birçok araştırmada gözlenmiştir. Bunun sebebi eğitimsiz ve yoksul kesimin olumsuz örneklerden daha kolay etkilenip benimsemesidir (Ersoy, 2001).

Hoş olmayan derecedeki yüksek ses saldırganlığa neden olmaktadır. Araştırmaların çoğu aşırı gürültünün yüksek derecede uyarılmaya neden olduğunu ve bununda saldırganlığa neden olduğu görüşünü desteklemektedir. Gürültünün saldırganlığı ortaya çıkarması için, bir kişinin gürültüyü

engelleyici olarak algılanması ve söz konusu gürültüyü kendisi için tercih edilen bir durum olarak değil de zorunluluk olarak görmesi gereklidir (Tuzgöl, 1998).

Sosyal, kültürel ve ekonomik faktörler, şiddet oluşumunda rol oynamaktadır. Şiddetin her geçen gün günlük yaşamda daha fazla yer alması, kanıksanmasına neden olmaktadır. Bir toplumda hangi davranışın şiddet olarak kabul edildiği, o toplumun kültürel yapı, geçerli değer yargıları gibi toplumsal yapı özelliklerine göre belirlenmektedir. Şiddetin toplum içinde, toplum tarafından nasıl sunulduğu, nasıl kabul gördüğü de önemlidir; çünkü kabul gören şiddet meşrudur. Hatta şiddet bir yaşam biçimi olarak benimseniyorsa, sorun olarak değil sorun çözmenin bir aracı olarak görülmektedir (Çabuk Kaya, 2006).

Kalabalığın ve kitle hareketlerinin, saldırganlık ve şiddet açısından önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. İnsanoğlu, tek başına sergilemediği saldırganlık ve şiddeti bir grubun ya da kalabalığın bir parçası iken sergileyebilmektedir. Le Bon (2005)'e göre insan sadece örgütlenmiş kalabalığın bir parçası olmakla, uygarlık düzeyinde düşüş göstermektedir. Yalnızken aydın bir birey olan kişi kalabalık içerisinde tam bir barbardır. Kalabalıklar ilkel ve benzer davranışların ortaya çıkmasına yol açmaktadır; çünkü üyeler anonimleşmekte ve eylemleri için sorumluluk hissetmemektedirler. Bulaşma süreciyle birlikte fikirler ve duygular hızla yayılmakta, ortaya atılan fikirlerle, bilinç dışı anti-sosyal güdüler açığa vurulmaktadır. Freud (2000)'a göre ise kalabalık davranışı patolojik/anormal bir davranıştır. Uygar davranışlar ahlaki kurallar ve bunların içselleştirilmesi yolu ile oluşan süper ego yoluyla devam ettirilirken, kalabalıklarda süper egonun yerini topluluk lideri almaktadır. Lider, id'in bilinç dışı ve ilkel dürtülerini kontrol eden bir hipnotizmacı gibi hareket eder. Liderin bu etkiye sahip olması, insanların içinde bulunan ve kalabalık içinde su yüzüne çıkan köklü ve ilkel içgüdülerinden kaynaklanmaktadır(Akt: Gültekin, 2008).

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın evren ve örnekleme, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, veri toplamada izlenecek yol ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntemler üzerinde durulmuştur.

3.1.Araştırma Modeli

Bu çalışmada, var olan durumun betimlenmesi amacıyla betimsel bir çalışma yapılmıştır.

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Gaziantep ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ortaöğretim okulları oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, Gaziantep ili Şehitkâmil ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Genel Lisede eğitim gören 10. sınıfa devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Bu sınıf seviyesindeki öğrencilerin ergenlik dönemine ait biyolojik ve psikolojik değişimleri en fazla yaşıyor olmalarından dolayı örnekleme bu sınıf seviyesinden seçmenin daha doğru olacağını düşünmekteyiz.

3.3.Veritoplama Araçları

Araştırmada veri toplama araçları olarak, araştırmanın bağımlı değişkeni olan saldırganlık düzeyinin belirlenmesinde "Agresyon Ölçeği", bağımsız değişkenler hakkında bilgi toplamak amacıyla de araştırmacı tarafından hazırlanan "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Veritoplama araçları ile ilgili bilgiler ve yapılan çalışmalar aşağıda verilmiştir. Cronbach alfa katsayısı=0,915 olarak bulunmuştur. Test yeniden test korelasyonu güvenilirliği $r=0,482-0,760$, $p=0,000$; alt ölçekler test yeniden test güvenilirliği fiziksel saldırganlıkta $r=0,847$; sözel saldırganlıkta $r=0,696$; öfkede $r=0,746$; düşmanlıkta $r=0,810$; dolaylı saldırganlıkta $r=0,743$; toplam saldırganlıkta $r=0,857$, $p=0,000$ olup yüksek düzeyde güvenilirlik elde edilmiştir. Eş değer ölçümde tanımlanan güvenilirliği Sürekli Öfke-Öfke Tarz Ölçeğinin sürekli öfke, öfke içe, öfke dışı alt ölçekleri birbiriyle pozitif ilişkisi $r=0,531-0,746$ olarak bulunmuştur. Öfke kontrol ile saldırganlık ölçeği toplam puan ve tüm alt ölçek puanları arasındaki ilişki negatif yönde ($r=-0,304-0,146$) olarak bulunmuştur (Can, 2002) (Ek II).

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, araştırma kapsamına alınan öğrencilerin kişisel özellikleri hakkında bilgi toplama amacıyla araştırmada inceleme konusu olan bağımsız değişkenlerle ilgili 19 sorudan oluşmaktadır.

Öğrenci Kişisel Bilgi Formu, bu araştırmanın amacına ve inceleme konusu olan bağımsız değişkenlere uygun olarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Formun geliştirilmesinde konu ile ilgili uzman görüşlerine başvurulmuş ve saldırganlık ilişkisi olabileceği düşünülen faktörler, öğrencilere ait; cinsiyet, yaş, başarı düzeyi, devamsızlık durumu, okul dışında herhangi bir işte çalışıp çalışmaması, internet ve televizyon ile vakit geçirme süresi, ailenin ikamet ettiği yer, sosyo-ekonomik düzey, annenin-babanın eğitim düzeyi, annenin-babanın çalışma durumu, anne- baba tutumu, cezalandırma sıklığı, cezalandırma türü ve ailenin yaklaşımları olarak belirlenmiştir. Kişisel Bilgi Formu' nun bir örneği Ek-1'de verilmiştir.

3.3.2. Saldırganlık Ölçeği

Saldırganlık Ölçeği (Aggression Questionnaire) Buss ve Perry (1992) tarafından saldırganlığı ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Saldırganlığı beş boyutta inceleyen ve benzeri testlere göre saldırganlığın nasıl yansıtıldığını da tanımlayan, pek çok çalışmada kullanılmış bu ölçek, bireylerin rahatça yanıtlayabileceği sistematik bir ölçektir. Kendini değerlendirme tekniğine dayanan ölçek toplam 34 maddeden oluşturulmuştur. Ölçek 5'li likert tipinde geliştirilmiş olup, bireylerden ifadelerin karakterlerine ne kadar uygun olduğunu “Hiç uygun değil” den “Tam uygun” a kadar değerlendirmeleri istenmiştir (Can, 2002; Palmer & Thakordas, 2003; Akt: Kula, 2008).

Saldırganlık ölçeği, yapılan faktör analizleri sonucunda “fiziksel saldırganlık”, “sözel saldırganlık”, “öfke”, “düşmanlık” ve “dolaylı saldırganlık” olmak üzere beş alt ölçekten meydana getirilmiştir (Can, 2002).

Buss ve Perry fiziksel, sözel ve dolaylı saldırganlığın, diğerlerini incitmeye ya da onlara zarar vermeyi içerdiği sonucuna varmışlar ve bu saldırganlık türlerinin ayrıca saldırganlığın davranışsal bileşenini temsil ettiğini belirtmişlerdir. Buss ve Perry öfkenin, fizyolojik uyarılma ve saldırganlığa hazırlanmayı içerdiği ve saldırganlığın duygusal bileşenini oluşturduğu, ayrıca düşmanca saldırganlığın ise acımasızlık ve haksızlık duygularını içerdiği ve saldırganlığın bilişsel bileşenini temsil ettiği sonucuna varmışlardır (Akt: Kula, 2008). Saldırganlık Ölçeğinin kısalığı, kolay okunur düzeyde olması, hem gençlere hem de karmaşık sözlü açıklamaları anlamakta güçlük çeken yetişkinlere uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Klinik ortamda tedavi planlamasında, ayrıca tedavi sırasında iyileşmeyi izlemek içinde kullanılabilen bir ölçektir. Saldırganlık ölçeğinin toplam puanı yüksek olarak saptandığında bireyin alt ölçek puanlarını incelemek gerekir. Ölçekte yer alan 8, 10, 11,

17, 23, 24, 25, 27. maddeler fiziksel saldırganlığı; 1, 4, 6, 20, 26. maddeler sözel saldırganlığı; 3, 7, 12, 16, 19, 22, 29, 32. maddeler öfke alt boyutunu; 2, 5, 9, 21,28, 31, 33. maddeler düşmanlık alt boyutunu ve 13, 14, 15, 18, 30, 34. maddeler ise dolaylı saldırganlık alt boyutunu ölçmektedir (Can, 2002).

Ölçeğin Türkçe uyarlanması, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Can (2002) tarafından yapılmıştır. Ölçek, DSM IV tanı kriterlerine göre herhangi bir tanı almayan, sağlıklı ve gönüllü 300 bireye test-tekrar test şeklinde iki defa uygulanmıştır.. Sonuç olarak ölçeğin Türkçe uyarlaması yüksek derecede güvenilir iç tutarlılığa sahip olduğu saptanmıştır.

Fiziksel Saldırganlık: 8 maddeden oluşan bu alt boyut bireylerin çeşitli durumlarda fiziksel saldırganlık davranışı sergileme düzeylerini ölçmektedir. Bu alt boyuttaki maddeler;

- Kız ya da erkek birisi beni kızdırtırsa ona vurabilirim
- Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur
- Biri çok üzerime geldiğinde, sıkıştırdığında ona vurabilirim
- Her şeyi dağıtacak kadar çılgınlaşabilirim
- Bazen birine vurma isteğimi kontrol edemem
- Pek çok insandan daha sık kavga ederim
- Eğer biri bana vurursa ben de ona vururum
- Haklarımı korumak için şiddete başvurmam gerekirse, hiç çekinmem

Fiziksel saldırganlık alt boyutunda yüksek puan fiziksel saldırganlıkta bulunma dürtülerini kontrol edememe, otoriter kişilerle sorun yaşama gibi durumları ifade etmektedir. Bu alt boyuttan yüksek puan alan bireylerde sadist ya da anti sosyal kişilik özellikleri, alkol ve madde kullanım bozuklukları gözlenebilir. Saldırganca davranışlarını kendi kendilerine kanıtlamak için başkaları tarafından kışkırtıldıklarını öne sürmek eğilimindedirler. Fiziksel saldırganlık puanının düşüklüğü ise fiziksel saldırganca davranışların görece olarak bulunmadığı ve fiziksel saldırganlık dürtülerini kontrol etme yetisinin güçlü olduğunu gösterir.

Sözel Saldırganlık: 5 maddeden oluşan bu alt boyut bireylerin çeşitli durumlarda sözel saldırganlık davranışı sergileme düzeylerini ölçmektedir. Bu alt boyuttaki maddeler;

- Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söylerler
- Kendimi sık sık diğer insanlarla tartışırken bulurum

İnsanlarla aynı fikirde olmazsam, onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam

İnsanlar beni kızdırırlarsa, onlara gerçek düşüncelerimi söyleyebilirim

Arkadaşımla aynı fikirde olmadığımda açıkça söylerim

Sözel saldırganlık kavgacı ve düşmanca konuşmaları içerir. Bu alt boyutta alınan yüksek puan bireyde tartışma eğiliminin fazla olduğunu gösterir. Bu bireyler haksız olduklarını düşündükleri durumlarda öfkelenirler, kendilerini yabancılaşmış veya sıkılmış hissedebilirler. Yüksek sözel saldırganlık puanları genelde “extraversiyon” olarak tanımlanan kişilerde ve yüksek sosyo ekonomik düzeydeki kişilerde görülür. Panik bozukluğu, fobiler, ayrılma endişesi gibi bozukluklar ve davranış bozukluğu bulunan gençler ve ergenler de bu alt boyutta yüksek puan alırlar. Düşük puan alan bireyler kendinde tartışma eğilimi görmeyen çekingen kişilerdir.

Öfke: 8 maddeden oluşan bu alt boyutta bireylerin çeşitli durumlarda sergiledikleri öfke düzeyleri ölçülmektedir. Bu alt boyuttaki maddeler;

Birden parlarım, ama çabuk sakinleşirim

Bazen ortada hiçbir neden yokken parlarım

Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim

İnsanlar bana nazik davrandıklarında, ne isteyeceklerini merak ederim

Ben sakin biriyim

İstediğimi elde edemediğim zaman, kızgınlığımı gösteririm

Bazen kendimi patlamaya hazır bomba gibi hissedirim

Bazı arkadaşlarım benim düşünmeden hareket ettiğimi düşünürler

Öfke alt boyutu uyarılma ve kontrol duygusuna karşı öfkelenme özelliklerini içerir. Bu alt boyutta alınan puanın yüksekliği davranış bozukluğu bulunanlarda anti sosyal, pasif-agresif veya yenilgiyi kabullenme özellikleri bulunan yetişkinlerde görülür. Borderline kişilik özellikleri ve alkol kullanım bozukluklarında da yüksek puan görülür.

Düşmanlık: 7 maddeden oluşan bu alt boyuttaki sorular bireylerin çeşitli durumlarda sergiledikleri düşmanlık düzeylerini ölçmektedir. Bu alt boyuttaki maddeler;

Şans hep başkalarına gülüyor, onlardan yana oluyor

Bazen hayatın bana adaletli davranmadığını düşünürüm
Bazen niye bu kadar katı olduğumu merak ediyorum
Bazen insanların arkamdan güldüklerini hissedirim
Fazla dostça davranan yabancılara güvenmem
Arkadaşlarımın arkamdan benim hakkımda konuştuklarını bilirim
Bazen hiçbir şey düşünemeyecek kadar kıskanç olurum

Düşmanlık sosyal uyumsuzluğu ve ağır psikopatolojik ve hatta fiziksel bozuklukları konu alır. Küskünlük, sosyal yabancılaşma ve paranoya gibi davranışları temsil eder. Yüksek puan alan bireyler sosyal izolasyon halindedir, başkalarının gereksinimlerini veya duygularını dikkate almazlar. Düşük puan alan kişiler ise içinde bulunduğu sosyal ortamdan memnun demektir ya da şüphe eğilimlerini bastırıyor olabilirler.

Dolaylı Saldırganlık: 6 maddeden oluşan bu alt boyuttaki sorular bireylerin çeşitli durumlarda sergiledikleri dolaylı saldırganlık düzeylerini ölçmektedir. Bu alt boyuttaki maddeler;

Eğer birine çok kızarsam o kişinin yaptığı işleri berbat edebilirim
Kapıyı arkadan gelenin yüzüne çarpacak kadar çıldırayabilirim
İnsanlar bana patronluk tasladıklarında, onların inadına, işi ağırdan alırım
Bazen sevmediklerim hakkında dedikodu yayar, çamur atarım
Beni gerçekten rahatsız edenlere susarak, ilgilenmeyerek tepki veririm
El şakası yapmaktan hoşlanırım

Dolaylı saldırganlık bireyin doğrudan yüzleşmeden kaçınma durumlarında öfkelenme eğilimlerini ölçer. Bu tür eylemlere yol açan durumlar genelde tatmin edici şekilde çözümlenemez, bu nedenle yüksek puan alan kişiler, yaşamlarının en azından bazı alanlarında yüksek düzeyde hayal kırıklığı yaşayabilir. Antisosyal kişiler yüksek puan almaktadır. Düşük puan alan kişiler ise genelde yaşamlarındaki çatışmaları çözümlenmek için doğrudan yüzleşme yapabilen kişilerdir.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmaya ait verilerin toplanması için önceden belirlenmiş okullarda Şehitkamil İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden izin alınarak 2012-2013 eğitim-öğretim yılında uygulama yapılmıştır.

Uygulamada örnekleme dahil edilen okulların 10. sınıf düzeyinden dörder sınıf rastlantısal olarak seçilmiş ve veri toplama araçları araştırmacı tarafından araştırmanın amacı, veri toplama araçlarının nasıl yanıtlanacağı gibi konular hakkında bilgi verilerek tek oturumda, 45 dakikada uygulanmıştır.

3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi

Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 16.0 programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (Sayı, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) kullanılmıştır. Hipotez testleri olarak İlişkisiz Grup T-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi, Tukey Testi yapılmıştır.

Sonuçlar % 95 güven aralığında, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde çift yönlü olarak değerlendirilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde, araştırma denencelerinin sınanması için toplanan verilerin istatistiksel analizleri sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Buna göre, Gaziantep İli Şehitkamil İlçesi sınırları içinde örnekleme alınan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi ile ilgili bulgular denence sırasına göre sunulmuştur. Her bir bağımsız değişkenin sayısal dağılımlarını, saldırganlık düzeyi puanlarının ortalamalarını, standart sapmalarını gösterir tablolar düzenlenmiş, daha sonra değişkenlerin çeşitli düzeylerine göre belirlenen gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek üzere yapılan analizlerin sonuçları ile ilgili tablolar sunulmuştur.

4.1. BETİMSSEL DEĞİŞKENLERE GÖRE DAĞILIMLARI

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %44.9'u kadın, %55.1'i erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %9.1'i 15 yaş ve altı, %62.2'sini 16 yaş, %24.9'u 17 yaş ve %3.5'i 18 yaş ve üstü yaş grubunda yer almaktadır.

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %0.7'si tek çocuk, %8.4'ü iki çocuk, %25.9'u üç çocuk, %23.0'ı dört çocuk ve %41.7'si beş çocuk ve üstü olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %5.4'ünün başarı durumu çok iyi, %43.2'sinin başarı durumu iyi, %44.2'sinin başarı durumu orta ve %7.2'sinin başarı durumu zayıf olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %67.2'sinin devamsızlık durumu 0-7 gün arasında, %24.2'sinin devamsızlık durumu 8-14 gün arasında ve %8.6'sının devamsızlık durumu 15-20 gün arasında olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %10.9'u iş yerinde sürekli çalışmakta, %77.3'ü hiç çalışmamakta ve %11.9'u bazen çalışmakta olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1. Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin boş zaman etkinliklerine göre frekans ve yüzde değerleri

BOŞ ZAMAN	N	%
Tv İzlerim	111	27,4
Bilgisayar yada Video Oyunu Oynarım	69	17,0
Kitap Okurum	85	21,0
Arkadaşlarımla Zaman Geçiririm	80	19,8
Diğer	60	14,8
Toplam	405	100,0

Tablo 4.1.'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %27.4'ü boş zamanlarında televizyon izlemekte, %17.0'si bilgisayar oyunu oynamakta, %21.0'i kitap okumakta, %19.8'i arkadaşlarıyla zaman geçirmekte ve %14.8'i boş zamanlarında diğer etkinlikler vakit geçirdiği görülmektedir.

Tablo 4.2. Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin internet kullanım süresine göre frekans ve yüzde değerleri

İNTERNET KULLANIM SÜRESİ	N	%
1 Saatten Az	227	56.0
1-2 Saat	129	31.9
3-4 Saat	35	8.6
5 Saatten Fazla	14	3.5
Toplam	405	100,0

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %56'sı günlük 1 saatten az, %31.9'u günlük 1-2 saat, %8.6'sı günlük 3-4 saat ve %3.5'i günlük 5 saatten fazla internet kullandığı görülmektedir.

Tablo 4.3. Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin televizyon izleme süresine göre frekans ve yüzde değerleri

TV İZLEME SÜRESİ	N	%
1 Saatten Az	115	28,4
1-2 Saat	195	48,1
3-4 Saat	78	19,3
5 Saatten Fazla	17	4,2
Toplam	405	100,0

4.3.' de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %28.4'ü günlük 1 saatten az, %48.1'i günlük 1-2 saat, %19.3'ü günlük 3-4 saat ve %4.2'si günlük 5 saatten fazla televizyon izlediği görülmektedir.

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %96.8'i anne babası bir arada yaşıyor, %1.7'sinin anne babası boşanmış, %0.5'inin annesi ölmüş, %2.7'sinin babası öldüğü ve %0.2'sinin anne baba durumunun diğer olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %13.1'inin ailesi köyde, %6.7'sinin ailesi kasaba-ilçede ve %80.2'sinin ailesi şehirde ikamet ettiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %14.8'inin ekonomik durumu düşük, %76.5'inin orta ve %8.6'sının ekonomik durumu yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4 Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin anne eğitim düzeyine göre frekans ve yüzde değerleri

ANNE EĞİTİM DÜZEYİ	N	%
Okuryazar Değil	79	19,5
İlkokul	204	50,4
Ortaokul	69	17,0
Lise	41	10,1
Üniversite	11	2,7
Yüksek Lisans Doktora	1	0,2
Toplam	405	100,0

Tablo 4.4.'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %19.5'inin annesinin eğitim düzeyi okur yazar değil, %50.4'ünün ilkokul, %17.0'ı ortaokul, %10.1'i lise, %2.7'si üniversite ve %0.2'sini yüksek lisans-doktora mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5. Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin baba eğitim düzeyine göre frekans ve yüzde değerleri

BABA EĞİTİM DÜZEYİ	N	%
Okuryazar Değil	16	4.0
İlkokul	78	44.0
Ortaokul	100	24.7
Lise	75	18.5
Üniversite	34	8.4
Yüksek Lisans Doktora	2	0.5
Toplam	405	100,0

Tablo 4.5.'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %4.0'ının babasının eğitim düzeyi okur yazar değil, %44.0'ünün ilkokul, %27.7'sinin ortaokul, %18.5'inin lise, %8.4'ünün üniversite ve %0.5'inin yüksek lisans-doktora mezunu olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %91,9'unun annesinin çalışmadığı, %2,5'inin bazen çalıştığını ve %5.7'sinin sürekli çalıştığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan 10.sınıf öğrencilerin %11,6'sının babasının çalışmadığı, %6.9'unun bazen çalıştığını ve %81.5'inin sürekli çalıştığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %41,0'ının ailesi tarafından hiç cezalandırılmadığı, %39.3'ünün ara sıra cezalandırıldığı, %15.1'inin bazen cezalandırıldığı, %3.5'inin sık sık cezalandırıldığı ve %1.2'sinin her zaman cezalandırıldığı görülmektedir.

Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %2.2'sinin ailesi tarafından cezalandırma türü olarak dayak atıldığı, %53.3'ünün azarlandığı, %14.8'inin konuşulmadığı, %14.8'inin haklarından mahrum bırakıldığı ve %14.8'inin diğer cezalandırma türüne maruz kaldığı görülmektedir.

Tablo 4.6. Araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin aile yaklaşımlarına göre frekans ve yüzde değerleri

AİLE YAKLAŞIMLARI	N	%
Baskıcı-Otoriter	76	18,8
Demokratik	118	29,1
Koruyucu	181	44,7
Dengesiz-Tutarsız	6	1,5
İlgisiz	24	5,9
Toplam	405	100,0

Tablo 4.6.'da görüldüğü gibi araştırmaya katılan 10. sınıf öğrencilerin %18.8'inin ailesi tarafından baskıcı-otoriter yaklaşıldığı, %29.1'inin demokratik, %44.7'sinin koruyucu, %1.5'inin dengesiz-tutarsız ve %5.9'unun ailesinin ise ilgisiz yaklaşım sergilediği görülmektedir.

4.2. ARAŞTIRMANIN BULGULARI

4.2.1. Birinci Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum

4.2.1.1. Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Cinsiyet değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt amaca ilişkin olarak kadın ve erkeklerin cinsiyete göre, saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t-testi sonuçları Tablo 4.7.’de sunulmuştur.

Tablo 4.7. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Cinsiyete Göre T-Testi Sonuçları

Alt Ölçekler	Cinsiyet	N	X	Ss	Sd	T	P
Fiziksel Saldırganlık	Kadın	182	16.80	7.10	402	-1.97	.383
	Erkek	222	18.13	6.47	370.59		
Sözel Saldırganlık	Kadın	182	13.55	3.88	403	0.02	.295
	Erkek	223	13.55	3.72	380.02		
Öfke	Kadın	181	21.56	5.75	399	1.12	.001
	Erkek	220	20.98	4.57	339.99		
Düşmanlık	Kadın	182	19.79	5.72	403	2.14	.313
	Erkek	223	18.63	5.14	367.95		
Dolaylı Saldırganlık	Kadın	182	13.83	4.48	403	0.05	.190
	Erkek	223	13.81	4.16	374.22		
Genel Saldırganlık	Kadın	181	85.58	22.03	398	0.16	.007
	Erkek	219	85.26	18.36	350.60		

Tablo 4.7 incelendiğinde: erkek öğrencileri saldırganlık puan ortalamaları ile ($\bar{X} = 85.26$), kadın öğrencileri saldırganlık puan ortalamaları ($\bar{X} = 85.58$) birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bu farkın anlamlı olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonucuna göre, araştırmaya katılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri üzerinde, .05 anlamlılık düzeyinde, cinsiyetin anlamlılık yaratan bir etken olduğu görülmektedir ($t = -0.16$, $p < .05$).

Araştırmada, öğrencilerin saldırganlık ölçeğinde yer alan Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık ve Dolaylı Saldırganlık alt boyutlarına ilişkin saldırganlık düzeylerinin cinsiyetlerine göre istatistiksel açıdan farklılaşmadığı, kız öğrencilerin Öfke ve Genel Saldırganlık düzeylerinin erkek öğrencilerden istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Erkek öğrenciler daha çok fiziksel saldırganlık ön planda iken kız öğrencilerde daha çok öfke ve düşmanlık duygusu ön planda olduğu sonucuna varılmıştır.

Kadınlar ile erkekler arasındaki saldırgan davranışlarla ilgili farklılıkları inceleyen tüm araştırmacılar, erkeklerin kadınlara oranla en azından fiziksel yönden daha saldırgan oldukları sonucuna varmışlardır.

Erkeklerin kızlara oranla saldırgan davranışlarda bulunma eğilimlerinin daha yüksek olduğu ve saldırganlıklarını doğrudan ifade ettikleri çeşitli araştırmalarda ortaya konulmuştur. Tuzgöl (1998), Ersoy (2001), Tok (2001), Demirhan (2002), Aral, Bütün, Türkmenler ve Akbıyık (2004) ve Gürsoy (2002) yaptıkları araştırmalarda erkeklerin saldırganlık puanlarının kızlara oranla daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Can, (2002) fiziksel saldırganlığın erkeklerin lehine anlamlı derecede daha yüksek olduğunu, Salmivalli ve ark. (2000), erkeklerin kızlardan daha yüksek oranda fiziksel ve sözel saldırganlık sergilediklerini bulmuşlardır. Aktaş (2001), erkeklerin fiziksel pasif ve sözel saldırganlıklarının kızlara göre daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Bununla birlikte, Öztürk (1990), Hatunoğlu (1994), Karataş (2005) ve Köksal (1991)'ın kız ve erkeklerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığına ilişkin bulgular bu araştırmanın bulguları ile farklılık göstermektedir.

Yukarıda özetlenen araştırmalar, cinsiyet ile saldırganlık arasındaki yakın ilişkiye işaret etmektedir. Bu araştırma bulguları da literatürdeki araştırma bulgularıyla paralellik göstermektedir. Cinsiyetin saldırganlık düzeyi üzerinde etkili olması, toplumda erkek ve kadına atfedilen cinsiyet rollerinin bireylerin davranış biçimini etkiliyor olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Erkek rolü daha aktif, girişken bir görünüme sahipken, kadın rolü daha sakin, çekingen ve yumuşak başlı olmayı gerektirmektedir. Bu nedendir ki, erkekler toplumsal ve kültürel beklentiler doğrultusunda kızlara oranla daha çok fiziksel saldırganlık gösterebilirler.

4.2.1.2. Yaş Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Yaş değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.8.' de sunulmuştur.

Tablo 4.8. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Yaş Değişkenine Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Yaş	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	15 Yaş ve Altı	37	2.541	0.869
	16 Yaş	253	2.376	0.983
	17 Yaş	101	2.287	1.003
	18 Yaş ve Üstü	14	1.929	0.997
	Toplam		405	2.353

Sözel Saldırganlık	15 Yaş ve Altı	37	12.649	4.238
	16 Yaş	253	13.379	3.645
	17 Yaş	101	14.248	3.887
	18 Yaş ve Üstü	14	14.000	3.981
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	15 Yaş ve Altı	37	20.108	4.742
	16 Yaş	250	21.120	5.138
	17 Yaş	101	21.911	5.212
	18 Yaş ve Üstü	13	21.615	5.455
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	15 Yaş ve Altı	37	17.270	5.762
	16 Yaş	253	19.119	5.356
	17 Yaş	101	19.970	5.334
	18 Yaş ve Üstü	14	18.857	5.998
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	15 Yaş ve Altı	37	12.297	3.950
	16 Yaş	253	13.787	4.268
	17 Yaş	101	14.297	4.300
	18 Yaş ve Üstü	14	14.929	5.076
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	15 Yaş ve Altı	37	79.054	21.627
	16 Yaş	249	84.667	19.631
	17 Yaş	101	89.000	19.364
	18 Yaş ve Üstü	13	89.615	25.353
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.8.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının yaş değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda 15 yaş ve altı ($\bar{X} = 2.541$); Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 14.248$), Öfke ($\bar{X} = 21.911$), Düşmanlık alt boyutunda 17 yaş ($\bar{X} = 19.970$); Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 14.929$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda 18 yaş ve üstü ($\bar{X} = 89.615$) en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.9.'da verilmiştir.

Tablo 4.9. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Yaş Değişkinine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Yaş	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	4.39	3	1.463		
	Grup İçi	384.119	401	0.958	1.527	.207
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	89.395	3	29.798		
	Grup İçi	5710.817	401	14.241	2.092	.101
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	98.294	3	32.765		
	Grup İçi	10457.24	397	26.341	1.244	.293
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	200.143	3	66.714		
	Grup İçi	11736.37	401	29.268	2.279	.079
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	126.257	3	42.086		
	Grup İçi	7336.222	401	18.295	2.300	.077
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	3163.895	3	1054.632		
	Grup İçi	157626.3	396	398.046	2.650	.049
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.9.'da görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Genel Saldırganlık ($F=2.650$; $p<,05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Fiziksel Saldırganlık ($F=1.527$; $p>,05$), Sözel Saldırganlık ($F= 1.527$; $p>,05$), Öfke ($F=1.244$; $p>,05$), Düşmanlık ($F=2.279$; $p>,05$) ve Dolaylı Saldırganlık ($F=2.300$; $p>,05$) alt boyut puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin yaş değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığı; yaş düzeyi arttıkça 10. Sınıf öğrencilerinin Genel Saldırganlık düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır. Öğrencilerinin okula ve okul ortamına alıştıkça kendilerini daha fazla ve farklı ifade etmelerine; hem fiziksel olarak okul arkadaşlarından üstün olan, hem de atmosferi daha iyi tanıyan öğrencilerin üstünlük kurma çabalarına girme gayreti sonucu saldırganlık düzeyinin artabileceği düşünülmektedir.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin yaş değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.10'da gösterilmektedir.

Tablo 4.10. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Yaş Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Yaş	(J) Yaş	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Genel Saldırganlık	15 Yaş ve Altı	16 Yaş	-5,613	3,515	0,111
		17 Yaş	-9,946 ^(*)	3,834	0,010
		18 Yaş ve Üstü	-10,561	6,432	0,101
	16 Yaş	15 Yaş ve Altı	5,613	3,515	0,111
		17 Yaş	-4,333	2,354	0,066
		18 Yaş ve Üstü	-4,949	5,676	0,384
	17 Yaş	15 Yaş ve Altı	9,946 ^(*)	3,834	0,010
		16 Yaş	4,333	2,354	0,066
		18 Yaş ve Üstü	-0,615	5,879	0,917
18 Yaş ve Üstü	15 Yaş ve Altı	10,561	6,432	0,101	
	16 Yaş	4,949	5,676	0,384	
	17 Yaş	0,615	5,879	0,917	

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin yaş değişkenine göre Genel Saldırganlık alt ölçeğinde anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: 15 yaş altı öğrencilerin saldırganlık düzeyleri 17 yaşında olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. 15 yaş ve altı öğrencilerinin Genel Saldırganlık düzeyleri 17 yaşında olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın bu bulgusu, yaş faktörünün saldırganlığı etkileyen ve artıran önemli bir neden olduğunu gösterdiği araştırma bulguları ile paralellik göstermektedir (Ünlücan, 1998, Ersoy, 2001; Tok, 2001; Erdoğan ve Oto, 2004; Halıcı, 2005; Dizman 2005). Yine aynı şekilde Güner (1995) lise öğrencilerinde yaşa göre saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı farklar bulmuştur. On altı yaşındaki ergenlerin saldırganlık düzeylerinin 14, 15 ve 17 yaşındaki ergenlerden daha yüksek çıktığını belirtmiştir. Başka bir çalışmada Ateş (2005), yaş artıkça saldırganlığında arttığı bulgusuna ulaşmıştır.

Kenan ve Shaw'a (1994) göre saldırganlık davranışı ilk çocukluktan ergenliğe ve daha sonra yetişkinliğe kadar gecen surede çoğunlukla değişmez ve büyük oranda istikrar arz etmektedir. Yine Dizman (2005), anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan 11-12 yaşlarındaki çocuklarda en yüksek toplam saldırganlık puan ortalamasının 12 yaş olduğunu bulmuştur. Ergenlik evresini içine alan 12-15 yaşlarını uzmanlar olumsuz bir dönem olarak tanımlamaktadırlar (Temel ve Aksoy, 2001).

4.2.1.3. Kardeş Sayısı Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Kardeş sayısı değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.11.’ de sunulmuştur.

Tablo 4.11. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Kardeş Sayısı	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Tek Çocuk	3	3,000	0,000
	2 Çocuk	34	2,765	0,855
	3 Çocuk	105	2,686	0,954
	4 Çocuk	93	2,366	0,953
	5 Çocuk ve Üstü	170	2,047	0,947
	Toplam	405	2,353	0,981
Sözel Saldırganlık	Tek Çocuk	3	13,333	1,528
	2 Çocuk	34	13,706	4,034
	3 Çocuk	105	13,886	3,381
	4 Çocuk	93	13,032	4,137
	5 Çocuk ve Üstü	170	13,600	3,813
	Toplam	405	13,551	3,789
Öfke	Tek Çocuk	3	23,667	8,963
	2 Çocuk	34	20,088	4,202
	3 Çocuk	105	22,095	5,402
	4 Çocuk	91	20,824	4,535
	5 Çocuk ve Üstü	168	21,125	5,344
	Toplam	401	21,242	5,137
Düşmanlık	Tek Çocuk	3	21,667	8,083
	2 Çocuk	34	18,147	5,439
	3 Çocuk	105	20,000	5,677
	4 Çocuk	93	19,065	5,756
	5 Çocuk ve Üstü	170	18,871	5,047
	Toplam	405	19,153	5,436
Dolaylı Saldırganlık	Tek Çocuk	3	17,667	7,234
	2 Çocuk	34	13,853	4,794
	3 Çocuk	105	14,495	4,330
	4 Çocuk	93	13,613	3,959
	5 Çocuk ve Üstü	170	13,435	4,273
	Toplam	405	13,817	4,298
Genel Saldırganlık	Tek Çocuk	3	97,333	19,655
	2 Çocuk	34	82,382	20,196
	3 Çocuk	104	89,058	20,792
	4 Çocuk	91	84,154	19,016
	5 Çocuk ve Üstü	168	84,214	20,026
	Toplam	400	85,403	20,074

Tablo 4.110.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının kardeş sayısı değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 3.000$), Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 13,886$), Öfke ($\bar{X} = 23,667$), Düşmanlık ($\bar{X} = 21,667$), Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 17,6679$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda tek çocuk ($\bar{X} = 97,333$) en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.12.'de verilmiştir.

Tablo 4.12. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Kardeş Sayısı Değişkinine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Kardeş Sayısı	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	34.569	4	8.642		
	Grup İçi	353.94	400	0.885	9.767	.000
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	38.155	4	9.539		
	Grup İçi	5762.057	400	14.405	0.662	.619
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	157.525	4	39.381		
	Grup İçi	10398.01	396	26.258	1.500	.201
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	124.811	4	31.203		
	Grup İçi	11811.7	400	29.529	1.057	.378
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	121.447	4	30.362		
	Grup İçi	7341.032	400	18.353	1.654	.160
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	2505.716	4	626.429		
	Grup İçi	158284.5	395	400.720	1.563	.183
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.12.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının kardeş sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık ($F=9.767$; $p<.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Sözel Saldırganlık ($F= 0.662$; $p>.05$), Öfke ($F=1.500$; $p>.05$), Düşmanlık ($F=1.057$; $p>.05$), Dolaylı Saldırganlık ($F=1.654$; $p>.05$) ve Genel Saldırganlık ($F=1.563$; $p>.05$) alt boyut puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin kardeş sayısı değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığına; kardeş sayısı arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık düzeyinin azaldığı sonucuna varılmıştır. Bireylerin sahip oldukları kardeş sayısı arttıkça hem ailenin ilgisi hem de sahip olunan her türlü eşya ya da aile tarafından sağlanacak her türlü olanak paylaşılmaktadır. Tek çocuk olma durumunda ise hem ailenin ilgisine hem de her türlü olanağa tek başına sahip olmak çocukları bencilleştirebilmekte ve arkadaşlarıyla paylaşım konusunda sorunlar yaşayabilmektedirler ve diğer arkadaşlarına fiziksel saldırganlık davranışı gösterebilirler.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin kardeş sayısı değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.13’de gösterilmektedir.

Tablo 4.13. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Kardeş Sayısı Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Kardeş S	(J) Kardeş S	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Fiziksel Saldırganlık	Tek Çocuk	2 Çocuk	0,235	0,567	0,678
		3 Çocuk	0,314	0,551	0,569
		4 Çocuk	0,634	0,552	0,251
		5 Çocuk ve Üstü	0,953	0,548	0,083
	2 ÇOCUK	Tek Çocuk	-0,235	0,567	0,678
		3 Çocuk	0,079	0,186	0,671
		4 Çocuk	,399 ^(*)	0,189	0,035
		5 Çocuk ve Üstü	,717 ^(*)	0,177	0,000
	3 Çocuk	Tek Çocuk	-0,314	0,551	0,569
		2 Çocuk	-0,079	0,186	0,671
		4 Çocuk	,320 ^(*)	0,134	0,017
		5 Çocuk ve Üstü	,639 ^(*)	0,117	0,000
	4 ÇOCUK	Tek Çocuk	-0,634	0,552	0,251
		2 Çocuk	-,399 ^(*)	0,189	0,035
		3 Çocuk	-,320 ^(*)	0,134	0,017
		5 Çocuk ve Üstü	,318 ^(*)	0,121	0,009
	5 Çocuk ve Üstü	Tek Çocuk	-0,953	0,548	0,083
		2 Çocuk	-,718 ^(*)	0,177	0,000
		3 Çocuk	-,639 ^(*)	0,117	0,000
		4 Çocuk	-,318 ^(*)	0,121	0,009

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin kardeş sayısı değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt ölçeğinde anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: 5 kardeş ve üstü kardeşi olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri 2 kardeş, 3 kardeş ve 4 kardeşi olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. 5 kardeş ve üstü kardeşi olan öğrencilerin saldırganlık

düzeyleri; 2 kardeş, 3 kardeş ve 4 kardeşi olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin kardeş sayısı arttıkça Fiziksel Saldırganlık düzeyinin azaldığı sonucuna varılabilir.

Bu bulguyu destekleyecek bir araştırmada Gürsoy (2002) tarafından yapılmış ve araştırmanın sonuçlarına göre doğum sırasına ve kardeş sayısına göre saldırganlığın farklılaşmadığını saptamıştır.

Dizman (2003) anne babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimini incelediği araştırmada 1-2 kardeşe, 3 veya daha fazla kardeşe sahip olan çocukların toplam saldırganlık puan ortalamalarının tek çocukların saldırganlık puan ortalamalarından daha yüksek olduğunu belirlemiştir.

Gürsoy (2002) annesi çalışan ve çalışmayan çocukların saldırganlık eğilimini incelediği araştırmasında en düşük saldırganlık puan ortalamasına tek çocukların sahip olduğunu bulmuştur.

Çocuk sayısının artmasıyla roller kesin tanımlanmakta, günlük işler belirlenerek disiplin daha otoriter ve şiddetli olmaya başlamaktadır. Ana babanın otoriteye dayalı baskıcı tutumu ise çocuklarda saldırgan davranışlarda bulunma eğilimine neden olabilmektedir. Bu araştırmanın bulguları, literatürde yer alan kardeş sayısı değişkeninin öğrencilerin saldırganlık davranışlarında farklılığa sebep olduğu yönündeki bulguları desteklemezken; kardeş sayısı değişkeninin öğrencilerin saldırganlık davranışlarında farklılığa sebep olmadığı yönündeki bulgularla tutarlılık göstermektedir.

4.2.1.4. Başarı Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Başarı durumu değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklinde. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.14.’ de sunulmuştur.

Tablo 4.14. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Başarı Durumuna Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Başarı Durumu	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Çok İyi	22	2.273	0.935
	İyi	175	2.126	0.980
	Orta	179	2.548	0.961
	Zayıf	29	2.586	0.867
	Toplam	405	2.353	0.981
Sözel Saldırganlık	Çok İyi	22	14.864	4.279
	İyi	175	13.229	3.624

	Orta	179	13.559	3.828
	Zayıf	29	14.448	3.978
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	Çok İyi	22	24.318	5.419
	İyi	173	20.740	5.005
	Orta	177	21.023	4.958
	Zayıf	29	23.241	5.755
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	Çok İyi	22	18.864	4.931
	İyi	175	18.583	5.544
	Orta	179	19.352	5.174
	Zayıf	29	21.586	6.196
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	Çok İyi	22	14.773	3.323
	İyi	175	13.371	4.197
	Orta	179	14.045	4.435
	Zayıf	29	14.379	4.594
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	Çok İyi	22	93.091	18.325
	İyi	172	81.919	19.542
	Orta	177	86.520	19.151
	Zayıf	29	93.414	25.644
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.14.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının başarı durumu değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 2.586$), Düşmanlık ($\bar{X} = 21.586$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda zayıf ($\bar{X} = 93.414$); Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 14.864$), Öfke ($\bar{X} = 23.624.31867$) ve Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda çok iyi ($\bar{X} = 14.773$) en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.15.'de verilmiştir.

Tablo 4.15. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Başarı Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Başarı Durumu	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	17.53	3	5.843		
	Grup İçi	370.98	401	0.925	6.316	.000
	Toplam	388.51	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	79.46	3	26.486		
	Grup İçi	5720.76	401	14.266	1.857	.136
	Toplam	5800.21	404			
Öfke	Gruplar Arası	376.25	3	125.416		
	Grup İçi	10179.29	397	25.641	4.891	.002
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	237.51	3	79.169		
	Grup İçi	11699.00	401	29.175	2.714	.045
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	73.29	3	24.429		
	Grup İçi	7389.19	401	18.427	1.326	.266
	Toplam	7462.48	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	5470.30	3	1823.435		
	Grup İçi	155319.89	396	392.222	4.649	.003
	Toplam	160790.20	399			

Tablo 4.15.'da görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının başarı durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık ($F=6.316$; $p<,05$), Öfke ($F=4.891$; $p<,05$), Düşmanlık ($F=2.714$; $p<,05$) ve Genel Saldırganlık ($F=4.649$; $p<,05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Sözel Saldırganlık ($F= 1.857$; $p>,05$), Dolaylı Saldırganlık ($F=1.326$; $p>,05$) alt boyut puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin başarı durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; başarı durumu yükseldikçe 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin azaldığı sonucuna varılmıştır. Akademik olarak başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin grup içinde fark edilebilmek için daha saldırgan tepkiler verdiğini söyleyebiliriz. Yine akademik başarı düzeyi yüksek olan öğrencilerin sosyal ilişkilerde daha başarılı olması, sözel becerilerinin daha fazla gelişmiş olması ve karşılaşılan sorunlara yönelik yapıcı çözüm yolları kullanabilmesi sonuçların bu yönde oluşmasında etkili olmuş olabilir.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin başarı durumu değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.16'da gösterilmektedir.

Tablo 4.16. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Başarı Durumu Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Başarı Durumu	(J) Başarı Durumu	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Fiziksel Saldırganlık	Çok İyi	İyi	0,147	0,21757	0,5
		Orta	-0,275	0,217	0,207
		Zayıf	-0,313	0,272	0,250
	İyi	Çok İyi	-0,147	0,218	0,500
		Orta	-4,422 ^(*)	0,102	0,000
		Zayıf	-4,460 ^(*)	0,193	0,017
	Orta	Çok İyi	0,275	0,217	0,207
		İyi	,422 ^(*)	0,102	0,000
		Zayıf	-0,039	0,193	0,841
	Zayıf	Çok İyi	0,313	0,272	0,250
		İyi	,460 ^(*)	0,193	0,017
		Orta	0,039	0,193	0,841
Öfke	Çok İyi	İyi	3,578 ^(*)	1,146	0,002
		Orta	3,296 ^(*)	1,145	0,004
		Zayıf	1,077	1,432	0,452
	İyi	Çok İyi	-3,578 ^(*)	1,146	0,002
		Orta	-0,283	0,541	0,602
		Zayıf	-2,501 ^(*)	1,016	0,014
	Orta	Çok İyi	-3,296 ^(*)	1,145	0,004
		İyi	0,283	0,541	0,602
		Zayıf	-2,219 ^(*)	1,014	0,029
	Zayıf	Çok İyi	-1,077	1,432	0,452
		İyi	2,501 ^(*)	1,016	0,014
		Orta	2,219 ^(*)	1,014	0,029
Düşmanlık	Çok İyi	İyi	0,281	1,222	0,818
		Orta	-0,488	1,220	0,689
		Zayıf	-2,723	1,527	0,075
	İyi	Çok İyi	-0,281	1,222	0,818
		Orta	-0,769	0,574	0,181
		Zayıf	-3,003 ^(*)	1,083	0,006
	Orta	Çok İyi	0,488	1,220	0,689
		İyi	0,769	0,574	0,181
		Zayıf	-2,234 ^(*)	1,081	0,039
	Zayıf	Çok İyi	2,723	1,527	0,075
		İyi	3,003 ^(*)	1,083	0,006
		Orta	2,234 ^(*)	1,081	0,039
Genel Saldırganlık	Çok İyi	İyi	11,172 ^(*)	4,484	0,013
		Orta	6,571	4,477	0,143
		Zayıf	-0,323	5,599	0,954
	İyi	Çok İyi	-11,172 ^(*)	4,484	0,013
		Orta	-4,601 ^(*)	2,120	0,031
		Zayıf	-11,495 ^(*)	3,976	0,004
	Orta	Çok İyi	-6,571	4,477	0,143
		İYİ	4,601 ^(*)	2,120	0,031
		Zayıf	-6,894	3,967	0,083
	Zayıf	Çok İyi	0,323	5,599	0,954
		İyi	11,495 ^(*)	3,976	0,004
		Orta	6,894	3,967	0,083

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin başarı değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: başarı durumu iyi olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri başarı durumu orta ve zayıf olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Başarı durumu iyi olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; başarı durumu orta ve zayıf olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin başarı durumu yükseldikçe Fiziksel Saldırganlık düzeyinin azaldığı sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin başarı değişkenine göre; Öfke alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: başarı durumu çok iyi olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri başarı durumu iyi ve orta olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Başarı durumu çok iyi olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; başarı durumu iyi ve orta olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin başarı durumu yükseldikçe Öfke düzeyinin azaldığı sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin başarı değişkenine göre; Düşmanlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: başarı durumu zayıf olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri başarı durumu iyi ve orta olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Başarı durumu zayıf olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; başarı durumu iyi ve orta olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin başarı durumu azaldıkça Düşmanlık düzeyinin arttığı sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin başarı değişkenine göre Genel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: başarı durumu iyi olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri başarı durumu çok iyi, orta ve zayıf olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Başarı durumu iyi olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; başarı durumu çok iyi, orta ve zayıf olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin başarı durumu yükseldikçe Genel Saldırganlık düzeyinin azaldığı sonucuna varılabilir.

Yapılan araştırmalar (Öz, 2007; Öztürk, 2008; Kaya, 2009) incelendiğinde, araştırma bulguları, algılanan akademik başarı düzeyinin yükselmesiyle saldırganlık puanlarının düştüğü sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgular araştırmanın bulgusuyla tutarlılık göstermektedir.

Araştırma sonucunda başarı durumu ile saldırganlık arasında tersine bir ilişkinin olduğu gözlenmektedir. Akademik becerilerin problemler ve engellemeler karşısında daha akılcı çözümler üretmeyi kolaylaştırabilmesi, başarı düzeyi yüksek öğrencilerin kendine güven ve kendini ifade konusunda daha rahat olması ve ikili iletişimlerinde daha etkili olması saldırganlık davranışını azalttığı düşünülmektedir. Aynı şekilde akademik olarak başarı düzeyi düşük olan öğrencilerin grup içinde fark edilebilmek için daha saldırgan tepkiler verdiğini söyleyebiliriz.

4.2.1.5. Devamsızlık Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Devamsızlık değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.17.’ de sunulmuştur.

Tablo 4.17. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Devamsızlık Durumuna Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Devamsızlık Durumu	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	0-7 Gün	272	2.298	0.915
	8-14 Gün	98	2.449	1.027
	15-20 Gün	35	2.514	1.292
	Toplam	405	2.353	0.981
Sözel Saldırganlık	0-7 Gün	272	13.327	3.694
	8-14 Gün	98	13.582	3.635
	15-20 Gün	35	15.200	4.575
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	0-7 Gün	269	20.766	5.037
	8-14 Gün	98	21.633	5.096
	15-20 Gün	34	23.882	5.296
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	0-7 Gün	272	18.993	5.426
	8-14 Gün	98	19.296	5.381
	15-20 Gün	35	20.000	5.729
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	0-7 Gün	272	13.618	4.412
	8-14 Gün	98	13.612	4.078
	15-20 Gün	35	15.943	3.438
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	0-7 Gün	269	83.602	19.955
	8-14 Gün	98	86.337	19.382
	15-20 Gün	33	97.303	19.369
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.17.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının devamsızlık durumu değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 2.514$), Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 15.200$), Öfke ($\bar{X} = 23.882$), Düşmanlık ($\bar{X} = 20.000$), Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 15.943$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda 15-20 gün ($\bar{X} = 97.303$) en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.18.'de verilmiştir.

Tablo 4.18. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Devamsızlık Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Devamsızlık Durumu	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	2.64	2	1.321		
	Grup İçi	385.87	402	0.960	1.376	.254
	Toplam	388.51	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	108.89	2	54.443		
	Grup İçi	5691.33	402	14.158	3.846	.022
	Toplam	5800.21	404			
Öfke	Gruplar Arası	312.99	2	156.493		
	Grup İçi	10242.55	398	25.735	3.846	.003
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	34.11	2	17.052		
	Grup İçi	11902.40	402	29.608	0.576	.563
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	173.09	2	86.546		
	Grup İçi	7289.39	402	18.133	4.773	.009
	Toplam	7462.48	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	5630.90	2	2815.451		
	Grup İçi	155159.30	397	390.829	7.204	.001
	Toplam	160790.20	399			

Tablo 4.18.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının devamsızlık durumu değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Sözel Saldırganlık (F=3.846; p<,05), Öfke (F=3.846; p<,05), Dolaylı Saldırganlık (F=4.773; p<,05), ve Genel Saldırganlık (F=7.204; p<,05) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Fiziksel Saldırganlık Düşmanlık (F= 0.576; p>,05) alt boyut puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin devamsızlık durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; devamsızlık durumu arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Sözel Saldırganlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır. Okula devamsızlığı çok olan öğrencilerin okulu benimsemedikleri, akademik başarı ve gelecekte meslek seçimi gibi konularla ilgilenmedikleri, öğretmenleri ve okul personeli ile ilişkilerinin iyi olmadığı ve kendilerini ifade ederken daha çok sözel ve fiziksel olarak saldırganlık içeren unsurları üzerlerinde barındırdıkları ve öğrencilerin okula devamsızlık yaptıkları gün sayısı arttıkça, devamsızlıktan sınıfta kalma gerçeği ile karşı karşıya kalmaktadırlar ki bu durum kaygı düzeylerini artırmaktadır. Dolayısıyla bu kaygı ve gerginlik bireyi saldırgan davranmaya itebilmektedir. Sonuç olarak, devamsızlığı 15-20 gün arasında olanların saldırganlık düzeyleri en yüksek çıkmıştır.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin devamsızlık durumu değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.19’da gösterilmektedir.

Tablo 4.19. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Devamsızlık Durumu Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Devamsızlık Durumu	(J)Devamsızlık Durumu	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Sözel Saldırganlık	0-7 Gün	8-14 Gün	-0,254	0,443	0,566
		15-20 Gün	-1,873 ^(*)	0,676	0,006
	8-14 Gün	0-7 Gün	0,254	0,443	0,566
		15-20 Gün	-1,618 ^(*)	0,741	0,030
	15-20 Gün	0-7 Gün	1,873 ^(*)	0,676	0,006
		8-14 Gün	1,618 ^(*)	0,741	0,030
Öfke	0-7 Gün	8-14 Gün	-0,867	0,599	0,148
		15-20 Gün	-3,117 ^(*)	0,923	0,001
	8-14 Gün	0-7 Gün	0,867	0,599	0,148
		15-20 Gün	-2,250 ^(*)	1,010	0,026
	15-20 Gün	0-7 Gün	3,117 ^(*)	0,923	0,001
		8-14 Gün	2,250 ^(*)	1,010	0,026
Dolaylı Saldırganlık	0-7 Gün	8-14 Gün	0,005	0,502	0,991
		15-20 Gün	-2,325 ^(*)	0,765	0,003
	8-14 Gün	0-7 Gün	-0,005	0,502	0,991
		15-20 Gün	-2,331 ^(*)	0,839	0,006
	15-20 Gün	0-7 Gün	2,325 ^(*)	0,765	0,003
		8-14 Gün	2,331 ^(*)	0,839	0,006
Genel Saldırganlık	0-7 Gün	8-14 Gün	-2,735	2,333	0,242
		15-20 Gün	-13,701 ^(*)	3,646	0,000
	8-14 Gün	0-7 Gün	2,735	2,333	0,242
		15-20 Gün	-10,966 ^(*)	3,979	0,006
	15-20 Gün	0-7 Gün	13,701 ^(*)	3,646	0,000
		8-14 Gün	10,966 ^(*)	3,979	0,006

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin devamsızlık değişkenine göre; Sözel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: 15-20 gün devamsızlığı olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; devamsızlığı 0-7 gün ve 8-14 gün olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. 15-20 gün devamsızlığı olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; devamsızlığı 0-7 gün ve 8-14 gün olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin devamsızlık durumu arttıkça Sözel Saldırganlık düzeylerinin yükseldiği sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin devamsızlık durumu değişkenine göre; Öfke alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: 15-20 gün devamsızlığı olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; devamsızlığı 0-7 gün ve 8-14 gün olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. 15-20 gün devamsızlığı olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; devamsızlığı 0-7 gün ve 8-14 gün olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin devamsızlık durumu arttıkça Öfke düzeylerinin yükseldiği sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin devamsızlık durumu değişkenine göre; Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: 15-20 gün devamsızlığı olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; devamsızlığı 0-7 gün ve 8-14 gün olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. 15-20 gün devamsızlığı olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; devamsızlığı 0-7 gün ve 8-14 gün olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin devamsızlık durumu arttıkça Dolaylı Saldırganlık düzeylerinin yükseldiği sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin devamsızlık durumu değişkenine göre; Genel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: 15-20 gün devamsızlığı olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; devamsızlığı 0-7 gün ve 8-14 gün olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. 15-20 gün devamsızlığı olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; devamsızlığı 0-7 gün ve 8-14 gün olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin devamsızlık durumu arttıkça Genel Saldırganlık düzeylerinin yükseldiği sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin okula devamsızlık yaptıkları gün sayısı arttıkça, devamsızlıktan sınıfta kalma gerçeği ile karşı karşıya kalmaktadırlar ki bu durum kaygı düzeylerini artırmaktadır. Dolayısıyla bu

kaygı ve gerginlik bireyi saldırgan davranmaya itebilmektedir. Sonuç olarak, devamsızlığı 15-20 gün arasında olanların saldırganlık düzeyleri en yüksek çıkmıştır.

4.2.1.6. İşte Çalışma Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Herhangi bir işte çalışma değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.20.’de sunulmuştur.

Tablo 4.20. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin İşte Çalışma Durumuna Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	İşte Çalışma Durumu	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Evet	44	1,727	0,997
	Hayır	313	2,470	0,951
	Bazen	48	2,167	0,930
	Toplam	405	2,353	0,981
Sözel Saldırganlık	Evet	44	14,682	3,594
	Hayır	313	13,364	3,853
	Bazen	48	13,729	3,401
	Toplam	405	13,551	3,789
Öfke	Evet	43	22,140	4,533
	Hayır	312	20,990	5,194
	Bazen	46	22,109	5,195
	Toplam	401	21,242	5,137
Düşmanlık	Evet	44	19,568	4,516
	Hayır	313	19,153	5,641
	Bazen	48	18,771	4,878
	Toplam	405	19,153	5,436
Dolaylı Saldırganlık	Evet	44	14,159	3,864
	Hayır	313	13,748	4,278
	Bazen	48	13,958	4,842
	Toplam	405	13,817	4,298
Genel Saldırganlık	Evet	43	90,163	15,942
	Hayır	311	84,463	20,592
	Bazen	46	87,304	19,579
	Toplam	400	85,403	20,074

Tablo 4.20.’de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının işte çalışma değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda hayır ($\bar{X} = 2,470$); Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 14,682$), Öfke ($\bar{X} = 22,140$), Düşmanlık ($\bar{X} = 19,568$), Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 14,159$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 90,163$) lise öğrencilerinin herhangi bir işte çalışması en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.21.'de verilmiştir.

Tablo 4.21. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, İşte Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	İşte Çalışma Durumu	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	23.153	2	11.577		
	Grup İçi	365.356	402	0.909	12.738	.000
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	68.708	2	34.354		
	Grup İçi	5731.504	402	14.257	2.410	.091
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	88.946	2	44.473		
	Grup İçi	10466.59	398	26.298	1.691	.186
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	14.595	2	7.298		
	Grup İçi	11921.91	402	29.657	0.246	.782
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	7.615	2	3.808		
	Grup İçi	7454.864	402	18.544	0.205	.814
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	1415.273	2	707.637		
	Grup İçi	159374.9	397	401.448	1.763	.173
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.21.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının işte çalışma değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık ($F=12.738$; $p<,05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Sözel Saldırganlık ($F= 2.410$; $p>,05$), Öfke ($F= 1.691$; $p>,05$), Düşmanlık ($F= 0.246$; $p>,05$) Dolaylı Saldırganlık ($F= 0.205$; $p>,05$), Genel Saldırganlık ($F=1.763$; $p>,05$) alt boyut puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyini herhangi bir işte çalışma değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığına; herhangi bir işte çalışma 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık düzeyinin arttırdığı sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin dışarıda çalışırken daha çok olumsuz dışsal uyarıcılara maruz kalması, hayata erken atılmasının verdiği öz güven öğrencileri fiziksel olarak saldırganlaştırabileceği düşünülmektedir.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin işte çalışma değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.22’de gösterilmektedir.

Tablo 4.22. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin İşte Çalışma Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I) İşte Çalışma	(J) İşte Çalışma	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Fiziksel Saldırganlık	Evet	Hayır	-,742 ^(*)	0,153	0,000
		Bazen	-,439 ^(*)	0,199	0,028
	Hayır	Evet	,742 ^(*)	0,153	0,000
		Bazen	,303 ^(*)	0,148	0,041
	Bazen	Evet	,439 ^(*)	0,199	0,028
		Hayır	-,303 ^(*)	0,148	0,041

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin işte çalışma değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: herhangi bir işte çalışan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; çalışmayan ve bazen çalışan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Herhangi bir işte çalışan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; çalışmayan ve bazen çalışan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin herhangi bir işte çalışmış olması Fiziksel Saldırganlık düzeylerinin azalttığı sonucuna varılabilir.

Dalal, Rahman ve Jansson’un (2008) çalışması, çalışan çocukların şiddet, suç ve saldırgan davranışlar sergileme bakımından yüksek risk grubu içinde olduklarını göstermektedir. (Akt: Derman, 2011).

Erdoğdu ve Oto (2004), sokakta çalışan çocukların, sokakta çalışmayan çocuklara göre daha saldırgan davranışlar gösterdiğini saptamışlardır.

4.2.1.7. Boş Zaman Etkinlikleri Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Boş zaman etkinlikleri değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.23.’de sunulmuştur.

Tablo 4.23. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Boş Zaman Etkinlikleri Değişkenine Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Boş Zaman Etkinlikleri	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Tv İzlerim	111	2.261	0.970
	Bilgisayar Video Oyunu	69	2.435	0.977
	Kitap Okurum	85	2.188	0.982
	Arkadaşlarımla Geçiririm	80	2.525	0.993
	Diğer	60	2.433	0.963
	Toplam	405	2.353	0.981
Sözel Saldırganlık	Tv İzlerim	111	12.748	3.622
	Bilgisayar Video Oyunu	69	13.362	3.846
	Kitap Okurum	85	13.929	3.826
	Arkadaşlarımla Geçiririm	80	14.350	3.544
	Diğer	60	13.650	4.100
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	Tv İzlerim	111	20.270	5.309
	Bilgisayar Video Oyunu	68	20.824	4.962
	Kitap Okurum	83	21.434	5.241
	Arkadaşlarımla Geçiririm	80	22.575	4.719
	Diğer	59	21.475	5.134
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	Tv İzlerim	111	18.360	5.011
	Bilgisayar Video Oyunu	69	18.667	5.873
	Kitap Okurum	85	18.977	5.141
	Arkadaşlarımla Geçiririm	80	20.238	5.142
	Diğer	60	19.983	6.240
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	Tv İzlerim	111	13.351	4.268
	Bilgisayar Video Oyunu	69	13.971	4.586
	Kitap Okurum	85	13.271	4.305
	Arkadaşlarımla Geçiririm	80	14.788	4.357
	Diğer	60	13.983	3.784
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	Tv İzlerim	111	81.162	19.856
	Bilgisayar Video Oyunu	68	85.765	20.277
	Kitap Okurum	83	83.590	19.374
	Arkadaşlarımla Geçiririm	79	91.051	18.231
	Diğer	59	87.949	21.968
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.23.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının boş zaman etkinlikleri değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 2.525$), Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 14.350$), Öfke ($\bar{X} = 22.575$), Düşmanlık ($\bar{X} = 20.238$), Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 14.788$) ve Genel

Saldırıcılık alt boyutunda ($\bar{X} = 91.051$) arkadaşlarıyla geçiririm en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görölmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.24.'de verilmiştir.

Tablo 4.24. Öğrencilerin Saldırıcılık Düzeyinin, Boş Zaman Etkinlikleri Değişkinine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Boş Zaman Etkinlikleri	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırıcılık	Gruplar Arası	6.457	4	1.614		
	Grup İçi	382.052	400	0.955	1.690	.151
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırıcılık	Gruplar Arası	137.907	4	34.477		
	Grup İçi	5662.305	400	14.156	2.436	.047
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	265.115	4	66.279		
	Grup İçi	10290.42	396	25.986	2.551	.039
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	224.166	4	56.041		
	Grup İçi	11712.34	400	29.281	1.914	.107
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırıcılık	Gruplar Arası	128.092	4	32.023		
	Grup İçi	7334.387	400	18.336	1.746	.139
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırıcılık	Gruplar Arası	5180.164	4	1295.041		
	Grup İçi	155610	395	393.949	3.287	.011
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.24.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırıcılık Ölçeği alt boyut puanlarının boş zaman etkinlikleri değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Sözel Saldırıcılık ($F=2.436$; $p<.05$), Öfke ($F=2.551$; $p<.05$) ve Genel Saldırıcılık ($F=3.287$; $p<.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Fiziksel Saldırıcılık ($F=1.690$; $p>.05$), Düşmanlık ($F= 1.914$; $p>.05$) Dolaylı Saldırıcılık ($F= 1.746$; $p>.05$) alt boyut puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırıcılık düzeyinin boş zaman etkinlikleri değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; boş zaman etkinlikleri arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Sözel Saldırıcılık, Öfke ve Genel Saldırıcılık düzeyinin azaldığı sonucuna varılmıştır. Boş zaman etkinliklerini arkadaşları ile birlikte geçiren öğrencilerin saldırıcılık düzeyleri daha yüksek çıkmıştır.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin boş zaman değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.25’de gösterilmektedir.

Tablo 4.25. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Boş Zaman Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Boş Zaman	(J)Boş Zaman	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
	Tv İzlerim	Bilgisayar Video Oyunu	-0,615	0,577	0,287
		Kitap Okurum	-1,182 ^(*)	0,542	0,030
		Arkadaşlarımla Geçiririm	-1,602 ^(*)	0,552	0,004
		Diğer	-0,902	0,603	0,135
Bilgisayar Video Oyunu		Tv İzlerim	0,615	0,577	0,287
		Kitap Okurum	-0,567	0,610	0,353
		Arkadaşlarımla Geçiririm	-0,988	0,618	0,111
		Diğer	-0,288	0,664	0,665
Sözel Saldırganlık	Kitap Okurum	Tv İzlerim	1,182 ^(*)	0,542	0,030
		Bilgisayar Video Oyunu	0,567	0,610	0,353
		Arkadaşlarımla Geçiririm	-0,421	0,586	0,473
		Diğer	0,279	0,634	0,660
Arkadaşlarımla Geçiririm		Tv İzlerim	1,602 ^(*)	0,552	0,004
		Bilgisayar Video Oyunu	0,988	0,618	0,111
		Kitap Okurum	0,421	0,586	0,473
		Diğer	0,700	0,643	0,277
Diğer		Tv İzlerim	0,902	0,603	0,135
		Bilgisayar Video Oyunu	0,288	0,664	0,665
		Kitap Okurum	-0,279	0,634	0,660
		Arkadaşlarımla Geçiririm	-0,700	0,643	0,277
	Tv İzlerim	Bilgisayar Video Oyunu	-0,553	0,785	0,481
		Kitap Okurum	-1,163	0,740	0,117
		Arkadaşlarımla Geçiririm	-2,305 ^(*)	0,748	0,002
		Diğer	-1,204	0,821	0,143
Bilgisayar Video Oyunu		Tv İzlerim	0,553	0,785	0,481
		Kitap Okurum	-0,610	0,834	0,465
		Arkadaşlarımla Geçiririm	-1,751 ^(*)	0,841	0,038
		Diğer	-0,651	0,907	0,473
Öfke	Kitap Okurum	Tv İzlerim	1,163	0,740	0,117
		Bilgisayar Video Oyunu	0,610	0,834	0,465
		Arkadaşlarımla Geçiririm	-1,141	0,799	0,154
		Diğer	-0,041	0,868	0,962
Arkadaşlarımla Geçiririm		Tv İzlerim	2,305 ^(*)	0,748	0,002
		Bilgisayar Video Oyunu	1,751 ^(*)	0,841	0,038
		Kitap Okurum	1,141	0,799	0,154
		Diğer	1,100	0,875	0,209
Diğer		Tv İzlerim	1,204	0,821	0,143
		Bilgisayar Video Oyunu	0,651	0,907	0,473

	Kitap Okurum	0,041	0,868	0,962	
	Arkadaşlarımla Geçiririm	-1,100	0,875	0,209	
	Bilgisayar Video Oyunu	-4,603	3,057	0,133	
Tv İzlerim	Kitap Okurum	-2,428	2,880	0,400	
	Arkadaşlarımla Geçiririm	-9,888 ^(*)	2,922	0,001	
	Diğer	-6,787 ^(*)	3,198	0,034	
	Tv İzlerim	4,603	3,057	0,133	
Bilgisayar Video Oyunu	Kitap Okurum	2,174	3,247	0,503	
	Arkadaşlarımla Geçiririm	-5,286	3,283	0,108	
	Diğer	-2,184	3,531	0,537	
Genel Saldırganlık	Tv İzlerim	2,428	2,880	0,400	
	Kitap Okurum	Bilgisayar Video Oyunu	-2,174	3,247	0,503
		Arkadaşlarımla Geçiririm	-7,460 ^(*)	3,120	0,017
		Diğer	-4,359	3,380	0,198
Arkadaşlarımla Geçiririm	Tv İzlerim	9,888 ^(*)	2,922	0,001	
	Bilgisayar Video Oyunu	5,286	3,283	0,108	
	Kitap Okurum	7,460 ^(*)	3,120	0,017	
	Diğer	3,101	3,415	0,364	
Diğer	Tv İzlerim	6,787 ^(*)	3,198	0,034	
	Bilgisayar Video Oyunu	2,184	3,531	0,537	
	Kitap Okurum	4,359	3,380	0,198	
	Arkadaşlarımla Geçiririm	-3,101	3,415	0,364	

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin boş zaman değişkenine göre; Sözel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: boş zamanlarında televizyon izleyen öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; boş zamanlarında kitap okuyan ve arkadaşlarıyla vakit geçiren öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Boş zamanlarında televizyon izleyen öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; kitap okuyan ve arkadaşlarıyla vakit geçiren öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin boş zaman değişkenine göre; Öfke alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: boş zamanlarında arkadaşlarıyla vakit geçiren öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; boş zamanlarında televizyon izleyen ve kitap okuyan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Boş zamanlarında arkadaşlarıyla vakit geçiren öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; televizyon izleyen ve kitap okuyan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin boş zaman değişkenine göre; Genel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: boş zamanlarında arkadaşlarıyla vakit geçiren öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; boş zamanlarında televizyon izleyen ve kitap okuyan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Boş zamanlarında arkadaşlarıyla vakit geçiren öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; televizyon izleyen ve kitap okuyan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Gümüş (2000), boş zamanlarını değerlendirme alışkanlığının saldırganlık puanları üzerindeki etkilerini anlamlı bulmuştur. Boş zamanlarda spor yapan, bilardo salonu, kahvehane, kafe gibi mekânlara giden öğrencilerin saldırganlık düzeyleri, boş zamanlarında ders çalışan, evde televizyon seyreden öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır.

Çıplak (2004) çalışmasında, ilköğretim 2. kademe öğrencilerinin saldırgan davranışlar gösterme düzeylerine ve cinsiyetlerine göre boş zaman değerlendirme etkinliklerinin farklılaşp farklılaşmadığını incelemiştir. Bulgulara göre saldırganlık düzeyi yüksek olan öğrencilerin daha çok sportif etkinliklerle boş zamanlarını değerlendirdikleri bulunmuştur. Saldırganlık düzeyi düşük olanların ise sanatsal/yaratıcı etkinlikler yaptıkları tespit edilmiştir.

Ergenlerin boş zamanlarını ve hangi etkinliklerle değerlendirdiği önemli bir konu olarak kabul edilmektedir. Çünkü ergenlerin yaşam tarzlarının bir parçası olan boş zaman etkinlikleri onların kişilik gelişimini ve arkadaşlık ilişkilerini önemli ölçüde etkilemektedir. Ayrıca bu etkinliklerle ergenlerin bedensel ve ruhsal açıdan sağlıklı kalmalarına katkı sağlayacağı gibi, uyumsuz bazı davranışlar geliştirmelerine de kaynaklık edebilir.

4.2.1.8. Günlük İnternet Kullanma Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Günlük internet kullanma süresi değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.26.’ da sunulmuştur.

Tablo 4.26. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Günlük İnternet Kullanma Süresine Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Günlük İnternet Kullanımı	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	1 Saatten Az	227	2.335	0.970
	1-2 Saat	129	2.302	1.012
	3-4 Saat	35	2.486	0.981
	5 Saatten Fazla	14	2.786	0.802
	Toplam	405	2.353	0.981
Sözel Saldırganlık	1 Saatten Az	227	13.304	3.818
	1-2 Saat	129	13.442	3.511
	3-4 Saat	35	14.943	3.933
	5 Saatten Fazla	14	15.071	4.698
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	1 Saatten Az	224	20.826	5.441
	1-2 Saat	129	21.395	4.532
	3-4 Saat	35	21.943	4.595
	5 Saatten Fazla	13	25.000	5.508
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	1 Saatten Az	227	18.771	5.569
	1-2 Saat	129	19.442	5.113
	3-4 Saat	35	19.686	5.296
	5 Saatten Fazla	14	21.357	6.246
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	1 Saatten Az	227	13.273	4.279
	1-2 Saat	129	13.977	4.240
	3-4 Saat	35	15.543	3.860
	5 Saatten Fazla	14	16.857	4.055
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	1 Saatten Az	224	82.719	20.383
	1-2 Saat	129	86.830	18.536
	3-4 Saat	34	92.265	18.823
	5 Saatten Fazla	13	99.539	23.075
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.26.'da yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının günlük internet kullanma süresi değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 2.786$), Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 15.071$), Öfke ($\bar{X} = 25.000$), Düşmanlık ($\bar{X} = 21.357$), Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 16.857$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 99.539$) 5 saatten fazla internet kullanma en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir. Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.27.'de verilmiştir.

Tablo 4.27. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Günlük İnternet Kullanma Süresine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Günlük İnternet Kullanımı	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	3.644	3	1.215		
	Grup İçi	384.864	401	0.960	1.266	.286
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	115.558	3	38.519		
	Grup İçi	5684.655	401	14.176	2.717	.044
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	242.603	3	80.868		
	Grup İçi	10312.93	397	25.977	3.113	.026
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	121.849	3	40.616		
	Grup İçi	11814.66	401	29.463	1.379	.249
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	304.083	3	101.361		
	Grup İçi	7158.396	401	17.851	5.678	.001
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	6074.82	3	2024.940		
	Grup İçi	154715.4	396	390.695	5.183	.002
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.27.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının internet kullanım süresi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Sözel Saldırganlık ($F=2.717$; $p<.05$), Öfke($F=3.113$; $p<.05$), Dolaylı Saldırganlık ($F=5.678$; $p<.05$) ve Genel Saldırganlık ($F=5.183$; $p<.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Fiziksel Saldırganlık ($F=1.266$; $p>.05$), Düşmanlık ($F=1.379$; $p>.05$) alt boyut puanlarının farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin günlük internet kullanma süresi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; günlük internet kullanma süresi arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Sözel Saldırganlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır. Çoğunlukla şiddet içerikli bilgisayar oyunlarının oynandığı sanal ortamlarda saldırganlığı hatırlatacak çok sayıda ipucu bulunduğu (facebook, tweter ve mesenger) , ipucu kuramına göre, bu tür ortamlar saldırgan davranışların artmasına yol açacaktır. Bu durumda sosyal öğrenme kuramına göre, öğrenciler çevrelerindeki insanların davranışlarını gözleyerek saldırgan modelleri taklit etmeye başlayacak. Bu saldırgan davranışlar da içinde bulunulan ortam tarafından da onaylanırsa belli bir süre sonra öğrenci saldırgan davranışta bulunmaktan çekinmeyecektir.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin günlük internet kullanma değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.28'de gösterilmektedir.

Tablo 4.28. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin İnternet Kullanma Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)İnternet Kul	(J)İnternet Kul	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Sözel Saldırganlık	1 Saatten Az	1-2 Saat	-0,138	0,415	0,740
		3-4 Saat	-1,639 ^(*)	0,684	0,017
		5 Saatten Fazla	-1,767	1,037	0,089
	1-2 Saat	1 Saatten Az	0,138	0,415	0,740
		3-4 Saat	-1,501 ^(*)	0,718	0,037
		5 Saatten Fazla	-1,630	1,059	0,125
	3-4 Saat	1 Saatten Az	1,639 ^(*)	0,684	0,017
		1-2 Saat	1,501 ^(*)	0,718	0,037
		5 Saatten Fazla	-0,129	1,191	0,914
	5 Saatten Fazla	1 Saatten Az	1,767	1,037	0,089
		1-2 Saat	1,630	1,059	0,125
		3-4 Saat	0,129	1,191	0,914
Öfke	1 Saatten Az	1-2 Saat	-0,569	0,563	0,313
		3-4 Saat	-1,117	0,926	0,229
		5 Saatten Fazla	-4,174 ^(*)	1,454	0,004
	1-2 Saat	1 Saatten Az	0,569	0,563	0,313
		3-4 Saat	-0,548	0,971	0,573
		5 Saatten Fazla	-3,605 ^(*)	1,483	0,016
	3-4 Saat	1 Saatten Az	1,117	0,926	0,229
		1-2 Saat	0,548	0,971	0,573
		5 Saatten Fazla	-3,057	1,655	0,066
	5 Saatten Fazla	1 Saatten Az	4,174 ^(*)	1,454	0,004
		1-2 Saat	3,605 ^(*)	1,483	0,016
		3-4 Saat	3,057	1,655	0,066
Dolaylı Saldırganlık	1 Saatten Az	1-2 Saat	-0,704	0,466	0,132
		3-4 Saat	-2,270 ^(*)	0,767	0,003
		5 Saatten Fazla	-3,584 ^(*)	1,164	0,002
	1-2 Saat	1 Saatten Az	0,704	0,466	0,132
		3-4 Saat	-1,566	0,805	0,052
		5 Saatten Fazla	-2,880 ^(*)	1,189	0,016
	3-4 Saat	1 Saatten Az	2,270 ^(*)	0,767	0,003
		1-2 Saat	1,566	0,805	0,052
		5 Saatten Fazla	-1,314	1,336	0,326
	5 Saatten Fazla	1 Saatten Az	3,584 ^(*)	1,164	0,002
		1-2 Saat	2,880 ^(*)	1,189	0,016
		3-4 Saat	1,314	1,336	0,326
Genel	1 Saatten Az	1-2 Saat	-4,111	2,185	0,061

Saldırganlık	3-4 Saat	-9,546 ^(*)	3,638	0,009
	5 Saatten Fazla	-16,820 ^(*)	5,639	0,003
1-2 Saat	1 Saatten Az	4,111	2,185	0,061
	3-4 Saat	-5,435	3,810	0,155
	5 Saatten Fazla	-12,709 ^(*)	5,752	0,028
3-4 Saat	1 Saatten Az	9,546 ^(*)	3,638	0,009
	1-2 Saat	5,435	3,810	0,155
	5 Saatten Fazla	-7,274	6,446	0,260
5 Saatten Fazla	1 Saatten Az	16,820 ^(*)	5,639	0,003
	1-2 Saat	12,709 ^(*)	5,752	0,028
	3-4 Saat	7,274	6,446	0,260

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin günlük internet kullanma değişkenine göre; Sözel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: günlük 3-4 saat internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; günlük 1 saatten az ve 1-2 saat internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Günlük 3-4 saat internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; günlük 1 saatten az ve 1-2 saat internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin internet kullanma süreleri arttıkça Sözel Saldırganlık düzeylerinin yükseldiği sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin günlük internet kullanma değişkenine göre; Öfke alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: günlük 5 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; günlük 1 saatten az ve 1-2 saat internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Günlük 5 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; günlük 1 saatten az ve 1-2 saat internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin internet kullanma süreleri arttıkça Öfke düzeylerinin yükseldiği sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin günlük internet kullanma değişkenine göre; Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: günlük 5 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; günlük 1 saatten az ve 1-2 saat internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Günlük 5 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; günlük 1 saatten az ve 1-2 saat internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin internet kullanma süreleri arttıkça Dolaylı Saldırganlık düzeylerinin yükseldiği sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin günlük internet kullanma değişkenine göre; Genel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: günlük 5 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; günlük 1 saatten az ve 1-2 saat internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Günlük 5 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; günlük 1 saatten az ve 1-2 saat internet kullanan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin internet kullanma süreleri arttıkça Genel Saldırganlık düzeylerinin yükseldiği sonucuna varılabilir.

Shery (2001) ise çocuklar ve ergenler üzerinde yaptığı çalışmada bilgisayar oyunu oynama zamanı ile saldırgan davranışlar arasında negatif yönünde anlamlı ilişki belirlemiştir. Buna göre uzun süre bilgisayar oyunu oynayan çocuk ve ergenler daha az saldırganlar. Hormon ve ark. (2005) tarafından yapılan çalışmada ise yaygın internet kullanan ve bilgisayar oyunları ile zaman geçiren çocukların sosyal gelişimlerinin önemli ölçüde gerilediği, bu çocukların öz güvenlerinin düşük, sosyal kaygı düzeylerinin ve saldırganlık davranışlarının yüksek olduğu bulunmuştur (Akt: Kaya, 2009).

Smith (2004) bilgisayar oyunlarının pozitif ve negatif etkilerini incelediği araştırmasında bilgisayar oyunlarının çocukların saldırgan düşünce ve davranışlarında artış olduğunu bulmuştur.

Bilgi (2005) Bilgisayar oyunu oynayan ve oynamayan ilköğretim öğrencilerinin saldırganlık, depresyon ve yalnızlık düzeylerini incelediği araştırmasında öğrencilerin oynadıkları bilgisayar oyunu türüne göre; savaş-strateji ve macera oyunu oynayanların anti sosyal saldırganlık düzeyleri bilgisayar oyunu oynamayanların anti sosyal saldırganlık düzeylerinden yüksek bulunmuştur. Bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerin bilgisayar oyunu oynadıkları mekan dikkate alındığında; evde bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerin saldırganlık bunalımının internet kafede bilgisayar oyunu oynayan öğrencilerin saldırganlık bunalımından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Bilgisayar ve internet; çocuk ve gençlerin bilgiye ulaşmalarını, araştırma yapmalarını, problem çözme, yaratıcılık, kritik düşünme gibi kişisel gelişimlerini destekleyen teknolojik bir mucize olarak değerlendirilirken (Berson ve Berson, 2003: 166; Kubey, Lavin ve Barrows), diğer taraftan aşırı, kontrolsüz, amacı dışında ve bilinçsiz kullanım yönü ile kaygılara ve korkulara neden olmakta, kişisel becerilerin gelişmesini negatif etkilediği düşünülmektedir (Colwell ve Kato, 2003, Kerberg, 2005; Akt: Eroğlu, 2009).

İnternet ve bilgisayar oyunlarının yaygınlaşması ile ortaya çıkan diğer bir konuda bağımlılıktır. Online (internete bağlı) değilken, internette yapılan aktivitelerin hayalinin kurulması,

internet kullanımının artan oranlarda devam etmesi, internette planlanandan daha fazla zaman geçirilmesi, internet yüzünden işteki ya da okuldaki başarıda düşme görülmesi ya da sosyal ilişkilerde kopma yaşanması, internet kullanımı hakkında aile ya da arkadaşlara yalan söylenmesi, internetin günlük hayattaki problemlerden kaçmak için bir araç olarak kullanılması internet bağımlılığının tipik davranışları olarak görülmektedir (Kuloğlu,2001).

4.2.1.9. Günlük Televizyon İzleme Süresi Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Günlük Tv izleme süresi değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklinde. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.29.’ da sunulmuştur.

Tablo 4.29. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Günlük Tv İzleme Süresine Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Tv İzleme Süresi	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	1 Saatten az	115	2,470	0,967
	1-2 Saat	195	2,333	0,961
	3-4 Saat	78	2,269	1,077
	5 Saatten fazla	17	2,477	0,809
	Toplam	405	2,353	0,981
Sözel Saldırganlık	1 Saatten az	115	13,591	3,845
	1-2 Saat	195	13,585	3,799
	3-4 Saat	78	13,180	3,792
	5 Saatten fazla	17	14,588	3,337
	Toplam	405	13,551	3,789
Öfke	1 Saatten az	113	21,504	5,536
	1-2 Saat	194	21,010	4,925
	3-4 Saat	77	21,026	4,894
	5 Saatten fazla	17	23,118	5,808
	Toplam	401	21,242	5,137
Düşmanlık	1 Saatten az	115	19,478	5,629
	1-2 Saat	195	18,985	5,371
	3-4 Saat	78	18,974	5,645
	5 Saatten fazla	17	19,706	3,933
	Toplam	405	19,153	5,436
Dolaylı Saldırganlık	1 Saatten az	115	13,800	4,423
	1-2 Saat	195	13,687	4,336
	3-4 Saat	78	13,923	4,140
	5 Saatten fazla	17	14,941	3,864
	Toplam	405	13,817	4,298
Genel Saldırganlık	1 Saatten az	113	86,416	21,626
	1-2 Saat	193	84,093	19,715

3-4 Saat	77	85,351	19,382
5 Saatten fazla	17	93,765	14,994
Toplam	400	85,403	20,074

Tablo 4.29.'da yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının günlük tv izleme süresi değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 2,477$), Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 14,588$), Öfke ($\bar{X} = 23,118$), Düşmanlık ($\bar{X} = 19,706$), Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 14,941$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 93,765$) 5 saatten fazla tv izleme en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.30.'da verilmiştir.

Tablo 4.30. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Günlük Tv İzleme Süresine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Günlük Tv İzleme Süresi	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	2.715	3	0.905		
	Grup İçi	385.794	401	0.962	0.941	.421
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	29.462	3	9.821		
	Grup İçi	5770.75	401	14.391	0.682	.563
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	81.596	3	27.199		
	Grup İçi	10473.94	397	26.383	1.031	.379
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	25.381	3	8.460		
	Grup İçi	11911.13	401	29.704	0.285	.836
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	25.681	3	8.560		
	Grup İçi	7436.798	401	18.546	0.462	.709
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	1635.834	3	545.278		
	Grup İçi	159154.4	396	401.905	1.357	.256
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.30.'da görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının tv izleme süresi değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık (F= 0.941; p>,05), Sözel Saldırganlık (F= 0.682; p>,05), Öfke (F= 1.031; p>,05), Düşmanlık (F= 0.285; p>,05), Dolaylı Saldırganlık (F= 0.462; p>,05) ve Genel Saldırganlık (F= 1.357; p>,05) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin günlük televizyon izleme süresi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Fazla televizyon izleme ile, çocukların saldırgan davranışları arasında yakın bir ilişki olduğunu gösteren bilimsel kanıtlar günden güne artmaktadır. Amerikan Pediatri Akademisine göre, günde bir-iki saatten fazla televizyon izlemenin, çocukların beden ve ruh sağlığı ile okul başarısı ve sosyal davranışları üzerinde zararlı etkileri olabilmektedir. Dolayısıyla günde 2 saatten fazla televizyon izleyen çocukların önemli bir risk altında oldukları söylenebilir (Akpınar, 2004).

Literatürde televizyonda şiddet ve saldırganlık içeren programlarının izlenmesi ile saldırganlığın ilişkisi de ortaya konmuştur. Bu ilişkiyi araştırmak için, Çetinkaya (1991) saldırgan video oyunlarının çocuklarda gözlenen saldırganlık davranışına olan etkisini deneysel bir araştırmayla ele almıştır. Araştırma bulguları, deney grubunun saldırganlık puanlarının hem video hem de kâğıt kalem kullanarak oyun oynayan kontrol grubunun saldırganlık puanlarından daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur.

Gürol ve Serhatlıoğlu (2005) okul öncesi öğretmenlerinin televizyon programlarındaki şiddetin çocuklar üzerindeki etkilerini incelediği araştırmasında; öğretmenlerin televizyon izleme süresi arttıkça şiddet eğiliminin de arttığı yönünde düşüncelerinin olduğunu göstermektedir.

Televizyonun lise öğrencilerini iyi veya kötü sosyalleştirmesi, öğrencilerin ve ailesinin televizyon seyretme alışkanlıkları, onu kullanım biçimi ve en az onun kadar önemli olan televizyon programlarının içerik ve türlerine bağlıdır. Asıl önemli olan bir sosyalleşme aracı olarak televizyonun insanların lehine kullanılıp kullanılmadığıdır. Öğrencilerin televizyondaki şiddet unsurlarından hangilerinin gerçek hangilerinin kurmaca olduğunu anlayamamaları önemli sorunlardan biridir.

Yapılan çalışmalar genelde televizyonun şiddeti olağan bir olgu haline getirdiği için saldırganlığın artmasına neden olduğunu göstermektedir. Ancak televizyon gibi kitle iletişim araçlarında gösterilen saldırganlık tüm bireylerde saldırganlığı artırıcı bir etki yapmayabilir. Kitle iletişim araçlarındaki saldırganlığın kimleri ne derece etkileyeceği, bireylerin saldırganlıkla ilgili geçmiş yaşantılarına, bireysel farklılıklara ve sosyal çevrenin saldırganlığa verdiği değere göre değişiklik göstermektedir (Aydın ve Aydın, 1993).

4.2.2. İkinci Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum

4.2.2.1. Anne-Baba Durumu Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Anne-Baba durumu değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.31.’de sunulmuştur.

Tablo 4.31. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Anne-Baba Durumuna Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Anne-Baba Durumu	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Anne-Baba bir arada	384	2,370	0,980
	Anne-Baba boşandı	7	2,286	1,113
	Annem öldü	2	1,000	0,000
	Babam öldü	11	2,182	0,874
	Diğer	1	1,000	.
	Toplam	405	2,353	0,981
Sözel Saldırganlık	Anne-Baba bir arada	384	13,492	3,714
	Anne-Baba boşandı	7	15,286	4,786
	Annem öldü	2	19,000	2,828
	Babam öldü	11	13,818	5,250
	Diğer	1	10,000	.
	Toplam	405	13,551	3,789
Öfke	Anne-Baba bir arada	380	21,184	5,161
	Anne-Baba boşandı	7	21,286	4,536
	Annem öldü	2	29,000	0,000
	Babam öldü	11	21,727	4,606
	Diğer	1	22,000	.
	Toplam	401	21,242	5,137
Düşmanlık	Anne-Baba bir arada	384	19,156	5,496
	Anne-Baba boşandı	7	20,429	5,062
	Annem öldü	2	23,000	2,828
	Babam öldü	11	17,818	3,656
	Diğer	1	16,000	.
	Toplam	405	19,153	5,436
Dolaylı Saldırganlık	Anne-Baba bir arada	384	13,792	4,358
	Anne-Baba boşandı	7	13,857	4,059
	Annem öldü	2	12,500	0,707
	Babam öldü	11	14,909	2,700
	Diğer	1	14,000	.
	Toplam	405	13,817	4,298
Genel Saldırganlık	Anne-Baba bir arada	379	85,235	20,067
	Anne-Baba boşandı	7	91,143	25,868
	Annem öldü	2	102,000	4,243
	Babam öldü	11	85,546	19,023
	Diğer	1	74,000	.
	Toplam	400	85,403	20,074

Tablo 4.31.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının anne baba durumu değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 2,370$) anne baba bir arada, Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 19,000$), Öfke ($\bar{X} = 29,000$), Düşmanlık ($\bar{X} = 23,000$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 102,000$) annem öldü, Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 14,909$) babam öldü en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.32.'de verilmiştir.

Tablo 4.32. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Anne-Baba Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Anne-Baba Durumu	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	5.954	4	1.489		
	Grup İçi	382.555	400	0.956	1.556	.185
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	95.171	4	23.793		
	Grup İçi	5705.041	400	14.263	1.668	.157
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	124.821	4	31.205		
	Grup İçi	10430.72	396	26.340	1.185	.317
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	70.533	4	17.633		
	Grup İçi	11865.98	400	29.665	0.594	.667
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	16.879	4	4.220		
	Grup İçi	7445.6	400	18.614	0.227	.923
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	922.513	4	230.628		
	Grup İçi	159867.7	395	404.728	0.570	.685
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.32.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının anne baba durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık (F= 1.556; p>.05), Sözel Saldırganlık (F= 1.668; p>.05), Öfke (F= 1.185; p>.05), Düşmanlık (F= 0.594; p>.05), Dolaylı Saldırganlık (F= 0.227; p>.05) ve Genel Saldırganlık (F= 0.570; p>.05) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin anne-baba durum değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Anne-Babanın Birlikte- Boşanmış ve Anne-Babadan birinin ölme durumuna göre öğrencilerin saldırganlık düzeyleri en yüksekte en düşüğe doğru sıralaması, anne-babadan biri ölmüş olan öğrenciler birinci sırada, boşanmış aileden gelen öğrenciler ikinci sırada ve saldırganlık düzeyi en düşük olan öğrencilerin anne-babalarının birlikte olduğu görülmüştür. Ana babalar son derece önemlidir. Onlar, büyüyen gençlerin yaşama ilişkin tutumları, değerleri, inançları, benlik duyguları ve kişisel değerleri için birincil olan referans kaynaklarıdır.

Dokuz Eylül Üniversitesince Türkiye genelinde 11-16 yaş grubunda yer alan ilköğretim öğrencilerinin katılımıyla yapılan araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin % 44'ünün şiddete maruz kaldığı ve bu şiddet olaylarında, dayanın % 31'lik oranla öne çıktığı belirtilmektedir. Şiddete maruz kalan öğrencilerin % 47'sini erkeklerin oluşturduğu saptanırken, bu çocukların % 76,55'inin anne ve babasının arasında şiddetli geçimsizlik olduğu ve annenin baba tarafından dövüldüğü ortaya çıkmıştır.

4.2.2.2. Ailenin İkamet Yeri Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Ailenin ikamet yeri değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklinde. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.33.' de sunulmuştur.

Tablo 4.33. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Ailenin İkamet Yerine Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Ailenin İkamet Yeri	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Köy	53	2,528	0,890
	Kasaba-İlçe	27	2,407	1,010
	Şehir	325	2,320	0,992
	Toplam	405	2,353	0,981
Sözel Saldırganlık	Köy	53	12,717	3,919
	Kasaba-İlçe	27	13,630	4,609
	Şehir	325	13,680	3,688
	Toplam	405	13,551	3,789
Öfke	Köy	52	20,865	5,801
	Kasaba-İlçe	27	20,852	5,074
	Şehir	322	21,335	5,041
	Toplam	401	21,242	5,137
Düşmanlık	Köy	53	18,566	5,672
	Kasaba-İlçe	27	17,593	4,593
	Şehir	325	19,379	5,447
	Toplam	405	19,153	5,436
Dolaylı Saldırganlık	Köy	53	12,698	4,051
	Kasaba-İlçe	27	14,963	3,947

	Şehir	325	13,905	4,339
	Toplam	405	13,817	4,298
Genel Saldırganlık	Köy	52	82,154	20,482
	Kasaba-İlçe	27	85,519	20,493
	Şehir	321	85,919	19,988
	Toplam	400	85,403	20,074

Tablo 4.33.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının ailenin ikamet yeri değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 2,528$) köy, Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 13,680$), Öfke ($\bar{X} = 21,335$), Düşmanlık ($\bar{X} = 19,379$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 85,919$) şehir ve Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 14,963$) ailenin kasabada-ilçede oturması en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.34.'de verilmiştir.

Tablo 4.34. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Ailenin İkamet Yerine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Ailenin İkamet Yeri	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	2.063	2	1.031		
	Grup İçi	386.446	402	0.961	1.073	.343
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	42.441	2	21.221		
	Grup İçi	5757.771	402	14.323	1.482	.229
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	14.295	2	7.147		
	Grup İçi	10541.24	398	26.486	0.270	.764
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	100.522	2	50.261		
	Grup İçi	11835.99	402	29.443	1.707	.183
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	104.303	2	52.152		
	Grup İçi	7358.176	402	18.304	2.849	.059
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	634.793	2	317.397		
	Grup İçi	160155.4	397	403.414	0.787	.456
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.34.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının ailenin ikamet yeri değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık ($F= 1.073$; $p>,05$), Sözel Saldırganlık ($F= 1.482$; $p>,05$), Öfke ($F= 0.270$; $p>,05$), Düşmanlık ($F= 1.707$; $p>,05$), Dolaylı Saldırganlık ($F= 2.849$; $p>,05$) ve Genel Saldırganlık ($F= 0.787$; $p>,05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin ikamet yeri değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığına; ailenin ikamet yerinin şehir merkezinde olması lise öğrencisinin yaşamının büyük bir bölümüm orada geçirdiği varsayılarak şehir merkezinde daha fazla olumsuz dış etkenlere maruz kalması ve yaşamın hızlı bir şekilde değişmesi 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık davranışını arttırdığı söylenebilir.

Konuyla ilgili olarak, yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Çifter (1970), Türk toplumunda aktif ve belirgin düşmanca hareketlerin en çok, geleneksel özellikleri olan köy toplumu bireylerinde ve kırsal kesim bireylerinde olduğunu belirtmiştir (Akt: Ürküt, 1988).

Kiper ve Ürküt (1988) araştırmasında saldırganlık ilişkisini ele almışlardır. Buna göre bireylerin büyük çoğunluğunun köy, kasaba, küçük kent veya büyük kentlerde geçirmiş olmaları ile saldırganlık arasında anlamlı fark ortaya koymamışlardır.

Büyük şehirlerde yetişmiş öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin yüksek çıkmasında rol oynayan bazı faktörler olabilir. Hall (1966), kentlerde saldırganlığın daha çok görüldüğünü; çünkü insanların sıkışıklıktan dolayı yıkıcı saldırgan biçiminde davrandıklarını belirtmiştir. Gürkaynak (1979) ise, saldırganlığın kentlerde daha yoğun olduğuna değinmekte, kırsal kesimlerde yetişen çocukların daha az fiziksel saldırıda bulunduğunu ileri sürmektedir. Bu sonuçta da görüleceği gibi yaşam şartlarının zorlayıcı olduğu kalabalık alanlarda bireylere sunduğu olanakların yanı sıra, bazı yönlerden de kısıtlama getirerek bireyleri saldırganlığa yöneltebilmektedir.

4.2.2.3. Ailenin Ekonomik Durum Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Ailenin ekonomik durumu değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklinde. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.35.' de sunulmuştur.

Tablo 4.35. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Ailenin Ekonomik Durumu	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Düşük	60	1,983	1,033
	Orta	310	2,345	0,949
	Yüksek	35	3,057	0,802
	Toplam	405	2,353	0,981
Sözel Saldırganlık	Düşük	60	12,933	3,483
	Orta	310	13,745	3,849
	Yüksek	35	12,886	3,668
	Toplam	405	13,551	3,789
Öfke	Düşük	60	20,933	5,909
	Orta	306	21,255	4,900
	Yüksek	35	21,657	5,846
	Toplam	401	21,242	5,137
Düşmanlık	Düşük	60	19,450	5,649
	Orta	310	19,148	5,302
	Yüksek	35	18,686	6,314
	Toplam	405	19,153	5,436
Dolaylı Saldırganlık	Düşük	60	12,883	4,255
	Orta	310	13,916	4,240
	Yüksek	35	14,543	4,749
	Toplam	405	13,817	4,298
Genel Saldırganlık	Düşük	60	82,900	21,312
	Orta	305	85,731	19,413
	Yüksek	35	86,829	23,608
	Toplam	400	85,403	20,074

Tablo 4.35.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının ailenin ikamet yeri değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 3,057$), Öfke ($\bar{X} = 21,657$), Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 14,543$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 86,829$) ailenin ekonomik durumunun yüksek olması, Sözel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 13,745$) orta ve Düşmanlık alt boyutunda ($\bar{X} = 19,450$) ailenin ekonomik durumunun düşük olması en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.36.'da verilmiştir.

Tablo 4.36. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Ailenin Ekonomik Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Ailenin Ekonomik Durumu	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	25.572	2	12.786		
	Grup İçi	362.937	402	0.903	14.162	.000
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	50.068	2	25.034		
	Grup İçi	5750.144	402	14.304	1.750	.175
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	11.799	2	5.900		
	Grup İçi	10543.74	398	26.492	0.223	.800
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	12.942	2	6.471		
	Grup İçi	11923.57	402	29.661	0.218	.804
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	73.791	2	36.895		
	Grup İçi	7388.688	402	18.380	2.007	.136
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	479.872	2	239.936		
	Grup İçi	160310.3	397	403.804	0.594	.553
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.36.'da görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının ailenin ekonomik durum değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık ($F=14.162$; $p<,05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Sözel Saldırganlık ($F= 1.750$; $p>,05$), Öfke ($F= 0.223$; $p>,05$), Düşmanlık ($F= 0.218$; $p>,05$), Dolaylı Saldırganlık ($F= 0.218$; $p>,05$) ve Genel Saldırganlık ($F= 0.594$; $p>,05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin ekonomik durum değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığına; ailenin ekonomik durumu azaldıkça 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır. Ekonomik durum ile saldırganlık arasında ilişki olabileceğinin düşünülmesinin nedeni alt ekonomik seviyedeki bireylerin daha fazla engellemeye maruz kalması ve bunun da saldırganlığa neden olabileceğidir.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin ekonomik durum değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.37'de gösterilmektedir.

Tablo 4.37. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Ekonomik Durum Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Ekonomik Durum	(J)Ekonomik Durum	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Fiziksel Saldırganlık	Düşük	Orta	-,3618 ^(*)	0,134	0,007
		Yüksek	-1,074 ^(*)	0,202	0,000
	Orta	Düşük	,3618 ^(*)	0,134	0,007
		Yüksek	-,712 ^(*)	0,169	0,000
	Yüksek	Düşük	1,074 ^(*)	0,202	0,000
		Orta	,712 ^(*)	0,169	0,000

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ekonomik durum değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: sosyo-ekonomik durumu yüksek olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; sosyo-ekonomik durumu düşük ve orta olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Sosyo-ekonomik durumu yüksek olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; sosyo-ekonomik durumu düşük ve orta olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin sosyo-ekonomik durumları arttıkça Fiziksel Saldırganlık düzeylerinin yükseldiği sonucuna varılabilir.

Hatunoğlu (1994), ailenin gelir düzeyi ile saldırganlık arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Hatunoğlu, aile gelir düzeyini orta ve düşük olarak algılayan ergenlerin saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Doğan (2001), ekonomik sorunların ergenleri olumsuz olarak etkilediğini ve ekonomik sıkıntıların fazla olduğu ailelerde yetişen ergenlerin daha fazla saldırgan davranışlar gösterdiğini ortaya koymuştur. Tuzgöl (1998), Demirhan (2002) ve Gümüş (2000), ailenin gelir durumunu algılama ile saldırganlık arasında bir farklılaşma bulamamıştır.

Araştırmalar incelendiğinde, değişik sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Ekonomik durum ile saldırganlık arasında ilişki olabileceğinin düşünülmesinin nedeni alt ekonomik seviyedeki bireylerin daha fazla engellemeye maruz kalması ve bunun da saldırganlığa neden olabileceğidir. Fakat araştırma sonucu bunu desteklememektedir. Bunun nedeni olarak, sosyo-ekonomik düzeyi belirlemede nesnel bir ölçüt kullanılmaması olduğu düşünülmektedir.

4.2.2.4. Anne Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Annenin eğitim düzeyi değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.38.’ de sunulmuştur.

Tablo 4.38. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Anne Eğitim Düzeyine Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Anne Eğitim Düzeyi	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Okur Yazar Değil	79	1.785	0.872
	İlkokul	204	2.270	0.978
	Ortaokul	69	2.754	0.830
	Lise	41	2.927	0.787
	Üniversite	11	3.273	0.467
	Yüksek Lisans-Doktora	1	3.000	.
	Toplam	405	2.353	0.981
Sözel Saldırganlık	Okur Yazar Değil	79	13.025	3.457
	İlkokul	204	13.250	3.718
	Ortaokul	69	14.899	4.044
	Lise	41	13.512	4.081
	Üniversite	11	14.546	3.267
	Yüksek Lisans-Doktora	1	14.000	.
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	Okur Yazar Değil	79	21.051	5.134
	İlkokul	200	20.940	5.129
	Ortaokul	69	22.493	5.144
	Lise	41	20.610	5.034
	Üniversite	11	21.818	4.750
	Yüksek Lisans-Doktora	1	30.000	.
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	Okur Yazar Değil	79	18.949	5.335
	İlkokul	204	18.681	5.215
	Ortaokul	69	20.696	5.194
	Lise	41	18.634	6.437
	Üniversite	11	21.455	6.471
	Yüksek Lisans-Doktora	1	21.000	.
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	Okur Yazar Değil	79	13.570	4.239
	İlkokul	204	13.304	4.042
	Ortaokul	69	15.159	4.708
	Lise	41	13.951	4.219
	Üniversite	11	15.818	5.288
	Yüksek Lisans-Doktora	1	18.000	.
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	Okur Yazar Değil	79	83.101	19.062
	İlkokul	200	82.925	18.717
	Ortaokul	69	93.029	20.521
	Lise	40	85.975	23.325
	Üniversite	11	94.273	23.247
	Yüksek Lisans-Doktora	1	116.000	.
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.38.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının annenin eğitim düzeyi değişkenine göre; Öfke ($\bar{X} = 30.000$), Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 18.000$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 116.000$) eğitim durumu yüksek lisans-doktora, Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 3.273$), Düşmanlık ($\bar{X} = 21.455$) ve Sözel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 14.899$) annenin üniversite mezunu olması en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.39.'da verilmiştir.

Tablo 4.39. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Anne Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Anne Eğitim Düzeyi	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	61.221	5	12.244		
	Grup İçi	327.287	399	0.820	14.927	.000
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	176.752	5	35.350		
	Grup İçi	5623.46	399	14.094	2.508	.030
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	225.82	5	45.164		
	Grup İçi	10329.72	395	26.151	1.727	.127
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	285.574	5	57.115		
	Grup İçi	11650.94	399	29.200	1.956	.084
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	245.17	5	49.034		
	Grup İçi	7217.309	399	18.088	2.711	.020
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	7474.034	5	1494.807		
	Grup İçi	153316.2	394	389.127	3.841	.002
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.39.'da görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının annenin eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık ($F=14.927$; $p<.05$), Sözel Saldırganlık ($F=2.508$; $p<.05$), Dolaylı Saldırganlık ($F=2.711$; $p<.05$), Genel Saldırganlık ($F=3.841$; $p<.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Öfke ($F= 1.727$; $p>.05$), Düşmanlık ($F= 1.956$; $p>.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin annenin eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; annenin eğitim düzeyi arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin azaldığı sonucuna varılmıştır. Düşük eğitim durumuna sahip annelerin saldırganlıklarını daha çok fiziksel ve sözel yollarla gösterebilecekleri düşünüldüğünde, bu ebeveynlerin çocuklarının da bu benzer davranışları örnek alabileceği şeklinde ilişkilendirilebilir.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin anne eğitim durumu değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.40’da gösterilmektedir.

Tablo 4.40. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Anne Eğitim Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Anne Eğitim	(J)Anne Eğitim	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Fiziksel Saldırganlık	Okuryazar Değil	İlkokul	-,485 ^(*)	0,120	0,000
		Ortaokul	-,969 ^(*)	0,149	0,000
		Lise	-1,142 ^(*)	0,174	0,000
		Üniversite	-1,465 ^(*)	0,280	0,000
	İlkokul	Okuryazar Değil	,485 ^(*)	0,120	0,000
		Ortaokul	-,484 ^(*)	0,126	0,000
		Lise	-,657 ^(*)	0,155	0,000
		Üniversite	-,980 ^(*)	0,269	0,000
	Ortaokul	Okuryazar Değil	,969 ^(*)	0,149	0,000
		İlkokul	,484 ^(*)	0,126	0,000
		Lise	-0,173	0,178	0,332
		Üniversite	-0,496	0,283	0,080
	Lise	Okuryazar Değil	1,142 ^(*)	0,174	0,000
		İlkokul	,657 ^(*)	0,155	0,000
		Ortaokul	0,173	0,178	0,332
		Üniversite	-0,323	0,297	0,277
	Üniversite	Okuryazar Değil	1,465 ^(*)	0,280	0,000
		İlkokul	,980 ^(*)	0,269	0,000
		Ortaokul	0,496	0,283	0,080
		Lise	0,323	0,297	0,277
Sözel Saldırganlık	Okuryazar Değil	İlkokul	-0,225	0,497	0,651
		Ortaokul	-1,873 ^(*)	0,618	0,003
		Lise	-0,487	0,722	0,500
		Üniversite	-1,475	1,162	0,205
	İlkokul	Okuryazar Değil	0,225	0,497	0,651
		Ortaokul	-1,649 ^(*)	0,522	0,002
		Lise	-0,262	0,642	0,683
		Üniversite	-1,250	1,114	0,262
	Ortaokul	Okuryazar Değil	1,873 ^(*)	0,618	0,003
		İlkokul	1,649 ^(*)	0,522	0,002
		Lise	1,386	0,739	0,062
		Üniversite	0,399	1,173	0,734
Lise	Okuryazar Değil	0,487	0,722	0,500	

		İlkokul	0,262	0,642	0,683
		Ortaokul	-1,386	0,739	0,062
		Üniversite	-0,988	1,231	0,423
	Okuryazar Değil	Okuryazar Değil	1,475	1,162	0,205
	Üniversite	İlkokul	1,250	1,114	0,262
		Ortaokul	-0,399	1,173	0,734
		Lise	0,988	1,231	0,423
	Okuryazar Değil	İlkokul	0,266	0,563	0,637
		Ortaokul	-1,590 ^(*)	0,700	0,024
		Lise	-0,382	0,818	0,641
		Üniversite	-2,430	1,316	0,066
	İlkokul	Okuryazar Değil	-0,266	0,563	0,637
		Ortaokul	-1,856 ^(*)	0,592	0,002
		Lise	-0,647	0,727	0,374
		Üniversite	-1,696	1,262	0,033
Dolaylı Saldırganlık	Ortaokul	Okuryazar Değil	1,590 ^(*)	0,700	0,024
		İlkokul	1,856 ^(*)	0,592	0,002
		Lise	1,208	0,838	0,150
		Üniversite	-0,841	1,329	0,527
	Lise	Okuryazar Değil	0,382	0,818	0,641
		İlkokul	0,647	0,727	0,374
		Ortaokul	-1,208	0,838	0,150
		Üniversite	-2,049	1,395	0,143
	Üniversite	Okuryazar Değil	2,430	1,316	0,066
		İlkokul	1,696	1,262	0,033
		Ortaokul	0,841	1,329	0,527
		Lise	2,049	1,395	0,143
Genel Saldırganlık	Okuryazar Değil	İlkokul	0,176	2,622	0,946
		Ortaokul	-9,928 ^(*)	3,251	0,002
		Lise	-2,874	3,829	0,453
		Üniversite	-12,982 ^(*)	6,113	0,034
	İlkokul	Okuryazar Değil	-0,176	2,622	0,946
		Ortaokul	-10,104 ^(*)	2,755	0,000
		Lise	-3,050	3,417	0,373
		Üniversite	-13,158 ^(*)	5,864	0,025
	Ortaokul	Okuryazar Değil	9,928 ^(*)	3,251	0,002
		İlkokul	10,104 ^(*)	2,755	0,000
		Lise	7,054	3,921	0,073
		Üniversite	-3,054	6,171	0,621
Lise	Okuryazar Değil	2,874	3,829	0,453	
	İlkokul	3,050	3,417	0,373	
	Ortaokul	-7,054	3,921	0,073	
	Üniversite	-10,108	6,494	0,120	
Üniversite	Okuryazar Değil	12,982 ^(*)	6,113	0,034	
	İlkokul	13,158 ^(*)	5,864	0,025	
	Ortaokul	3,054	6,171	0,621	
	Lise	10,108	6,494	0,120	

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin anne eğitim durumu değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: annesi okuryazar olmayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Annesi okuryazar olmayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi ilkokul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin annesinin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin Fiziksel Saldırganlık düzeylerinin azaldığı sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin anne eğitim durumu değişkenine göre; Sözel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin anne eğitim durumu değişkenine göre; Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin anne eğitim durumu değişkenine göre; Genel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın bu bulgusu yapılan bazı araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Literatür incelendiğinde, Aral, Bütün, Türkmenler ve Akbıyık (2004) ve Güner (1995), anne öğrenim düzeyi ile öğrencilerin saldırganlık davranışları arasında, annenin öğrenim düzeyi arttıkça öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin azaldığı yönünde bulgular elde etmişlerdir. Bunun yanı sıra (Tuzgöl, 1998;

Gümüş 2000; Demirhan, 2002; Çelik, 2006; Ayan, 2007) annenin öğrenim düzeyinin öğrencilerin saldırganlık davranışlarını etkilemediği yönünde bulgular elde etmişlerdir.

Bu araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak, lise öğrencilerinin anne öğrenim düzeyleri farklılık göstermekle birlikte, bu farklılığın saldırganlık düzeylerini değiştirdiği söylenebilir. Öğrenim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarına karşı daha bilinçli davrandıkları ve onlarla etkili bir iletişim kurdukları, çocuklarının beklentilerini daha kolay algıladıkları düşünülmektedir. Eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin saldırgan dürtülerini kontrol edebilme becerilerinin gelişeceği, problemlere yaklaşım biçimlerinin bu nedenle değişerek daha akılcı çözümler bularak, annelerin bu konuda çocuklarına olumlu model olacakları düşünülmektedir.

4.2.2.5. Babanın Eğitim Düzeyi Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Babanın eğitim durumu değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.41.’ de sunulmuştur.

Tablo 4.41. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Baba Eğitim Düzeyine Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Baba Eğitim Düzeyi	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Okur Yazar Değil	16	1.813	0.911
	İlkokul	178	2.084	0.944
	Ortaokul	100	2.370	0.981
	Lise	75	2.813	0.926
	Üniversite	34	2.912	0.668
	Yüksek Lisans-Doktora	2	3.000	0.000
	Toplam	405	2.353	0.981
Sözel Saldırganlık	Okur Yazar Değil	16	13.875	3.074
	İlkokul	178	12.949	3.621
	Ortaokul	100	13.870	3.923
	Lise	75	14.187	4.270
	Üniversite	34	14.324	3.102
	Yüksek Lisans-Doktora	2	11.500	3.536
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	Okur Yazar Değil	16	23.250	4.282
	İlkokul	177	20.514	4.878
	Ortaokul	100	21.710	5.405
	Lise	72	21.819	5.379

	Üniversite	34	21.765	5.182
	Yüksek Lisans-Doktora	2	16.500	0.707
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	Okur Yazar Değil	16	20.563	4.966
	İlkokul	178	18.191	5.417
	Ortaokul	100	19.870	5.552
	Lise	75	19.413	5.228
	Üniversite	34	21.118	5.020
	Yüksek Lisans-Doktora	2	14.500	6.364
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	Okur Yazar Değil	16	15.750	3.715
	İlkokul	178	13.039	3.956
	Ortaokul	100	13.740	4.412
	Lise	75	14.747	4.702
	Üniversite	34	14.912	3.833
	Yüksek Lisans-Doktora	2	18.000	11.314
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	Okur Yazar Değil	16	94.063	17.299
	İlkokul	177	81.158	18.610
	Ortaokul	100	86.330	20.650
	Lise	71	89.507	22.266
	Üniversite	34	92.382	17.240
	Yüksek Lisans-Doktora	2	81.000	35.355
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.41.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının babanın eğitim düzeyi değişkenine göre; Öfke ($\bar{X} = 23.250$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 94.063$) babanın okuryazar olmaması, Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 3.000$) ve Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 18.000$) babanın yüksek lisans-doktora mezunu olması ve Düşmanlık ($\bar{X} = 21.118$) ve Sözel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 14.324$) babanın üniversite mezunu olması en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.42.'de verilmiştir.

Tablo 4.42. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Baba Eğitim Düzeyine Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Baba Eğitim Düzeyi	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	44.903	5	8.981		
	Grup İçi	343.605	399	0.861	10.428	.000
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	135.28	5	27.056		
	Grup İçi	5664.933	399	14.198	1.906	.092
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	258.461	5	51.692		
	Grup İçi	10297.08	395	26.069	1.983	.080
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	427.539	5	85.508		
	Grup İçi	11508.97	399	28.845	2.964	.012
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	308.592	5	61.718		
	Grup İçi	7153.887	399	17.930	3.442	.005
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	7365.803	5	1473.161		
	Grup İçi	153424.4	394	389.402	3.783	.002
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.42.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının babanın eğitim durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık ($F=10.428$; $p<.05$), Düşmanlık ($F=2.964$; $p<.05$), Dolaylı Saldırganlık ($F=3.442$; $p<.05$) ve Genel Saldırganlık ($F=3.783$; $p<.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Sözel Saldırganlık ($F=1.906$; $p<.05$) ve Öfke ($F=1.983$; $p>.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin babanın eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; babanın eğitim düzeyi arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin azaldığı sonucuna varılmıştır. Yüksek eğitim durumuna sahip babaların saldırganlıklarını daha çok fiziksel saldırganlık, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık ve genel saldırganlık davranışları gösterebilecekleri düşünüldüğünde, bu ebeveynlerin çocuklarının da bu benzer davranışları örnek alabileceği şeklinde ilişkilendirilebilir. Babanın eğitim düzeyinin yüksek olması lise öğrencilerinin hayatta karşılaştıkları zorluklarda veya elde ettikleri başarılarında babalarının yoğun iş temposundan vakit ayıramamaları ve ailenin çocuk üzerinde yüksek beklenti içerisine girmeleri çocuğun

saldırıcılık davranışını arttırdığı düşünülmektedir. Eğer bu beklenti çocuk tarafından karşılanmazsa aile tarafından lise öğrencileri cezalandırılmakta bunun ise çocuğun fiziksel, sözel ve dolaylı saldırıcılık ve genel saldırıcılık davranışı arttırmaktadır.

Lise öğrencilerinin saldırıcılık düzeyinin baba eğitim durumu değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.43’de gösterilmektedir.

Tablo 4.43. Lise Öğrencilerinin Saldırıcılık Düzeyinin Baba Eğitim Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Baba Eğitim	(J)Baba Eğitim	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Fiziksel Saldırıcılık	Okuryazar Değil	İlkokul	-0,272	0,242	0,263
		Ortaokul	-,558 ^(*)	0,250	0,026
		Lise	-1,001 ^(*)	0,256	0,000
		Üniversite	-1,099 ^(*)	0,281	0,000
		Yüksek Lisans Doktora	-1,188	0,696	0,089
	İlkokul	Okuryazar Değil	0,272	0,242	0,263
		Ortaokul	-,2857 ^(*)	0,116	0,014
		Lise	-,729 ^(*)	0,128	0,000
		Üniversite	-,826 ^(*)	0,174	0,000
		Yüksek Lisans Doktora	-0,916	0,660	0,166
	Ortaokul	Okuryazar Değil	,558 ^(*)	0,250	0,026
		İlkokul	,286 ^(*)	0,116	0,014
		Lise	-,443 ^(*)	0,142	0,002
		Üniversite	-,542 ^(*)	0,184	0,003
		Yüksek Lisans Doktora	-0,630	0,663	0,342
	Lise	Okuryazar Değil	1,001 ^(*)	0,256	0,000
İlkokul		,729 ^(*)	0,128	0,000	
Ortaokul		,443 ^(*)	0,142	0,002	
Üniversite		-0,098	0,192	0,608	
Yüksek Lisans Doktora		-0,187	0,665	0,779	
Üniversite	Okuryazar Değil	1,099 ^(*)	0,281	0,000	
	İlkokul	,826 ^(*)	0,174	0,000	
	Ortaokul	,542 ^(*)	0,184	0,003	
	Lise	0,098	0,192	0,608	
	Yüksek Lisans Doktora	-0,088	0,675	0,896	
Yüksek Lisans Doktora	Okuryazar Değil	1,188	0,696	0,089	
	İlkokul	0,916	0,660	0,166	
	Ortaokul	0,630	0,663	0,342	
	Lise	0,187	0,665	0,779	
	Üniversite	0,088	0,675	0,896	
Düşmanlık	Okuryazar Değil	İlkokul	2,371	1,402	0,091
		Ortaokul	0,693	1,446	0,632
		Lise	1,149	1,479	0,438
	İlkokul	Üniversite	-0,555	1,628	0,733
		Yüksek Lisans Doktora	6,063	4,028	0,133
		Okuryazar Değil	-2,371	1,402	0,091

	Ortaokul	-1,679 ^(*)	0,671	0,013	
	Lise	-1,222	0,739	0,099	
	Üniversite	-2,927 ^(*)	1,005	0,004	
	Yüksek Lisans Doktora	3,691	3,819	0,334	
	Okuryazar Değil	-0,693	1,446	0,632	
	İlkokul	1,679 ^(*)	0,671	0,013	
Ortaokul	Lise	0,457	0,820	0,578	
	Üniversite	-1,248	1,066	0,243	
	Yüksek Lisans Doktora	5,370	3,835	0,162	
	Okuryazar Değil	-1,149	1,479	0,438	
	İlkokul	1,222	0,739	0,099	
Lise	Ortaokul	-0,457	0,820	0,578	
	Üniversite	-1,704	1,110	0,126	
	Yüksek Lisans Doktora	4,913	3,848	0,202	
	Okuryazar Değil	0,555	1,628	0,733	
	İlkokul	2,927 ^(*)	1,005	0,004	
Üniversite	Ortaokul	1,248	1,066	0,243	
	Lise	1,704	1,110	0,126	
	Yüksek Lisans Doktora	6,618	3,908	0,091	
	Okuryazar Değil	-6,063	4,028	0,133	
	İlkokul	-3,691	3,819	0,334	
Yüksek Lisans Doktora	Ortaokul	-5,370	3,835	0,162	
	Lise	-4,913	3,848	0,202	
	Üniversite	-6,618	3,908	0,091	
	İlkokul	2,711 ^(*)	1,105	0,015	
	Ortaokul	2,010	1,140	0,079	
Okuryazar Değil	Lise	1,003	1,166	0,390	
	Üniversite	0,838	1,284	0,514	
	Yüksek Lisans Doktora	-2,250	3,176	0,479	
	Okuryazar Değil	-2,711 ^(*)	1,105	0,015	
	Ortaokul	-0,701	0,529	0,186	
İlkokul	Lise	-1,707 ^(*)	0,583	0,004	
	Üniversite	-1,872 ^(*)	0,793	0,019	
	Yüksek Lisans Doktora	-4,961	3,011	0,100	
	Okuryazar Değil	-2,010	1,140	0,079	
	İlkokul	0,701	0,529	0,186	
Dolaylı Saldırganlık	Ortaokul	Lise	-1,007	0,647	0,120
	Üniversite	-1,172	0,841	0,164	
	Yüksek Lisans Doktora	-4,260	3,024	0,160	
	Okuryazar Değil	-1,003	1,166	0,390	
	İlkokul	1,707 ^(*)	0,583	0,004	
Lise	Ortaokul	1,007	0,647	0,120	
	Üniversite	-0,165	0,875	0,851	
	Yüksek Lisans Doktora	-3,253	3,034	0,284	
	Okuryazar Değil	-0,838	1,284	0,514	
	İlkokul	1,872 ^(*)	0,793	0,019	
Üniversite	Ortaokul	1,172	0,841	0,164	
	Lise	0,165	0,875	0,851	
	Yüksek Lisans Doktora	-3,088	3,081	0,317	
Yüksek Lisans	Okuryazar Değil	2,250	3,176	0,479	

Genel Saldırganlık	Doktora	İlkokul	4,961	3,011	0,100
		Ortaokul	4,260	3,024	0,160
		Lise	3,253	3,034	0,284
		Üniversite	3,088	3,081	0,317
	Okuryazar Değil	İlkokul	12,904 ^(*)	5,151	0,013
		Ortaokul	7,733	5,313	0,146
		Lise	4,555	5,461	0,405
		Üniversite	1,680	5,983	0,779
		Yüksek Lisans Doktora	13,063	14,800	0,378
	İlkokul	Okuryazar Değil	-12,904 ^(*)	5,151	0,013
		Ortaokul	-5,172 ^(*)	2,469	0,037
		Lise	-8,349 ^(*)	2,772	0,003
		Üniversite	-11,224 ^(*)	3,695	0,003
		Yüksek Lisans Doktora	0,158	14,032	0,991
	Ortaokul	Okuryazar Değil	-7,733	5,313	0,146
		İlkokul	5,172 ^(*)	2,469	0,037
		Lise	-3,177	3,062	0,300
		Üniversite	-6,052	3,918	0,123
		Yüksek Lisans Doktora	5,330	14,092	0,705
	Lise	Okuryazar Değil	-4,555	5,461	0,405
İlkokul		8,349 ^(*)	2,772	0,003	
Ortaokul		3,177	3,062	0,300	
Üniversite		-2,875	4,116	0,485	
Yüksek Lisans Doktora		8,507	14,149	0,548	
Üniversite	Okuryazar Değil	-1,680	5,983	0,779	
	İlkokul	11,224 ^(*)	3,695	0,003	
	Ortaokul	6,052	3,918	0,123	
	Lise	2,875	4,116	0,485	
	Yüksek Lisans Doktora	11,382	14,358	0,428	
Yüksek Lisans Doktora	Okuryazar Değil	-13,063	14,800	0,378	
	İlkokul	-0,158	14,032	0,991	
	Ortaokul	-5,330	14,092	0,705	
	Lise	-8,507	14,149	0,548	
	Üniversite	-11,382	14,358	0,428	

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin baba eğitim durumu değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: babası üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; babası okuryazar olmayan, ilköğretim ve ortaöğretim mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Babası üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; babası okuryazar olmayan, ilköğretim ve ortaöğretim mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin babasının eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin Fiziksel Saldırganlık düzeylerinin yükseldiği sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin baba eğitim durumu değişkenine göre; Düşmanlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; babası ortaokul ve üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; babası ortaokul ve üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin babasının eğitim düzeyi azaldıkça öğrencilerin Düşmanlık düzeylerinin azaldığı sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin baba eğitim durumu değişkenine göre; Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; babası okuryazar olmayan, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; babası okuryazar olmayan, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin babasının eğitim düzeyi azaldıkça öğrencilerin Dolaylı Saldırganlık düzeylerinin azaldığı sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin baba eğitim durumu değişkenine göre; Genel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; babası okuryazar olmayan, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Babası ilkokul mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; babası okuryazar olmayan, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin babasının eğitim düzeyi azaldıkça öğrencilerin Genel Saldırganlık düzeylerinin azaldığı sonucuna varılabilir.

Literatür incelendiğinde, Aral, Bütün, Türkmenler ve Akbıyık (2004) ve Güner (1995), baba öğrenim düzeyi ile öğrencilerin saldırganlık davranışları arasında, babanın öğrenim düzeyi arttıkça öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin azaldığı yönünde bulgular elde ettikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra (Tuzgol, 1998; Gümüş, 2000; Masalçı, 2001; Demirhan, 2002; Ayan, 2007) baba öğrenim düzeyinin öğrencilerin saldırganlık davranışlarını etkilemediği yönünde bulgular elde etmişlerdir.

Öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puanlarına bakıldığında, babanın öğrenim düzeyine göre, öğrenim düzeyi yükseldikçe saldırganlık puanlarının düştüğü görülmektedir. Babanın çocuk yetiştirmedeki tutumu da bireyin kişiliğinin gelişmesinde önemli bir role sahip olduğuna göre, eğitim

seviyesi farklı bireylerin çocuklarının da saldırganlık düzeyleri arasında farklar olması beklenmektedir. Eğitim seviyesi farklı düzeylerde bulunan babaların çocuklarıyla kuracakları iletişim şekli ve tutumları da farklılaşmaktadır. Fray ve Mark (1987), eğitim seviyesi düşük anne-babaların çocuklarıyla sağlıklı ilişkiler kuramadıklarını, dolayısıyla saldırgan bireyler yetişmelerine sebep olduklarını vurgulamışlardır (Akt: Ateş, 2005: 74).

4.2.2.6. Annenin Çalışma Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Annenin çalışma değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.44.’ de sunulmuştur.

Tablo 4.44 Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Anne Çalışma Durumuna Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Annenin Çalışma Durumu	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Çalışmıyor	372	2.323	0.981
	Bazen Çalışıyor	10	2.400	1.075
	Çalışıyor	23	2.826	0.834
	Toplam	405	2.353	0.981
Sözel Saldırganlık	Çalışmıyor	372	13.513	3.747
	Bazen Çalışıyor	10	13.300	4.347
	Çalışıyor	23	14.261	4.309
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	Çalışmıyor	369	21.176	5.108
	Bazen Çalışıyor	9	20.778	6.140
	Çalışıyor	23	22.478	5.282
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	Çalışmıyor	372	19.065	5.350
	Bazen Çalışıyor	10	18.300	6.183
	Çalışıyor	23	20.957	6.357
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	Çalışmıyor	372	13.640	4.156
	Bazen Çalışıyor	10	14.700	5.908
	Çalışıyor	23	16.304	5.130
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	Çalışmıyor	368	84.674	19.717
	Bazen Çalışıyor	9	88.778	26.710
	Çalışıyor	23	95.739	20.948
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.44.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının annenin çalışma değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 2.826$), Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 14.261$), Öfke ($\bar{X} = 22.478$), Düşmanlık ($\bar{X} = 20.957$), Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 16.304$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 95.739$) annenin herhangi bir işte çalışması en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.45.'de verilmiştir.

Tablo 4.45. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Anne Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Anninin Çalışma Durumu	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	5.514	2	2.757		
	Grup İçi	382.995	402	0.953	2.894	.057
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	12.745	2	6.372		
	Grup İçi	5787.468	402	14.397	0.443	.643
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	38.691	2	19.346		
	Grup İçi	10516.85	398	26.424	0.732	.482
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	85.001	2	42.500		
	Grup İçi	11851.51	402	29.481	1.442	.238
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	161.778	2	80.889		
	Grup İçi	7300.701	402	18.161	4.454	.012
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	2755.338	2	1377.669		
	Grup İçi	158034.9	397	398.073	3.461	.032
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.45.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının annenin çalışma durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Dolaylı Saldırganlık ($F=4.454$; $p<.05$) ve Genel Saldırganlık ($F=3.461$; $p<.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Fiziksel Saldırganlık ($F= 2.894$; $p>.05$), Düşmanlık ($F= 1.442$; $p>.05$), Sözel Saldırganlık ($F= 0.443$; $p>.05$) ve Öfke ($F= 0.732$; $p>.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin annenin çalışma durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; annenin çalışması 10. sınıf

öğrencilerinin, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeyini azalttığı sonucuna varılmıştır. Kadının çalışma yaşamına katılması aileye ekonomik yönden katkı sağlamasının yanı sıra kadının çeşitli konularda bilgi sahibi olmasına ve kendine güven duymasına neden olabilir. Kendine güvenen kadın aile içerisinde gerek eşiyle gerekse çocuğuyla sağlıklı iletişim kurup sürdürebilir. Aile içi ilişkilerde doyum sağlayan çocuk atılgan, bağımsız davranışlar sergileyerek sosyal bir birey haline gelir. Anne ve babası tarafından ihmal ve istismar edilen çocuk ise bağımlı, sınırlı saldırgan kişilik özelliği geliştirebilmektedir.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin anne çalışma değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.46’da gösterilmektedir.

Tablo 4.46. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Anne Çalışma Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Anne Çalışma	(J)Anne Çalışma	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Dolaylı Saldırganlık	Çalışmıyor	Bazen Çalışıyor	-1,060	1,366	0,438
		Çalışıyor	-2,665 ^(*)	0,916	0,004
	Bazen Çalışıyor	Çalışmıyor	1,060	1,366	0,438
		Çalışıyor	-1,604	1,614	0,321
	Çalışıyor	Çalışmıyor	2,665 ^(*)	0,916	0,004
		Bazen Çalışıyor	1,604	1,614	0,321
Genel Saldırganlık	Çalışmıyor	Bazen Çalışıyor	-4,104	6,731	0,542
		Çalışıyor	-11,065 ^(*)	4,288	0,010
	Bazen Çalışıyor	Çalışmıyor	4,104	6,731	0,542
		Çalışıyor	-6,961	7,845	0,375
	Çalışıyor	Çalışmıyor	11,065 ^(*)	4,288	0,010
		Bazen Çalışıyor	6,961	7,845	0,375

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin anne çalışma değişkenine göre; Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: annesi çalışan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi çalışmayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Annesi çalışan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi çalışmayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin annesinin çalışıyor olması öğrencilerin Dolaylı Saldırganlık düzeylerini arttırdığı sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin anne çalışma değişkenine göre; Genel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: annesi çalışan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi

çalışmayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Annesi çalışan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; annesi çalışmayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin annesinin çalışıyor olması öğrencilerin Genel Saldırganlık düzeylerini arttırdığı sonucuna varılabilir.

Literatür incelendiğinde bazı araştırmalar annenin çalışma durumu ile saldırganlık davranışı arasında ilişki bulmazken (Demirhan, 2002); bazılarının çalışmalarında da annesi çalışmayan çocukların saldırganlık davranış puan ortalamalarının daha yüksek olduğu yönünde bulgular mevcuttur (Gürsoy, 2002). TBMM ARAŞTIRMA KOMİSYONUNUN “Ortaöğretim Kurumlarında Şiddet” konulu araştırmasının sonucuna göre (2008), devlet okulları ile özel okullara devam eden öğrencilerde anne ve babanın çalışma durumu incelendiğinde, çalışmama ve iş arama durumu devlet okullarına devam eden öğrencilerin ailelerinde şiddet eğilimi daha fazla olduğu görülmüştür. Ancak fiziksel, sözel, duygusal ve cinsel şiddet ile karşılaşma sıklığı açısından devlet okulları ile özel okullar arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir.

Çalışan annelerin eğitim seviyesinin çalışmayan annelere oranla daha yüksek olduğu ve yaşamdan daha fazla doyum sağladığı düşünüldüğünde, çalışan kadının çocuğunu gelişimsel açıdan daha iyi yönlendirebileceği ve çocuğuyla daha sağlıklı ilişkiler kurabileceği söylenebilir. Annesi ile sağlıklı ilişki kuran çocuğun ise saldırgan davranışlar göstermesi beklenilmez.

Güleç (1998) tarafından yapılan çalışmada eğitim düzeyi yüksek ve çalışan annelerin çocuklarıyla daha nitelikli zaman geçirdikleri ve çalışan anne çocuklarının daha fazla sosyal davranışlar sergilediklerini ortaya koymuştur.

Gürsoy (2002) tarafından yapılan çalışmada annesi çalışmayan çocukların saldırganlık puan ortalamalarının annesi çalışan çocukların puan ortalamalarından daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.2.2.7. Babanın Çalışma Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Babanın çalışma değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.47.’ de sunulmuştur.

Tablo 4.37. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Baba Çalışma Durumuna Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Babanın Çalışma Durumu	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Çalışmıyor	47	1.936	0.919
	Bazen Çalışıyor	28	2.071	1.120
	Çalışıyor	330	2.436	0.960
	Toplam	405	2.353	0.981
Sözel Saldırganlık	Çalışmıyor	47	13.426	4.548
	Bazen Çalışıyor	28	12.643	3.519
	Çalışıyor	330	13.646	3.693
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	Çalışmıyor	47	20.851	4.768
	Bazen Çalışıyor	28	20.857	5.502
	Çalışıyor	326	21.331	5.167
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	Çalışmıyor	47	18.128	4.950
	Bazen Çalışıyor	28	18.536	4.290
	Çalışıyor	330	19.352	5.579
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	Çalışmıyor	47	13.915	4.505
	Bazen Çalışıyor	28	12.643	3.822
	Çalışıyor	330	13.903	4.303
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	Çalışmıyor	47	83.383	19.936
	Bazen Çalışıyor	28	81.321	19.758
	Çalışıyor	325	86.046	20.121
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.47.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının babanın çalışma değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 2.436$), Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 13.646$), Öfke ($\bar{X} = 21.331$), Düşmanlık ($\bar{X} = 19.352$), Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 13.817$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 86.046$) babanın herhangi bir işte çalışması en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.48.'de verilmiştir.

Tablo 4.48. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Baba Çalışma Durumuna Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Babanın Çalışma Durumu	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	12.679	2	6.340		
	Grup İçi	375.829	402	0.935	6.781	.001
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	26.776	2	13.388		
	Grup İçi	5773.436	402	14.362	0.932	.395
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	13.929	2	6.965		
	Grup İçi	10541.61	398	26.486	0.263	.769
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	73.086	2	36.543		
	Grup İçi	11863.42	402	29.511	1.238	.291
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	41.494	2	20.747		
	Grup İçi	7420.985	402	18.460	1.124	.326
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	792.676	2	396.338		
	Grup İçi	159997.5	397	403.016	0.983	.375
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.37.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının babanın çalışma durumu değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık ($F=6.781$; $p<.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Sözel Saldırganlık ($F= 0.932$; $p>.05$), ve Öfke ($F= 0.263$; $p>.05$), Düşmanlık ($F= 1.238$; $p>.05$), Dolaylı Saldırganlık ($F= 1.124$; $p>.05$), Genel Saldırganlık ($F= 0.983$; $p>.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin babanın çalışma durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığına; babanın çalışması 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık düzeyinin azalttığı sonucuna varılmıştır. Ailenin ekonomik olarak refah seviyesinin yüksek olması, ergenin isteklerinin maddi anlamda yerine getirilmesi saldırganlık düzeyinin üzerinde olumlu etki yaptığı düşünülmektedir.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin baba çalışma değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.49'da gösterilmektedir.

Tablo 4.49. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Baba Çalışma Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Baba Çalışma	(J)Baba Çalışma	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Fiziksel Saldırganlık	Çalışmıyor	Bazen Çalışıyor	-0,135	0,231	0,558
		Çalışıyor	-,500 ^(*)	0,151	0,001
	Bazen Çalışıyor	Çalışmıyor	0,135	0,231	0,558
		Çalışıyor	Çalışıyor	-0,365	0,190
	Çalışıyor	Çalışmıyor	,500 ^(*)	0,151	0,001
		Bazen Çalışıyor	0,365	0,190	0,056

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin baba çalışma değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: babası çalışan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; babası çalışmayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Babası çalışan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; babası çalışmayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin babasının çalışıyor olması öğrencilerin Fiziksel Saldırganlık düzeylerini arttırdığı sonucuna varılabilir.

Ailede sağlıklı iletişimin kurulmasında çocuğa yönelik tutumların yanı sıra sosyoekonomik düzey, cinsiyet, anne-baba öğrenim durumu, çalışma durumu, gibi etmenler de saldırgan davranışların ortaya çıkmasında etken olmaktadır (Aral, Ayhan, Türkmenler & Akbıyık, 2004).

Filiz (2009) farklı lise türlerindeki öğrencilerin empatik eğilimleri ve saldırganlık düzeyi konulu çalışmasında babanın çalışması ile çocukların saldırganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

4.2.3. Üçüncü Alt Amacına İlişkin Bulgular ve Yorum

4.2.3.1. Ailenin Cezalandırma Sıklığı Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Ailenin cezalandırma sıklığı değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.50.’ de sunulmuştur.

Tablo 4.50. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Ailenin Cezalandırma Sıklığına Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Cezalandırma Sıklığı	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Hiç	166	2.337	0.912
	Ara Sıra	159	2.403	0.982
	Bazen	61	2.246	1.135
	Sık Sık	14	2.357	1.082
	Her Zaman	5	2.600	1.140
	Toplam	405	2.353	0.981
Sözel Saldırganlık	Hiç	166	13.151	3.802
	Ara Sıra	159	13.585	3.587
	Bazen	61	14.033	3.847
	Sık Sık	14	14.500	4.238
	Her Zaman	5	17.200	5.933
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	Hiç	165	20.485	5.010
	Ara Sıra	156	20.833	4.656
	Bazen	61	22.984	5.729
	Sık Sık	14	24.357	4.551
	Her Zaman	5	29.000	4.950
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	Hiç	166	18.193	5.390
	Ara Sıra	159	19.076	5.027
	Bazen	61	20.836	5.651
	Sık Sık	14	22.357	5.048
	Her Zaman	5	24.000	8.860
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	Hiç	166	13.361	4.280
	Ara Sıra	159	13.843	4.194
	Bazen	61	14.656	4.297
	Sık Sık	14	14.429	4.636
	Her Zaman	5	16.200	6.380
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	Hiç	165	81.667	19.603
	Ara Sıra	155	85.407	18.555
	Bazen	61	90.508	21.551
	Sık Sık	14	97.500	14.722
	Her Zaman	5	112.400	33.463
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.50.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının ailenin cezalandırma sıklığı değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 2.600$), Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 17.200$), Öfke ($\bar{X} = 29.000$), Düşmanlık ($\bar{X} = 29.000$), Dolaylı Saldırganlık ($\bar{X} = 16.200$) ve Genel

Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 112.400$) ailenin her zaman cezalandırması en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.51.'de verilmiştir.

Tablo 4.51. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Ailenin Cezalandırma Sıklığına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Cezalandırma Sıklığı	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	1.435	4	0.359		
	Grup İçi	387.073	400	0.968	0.371	.829
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	120.139	4	30.035		
	Grup İçi	5680.073	400	14.2	2.115	.078
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	742.459	4	185.615		
	Grup İçi	9813.077	396	24.78	7.490	.000
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	588.008	4	147.002		
	Grup İçi	11348.5	400	28.371	5.181	.000
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	111.098	4	27.774		
	Grup İçi	7351.381	400	18.378	1.511	.198
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	9586.191	4	2396.548		
	Grup İçi	151204	395	382.795	6.261	.000
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.51.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının ailenin cezalandırma sıklığı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Öfke ($F=7.490$; $p<.05$), Düşmanlık ($F=5.181$; $p<.05$), ve Genel Saldırganlık ($F=6.261$; $p<.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Fiziksel Saldırganlık ($F= 0.371$; $p>.05$), Sözel Saldırganlık ($F= 2.115$; $p>.05$), Dolaylı Saldırganlık ($F= 1.511$; $p>.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma sıklığı değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; ailelerin cezalandırma sıklığı arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Öfke, Düşmanlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır. Saldırgan davranışları için sık cezalandırılan çocuklar, normalden daha saldırgan davranışlar sergileyebilmektedirler. Bunun nedeni sık sık cezalandırmanın öfkeye yol açması veya saldırgan çocukların ebeveynlerini kendilerine model almaları olduğu düşünülmektedir.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin aile cezalandırma sıklığı değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.52’ de gösterilmektedir.

Tablo 4.52. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Cezalandırma Sıklığı Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Cezalandırma Sıklığı	(J)Cezalandırma Sıklığı	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Öfke	Hiç	Ara Sıra	-0,348	0,556	0,531
		Bazen	-2,499 ^(*)	0,746	0,001
		Sık Sık	-3,872 ^(*)	1,386	0,005
		Her Zaman	-8,515 ^(*)	2,260	0,000
	Ara Sıra	Hiç	0,348	0,556	0,531
		Bazen	-2,150 ^(*)	0,752	0,004
		Sık Sık	-3,524 ^(*)	1,389	0,012
		Her Zaman	-8,167 ^(*)	2,262	0,000
	Bazen	Hiç	2,499 ^(*)	0,746	0,001
		Ara Sıra	2,150 ^(*)	0,752	0,004
		Sık Sık	-1,374	1,475	0,352
		Her Zaman	-6,016 ^(*)	2,316	0,010
	Sık Sık	Hiç	3,872 ^(*)	1,386	0,005
		Ara Sıra	3,524 ^(*)	1,389	0,012
		Bazen	1,374	1,475	0,352
		Her Zaman	-4,643	2,593	0,074
Her Zaman	Hiç	8,515 ^(*)	2,260	0,000	
	Ara Sıra	8,167 ^(*)	2,262	0,000	
	Bazen	6,016 ^(*)	2,316	0,010	
	Sık Sık	4,643	2,593	0,074	
Düşmanlık	Hiç	Ara Sıra	-0,883	0,591	0,136
		Bazen	-2,643 ^(*)	0,798	0,001
		Sık Sık	-4,164 ^(*)	1,482	0,005
		Her Zaman	-5,807 ^(*)	2,418	0,017
	Ara Sıra	Hiç	0,883	0,591	0,136
		Bazen	-1,761 ^(*)	0,802	0,029
		Sık Sık	-3,282 ^(*)	1,485	0,028
		Her Zaman	-4,925 ^(*)	2,419	0,042
	Bazen	Hiç	2,643 ^(*)	0,798	0,001
		Ara Sıra	1,761 ^(*)	0,802	0,029
		Sık Sık	-1,521	1,578	0,336
		Her Zaman	-3,164	2,478	0,202
	Sık Sık	Hiç	4,164 ^(*)	1,482	0,005
		Ara Sıra	3,282 ^(*)	1,485	0,028
		Bazen	1,521	1,578	0,336
		Her Zaman	-1,643	2,775	0,554
Her Zaman	Hiç	5,807 ^(*)	2,418	0,017	

		Ara Sıra	4,925 ^(*)	2,419	0,042
		Bazen	3,164	2,478	0,202
		Sık Sık	1,643	2,775	0,554
		Ara Sıra	-3,740	2,189	0,088
	Hiç	Bazen	-8,842 ^(*)	2,932	0,003
		Sık Sık	-15,833 ^(*)	5,446	0,004
		Her Zaman	-30,733 ^(*)	8,881	0,001
		Hiç	3,740	2,189	0,088
	Ara Sıra	Bazen	-5,102	2,957	0,085
		Sık Sık	-12,094 ^(*)	5,460	0,027
		Her Zaman	-26,994 ^(*)	8,890	0,003
		Hiç	8,842 ^(*)	2,932	0,003
Genel Saldırganlık	Bazen	Ara Sıra	5,102	2,957	0,085
		Sık Sık	-6,992	5,798	0,229
		Her Zaman	-21,892 ^(*)	9,101	0,017
		Hiç	15,833 ^(*)	5,446	0,004
	Sık Sık	Ara Sıra	12,094 ^(*)	5,460	0,027
		Bazen	6,992	5,798	0,229
		Her Zaman	-14,900	10,193	0,145
		Hiç	30,733 ^(*)	8,881	0,001
	Her Zaman	Ara Sıra	26,994 ^(*)	8,890	0,003
		Bazen	21,892 ^(*)	9,101	0,017
		Sık Sık	14,900	10,193	0,145

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma sıklığı değişkenine göre; Öfke alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: ailesi tarafından her zaman cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından hiç cezalandırılmayan, ara sıra cezalandırılan ve bazen cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ailesi tarafından her zaman cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından hiç cezalandırılmayan, ara sıra cezalandırılan ve bazen cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin ailesinin cezalandırma sıklığı arttıkça öğrencilerin Öfke düzeylerini arttırdığı sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma sıklığı değişkenine göre; Düşmanlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: ailesi tarafından hiç cezalandırılmayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından bazen, sıklık ve her zaman cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ailesi tarafından hiç cezalandırılmayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından bazen, sıklık ve her zaman cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin ailesinin cezalandırma sıklığı arttıkça öğrencilerin Düşmanlık düzeylerini arttırdığı sonucuna varılabilir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma sıklığı değişkenine göre; Genel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: ailesi tarafından her zaman cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından hiç cezalandırılmayan, ara sıra ve bazen, cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ailesi tarafından her zaman cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından hiç cezalandırılmayan, ara sıra ve bazen, cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin ailesinin cezalandırma sıklığı arttıkça öğrencilerin Genel Saldırganlık düzeylerini arttırdığı sonucuna varılabilir.

Engellenme kuramına göre; engelleme sonucunda mutlaka bir saldırgan davranış görüleceğini, ancak bu engellenmenin şiddeti, süresi ve sıklığı ile ilişkili olarak ayrıca gösterilen tepkinin bireyi yeni engelleme durumları ile karşı karşıya getirip getirmeyeceği ile ilişkili olduğu ve saldırgan davranışın hemen ve direkt olarak engellenme kaynağına yöneltilemeyeceği vurgulamaktadır (Gümüş, 2000).

Ebeveynlerin çocuğun davranışlarını gereksiz yere engellemesi, çocuğun istek ve davranışlarını eleştirmesi, sık sık cezalandırması, çocuğun her isteğine boyun eğmesi veya ihmal etmesi, saldırgan davranışa neden olmaktadır (Aral, Ayhan, Türkmenler & Akbıyık, 2004).

Başaran (2008) tarafından yapılan çalışmada Anne-Babaların ceza verme sıklığına göre öğrencilerin saldırganlık puan ortalamaları cezalandırılma sıklığı arttıkça öğrencilerin saldırganlık davranışlarının arttığı sonucuna varılmış.

Koç, Sezer, Polat ve Alkan (2006) tarafından yapılan “Şiddete Maruz Kalan Çocuğun Psiko-Patolojisi” adlı araştırmanın bulgularına göre anne-baba tutumunun şiddet olgusunda önemli bir faktör olduğu, ailenin istenmeyen davranışlarla baş etme tarzının önemli bir faktör olduğu, öğrencinin akademik başarı düzeyinin şiddete uğramayı engelleyen önemli bir etken olduğu belirlenmiştir.

4.2.3.2. Ailenin Cezalandırma Türüne İlişkin Bulgular ve Yorum

“Ailenin cezalandırma türü değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.53.’ de sunulmuştur.

Tablo 4.53. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Ailenin Cezalandırma Türüne Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Cezalandırma Türü	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Dayak Atma	9	2.222	1.093
	Azarlama	216	2.222	0.972
	Konuşmama	60	2.217	0.940
	Haklardan Mahrumiyet	60	2.750	0.932
	Diğer	60	2.583	0.962
	Toplam	405	2.353	0.981
Sözel Saldırganlık	Dayak Atma	9	14.889	3.516
	Azarlama	216	13.347	3.736
	Konuşmama	60	14.250	3.913
	Haklardan Mahrumiyet	60	14.133	4.127
	Diğer	60	12.800	3.404
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	Dayak Atma	9	26.444	3.909
	Azarlama	214	21.304	5.135
	Konuşmama	59	21.864	5.450
	Haklardan Mahrumiyet	59	21.339	4.919
	Diğer	60	19.533	4.597
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	Dayak Atma	9	24.222	5.740
	Azarlama	216	19.019	5.418
	Konuşmama	60	19.467	5.238
	Haklardan Mahrumiyet	60	19.867	5.476
	Diğer	60	17.850	5.207
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	Dayak Atma	9	17.556	4.275
	Azarlama	216	13.662	4.229
	Konuşmama	60	14.550	4.077
	Haklardan Mahrumiyet	60	14.200	4.613
	Diğer	60	12.700	4.093
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	Dayak Atma	9	107.780	17.513
	Azarlama	214	84.799	19.242
	Konuşmama	59	88.339	20.925
	Haklardan Mahrumiyet	58	88.466	21.643
	Diğer	60	78.350	17.829
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.53.'de yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının ailenin cezalandırma türü değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 2.750$) haklardan mahrumiyet, Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 14.889$), Öfke ($\bar{X} = 26.444$), Düşmanlık ($\bar{X} = 24.222$), Dolaylı

Saldırganlık ($\bar{X} = 17.556$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 107.780$) dayak atma en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.54.'de verilmiştir.

Tablo 4.54. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Ailenin Cezalandırma Türüne Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Cezalandırma Türü	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	17.603	4	4.401		
	Grup İçi	370.906	400	0.927	4.746	.001
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	108.582	4	27.145		
	Grup İçi	5691.631	400	14.229	1.908	.108
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	442.988	4	110.747		
	Grup İçi	10112.55	396	25.537	4.337	.002
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	373.51	4	93.378		
	Grup İçi	11563	400	28.907	3.230	.013
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	246.878	4	61.720		
	Grup İçi	7215.601	400	18.039	3.421	.009
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	8620.981	4	2155.245		
	Grup İçi	152169.2	395	385.239	5.595	.000
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.54.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının ailenin cezalandırma türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık (F=4.746; p<,05), Öfke (F=4.337; p<,05), Düşmanlık (F=3.230; p<,05), Dolaylı Saldırganlık (F=3.230; p<,05), ve Genel Saldırganlık (F=5.595; p<,05) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Sözel Saldırganlık (F= 1.908; p>,05) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma türü değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; ailenin cezalandırma türü 10. sınıf

öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeyini arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin aile cezalandırma türüne ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.55’de gösterilmektedir.

Tablo 4.55. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Cezalandırma Türüne Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Cezalandırma Türü	(J)Cezalandırma Türü	Ort.Fark (I-J)	Sh	p
Fiziksel Saldırganlık	Dayak Atma	Azarlama	0,000	0,328	1,000
		Konuşmama	0,006	0,344	0,987
		Haklardan Mahrumiyet	-0,528	0,344	0,126
		Diğer	-0,361	0,344	0,295
	Azarlama	Dayak Atma	0,000	0,328	1,000
		Konuşmama	0,006	0,141	0,968
		Haklardan Mahrumiyet	-,529 ^(*)	0,141	0,000
		Diğer	-,361 ^(*)	0,141	0,011
	Konuşmama	Dayak Atma	-0,006	0,344	0,987
		Azarlama	-0,006	0,141	0,968
		Haklardan Mahrumiyet	-,533 ^(*)	0,176	0,003
		Diğer	-,367 ^(*)	0,176	0,038
	Haklardan Mahrumiyet	Dayak Atma	0,528	0,344	0,126
		Azarlama	,528 ^(*)	0,141	0,000
		Konuşmama	,533 ^(*)	0,176	0,003
		Diğer	0,167	0,176	0,344
	Diğer	Dayak Atma	0,361	0,344	0,295
		Azarlama	,361 ^(*)	0,141	0,011
		Konuşmama	,368 ^(*)	0,176	0,038
		Haklardan Mahrumiyet	-0,167	0,176	0,344
Öfke	Dayak Atma	Azarlama	5,141 ^(*)	1,720	0,003
		Konuşmama	4,580 ^(*)	1,808	0,012
		Haklardan Mahrumiyet	5,105 ^(*)	1,808	0,005
		Diğer	6,911 ^(*)	1,806	0,000
	Azarlama	Dayak Atma	-5,141 ^(*)	1,720	0,003
		Konuşmama	-0,561	0,743	0,451
		Haklardan Mahrumiyet	-0,035	0,743	0,962
		Diğer	1,770 ^(*)	0,738	0,017
	Konuşmama	Dayak Atma	-4,580 ^(*)	1,808	0,012
		Azarlama	0,561	0,743	0,451
		Haklardan Mahrumiyet	0,525	0,930	0,573
		Diğer	2,331 ^(*)	0,927	0,012
	Haklardan Mahrumiyet	Dayak Atma	-5,105 ^(*)	1,808	0,005
		Azarlama	0,035	0,743	0,962

		Konuşmama	-0,525	0,930	0,573
		Diğer	1,806	0,927	0,052
	Diğer	Dayak Atma	-6,911 ^(*)	1,806	0,000
		Azarlama	-1,770 ^(*)	0,738	0,017
		Konuşmama	-2,331 ^(*)	0,927	0,012
		Haklardan Mahrumiyet	-1,806	0,927	0,052
	Dayak Atma	Azarlama	5,204 ^(*)	1,829	0,005
		Konuşmama	4,756 ^(*)	1,922	0,014
		Haklardan Mahrumiyet	4,356 ^(*)	1,922	0,024
		Diğer	6,372 ^(*)	1,922	0,001
	Azarlama	Dayak Atma	-5,204 ^(*)	1,829	0,005
		Konuşmama	-0,448	0,785	0,568
		Haklardan Mahrumiyet	-0,848	0,785	0,280
		Diğer	1,169	0,785	0,137
Düşmanlık	Konuşmama	Dayak Atma	-4,756 ^(*)	1,922	0,014
		Azarlama	0,448	0,785	0,568
		Haklardan Mahrumiyet	-0,400	0,982	0,684
		Diğer	1,617	0,982	0,100
	Haklardan Mahrumiyet	Dayak Atma	-4,356 ^(*)	1,922	0,024
		Azarlama	0,848	0,785	0,280
		Konuşmama	0,400	0,982	0,684
		Diğer	2,017 ^(*)	0,982	0,041
	Diğer	Dayak Atma	-6,372 ^(*)	1,922	0,001
		Azarlama	-1,169	0,785	0,137
		Konuşmama	-1,617	0,982	0,100
		Haklardan Mahrumiyet	-2,017 ^(*)	0,982	0,041
	Dayak Atma	Azarlama	3,894 ^(*)	1,445	0,007
		Konuşmama	3,006 ^(*)	1,518	0,048
		Haklardan Mahrumiyet	3,356 ^(*)	1,518	0,028
		Diğer	4,856 ^(*)	1,518	0,001
	Azarlama	Dayak Atma	-3,894 ^(*)	1,445	0,007
		Konuşmama	-0,888	0,620	0,153
		Haklardan Mahrumiyet	-0,538	0,620	0,386
		Diğer	0,962	0,620	0,121
Dolaylı Saldırganlık	Konuşmama	Dayak Atma	-3,006 ^(*)	1,518	0,048
		Azarlama	0,888	0,620	0,153
		Haklardan Mahrumiyet	0,350	0,775	0,652
		Diğer	1,850 ^(*)	0,775	0,018
	Haklardan Mahrumiyet	Dayak Atma	-3,356 ^(*)	1,518	0,028
		Azarlama	0,538	0,620	0,386
		Konuşmama	-0,350	0,775	0,652
		Diğer	1,500	0,775	0,054
	Diğer	Dayak Atma	-4,856 ^(*)	1,518	0,001
		Azarlama	-0,962	0,620	0,121
		Konuşmama	-1,850 ^(*)	0,775	0,018

	Haklardan Mahrumiyet	-1,500	0,775	0,054
Genel Saldırganlık	Azarlama	22,979 ^(*)	6,679	0,001
	Konuşmama	19,439 ^(*)	7,024	0,006
	Haklardan Mahrumiyet	19,312 ^(*)	7,032	0,006
	Diğer	29,428 ^(*)	7,016	0,000
	Dayak Atma	-22,979 ^(*)	6,679	0,001
	Konuşmama	-3,540	2,886	0,221
	Haklardan Mahrumiyet	-3,666	2,906	0,208
	Diğer	6,449 ^(*)	2,867	0,025
	Dayak Atma	-19,439 ^(*)	7,024	0,006
	Azarlama	3,540	2,886	0,221
	Haklardan Mahrumiyet	-0,127	3,629	0,972
	Diğer	9,989 ^(*)	3,599	0,006
	Dayak Atma	-19,312 ^(*)	7,032	0,006
	Azarlama	3,666	2,906	0,208
	Konuşmama	0,127	3,629	0,972
	Diğer	10,112 ^(*)	3,614	0,005
Dayak Atma	-29,428 ^(*)	7,016	0,000	
Azarlama	-6,449 ^(*)	2,867	0,025	
Konuşmama	-9,989 ^(*)	3,599	0,006	
Haklardan Mahrumiyet	-10,112 ^(*)	3,614	0,005	

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma türüne göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: ailesi tarafından azarlama şeklinde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından haklardan mahrumiyet ve diğer şekilde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ailesi tarafından azarlama şeklinde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından haklardan mahrumiyet ve diğer şekilde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma türüne göre; Öfke alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: ailesi tarafından dayak atma şeklinde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından azarlama, konuşmama, haklardan mahrumiyet ve diğer şekilde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ailesi tarafından dayak atma şeklinde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından azarlama, konuşmama, haklardan mahrumiyet ve diğer şekilde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma türüne göre; Düşmanlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: ailesi tarafından dayak atma şeklinde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından azarlama, konuşmama, haklardan mahrumiyet ve diğer şekilde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ailesi tarafından dayak atma şeklinde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından azarlama, konuşmama, haklardan mahrumiyet ve diğer şekilde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma türüne göre; Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: ailesi tarafından dayak atma şeklinde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından azarlama, konuşmama, haklardan mahrumiyet ve diğer şekilde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ailesi tarafından dayak atma şeklinde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından azarlama, konuşmama, haklardan mahrumiyet ve diğer şekilde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğrencilerin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma türüne göre; Genel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: ailesi tarafından dayak atma şeklinde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından azarlama, konuşmama, haklardan mahrumiyet ve diğer şekilde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ailesi tarafından dayak atma şeklinde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından azarlama, konuşmama, haklardan mahrumiyet ve diğer şekilde cezalandırılan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal Öğrenme Kuramcılar, saldırgan davranışları çevresel faktörlerle açıklamaktadırlar. Ayrıca model alma ve pekiştirme-cezalandırma süreçlerinin önemli olduğunu savunmaktadırlar. Çocukların davranışlarının en çok anne babaları tarafından pekiştirilip cezalandırıldığı göz önüne alındığında bu kurama göre saldırganlık davranışlarının gelişiminde anne-baba tutumlarının etkisi önem kazanmaktadır. Anne-babanın pekiştirmesi ile biçimlenen saldırgan davranışlar, daha sonra arkadaş, öğretmen ve diğer bireylerden oluşan çevre tarafından pekiştirilerek bir davranış biçimine dönüşmektedir. Anne-babalar ya da öğretmenler çocuğun saldırgan davranışlarını onaylamasalar bile, bazen azarlayarak bazen de davranışlarını değiştirmeye çalışarak onu dikkat odağı haline getirmektedirler. Yetişkinlerin dikkatini çekmek isteyen bir çocuk için azarlanma bile saldırganlığı pekiştirebilmektedir (Tuzgöl, 1998).

4.2.3.3. Aile Yaklaşımları Değişkenine İlişkin Bulgular ve Yorum

“Ailenin yaklaşımı değişkenine göre 10. Sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri farklılaşmakta mıdır?” şeklindedir. Bu alt probleme ilişkin grup istatistikleri Tablo 4.56.’ da sunulmuştur.

Tablo 4.56. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin Aile Yaklaşımlarına Göre Grup İstatistikleri

Alt Ölçekler	Aile Yaklaşımları	N	X	Ss.
Fiziksel Saldırganlık	Baskıcı-Otoriter	76	2.395	1.034
	Demokratik	118	2.178	0.957
	Koruyucu	181	2.481	0.946
	Dengesiz-Tutarsız	6	2.667	1.033
	İlgisiz	24	2.042	1.042
	Toplam	405	2.353	0.981
Sözel Saldırganlık	Baskıcı-Otoriter	76	14.526	3.725
	Demokratik	118	13.475	3.822
	Koruyucu	181	13.199	3.744
	Dengesiz-Tutarsız	6	15.500	4.506
	İlgisiz	24	13.000	3.612
	Toplam	405	13.551	3.789
Öfke	Baskıcı-Otoriter	75	21.987	5.399
	Demokratik	117	21.103	4.975
	Koruyucu	179	20.911	5.057
	Dengesiz-Tutarsız	6	25.500	5.167
	İlgisiz	24	21.000	5.389
	Toplam	401	21.242	5.137
Düşmanlık	Baskıcı-Otoriter	76	20.066	5.412
	Demokratik	118	19.322	5.480
	Koruyucu	181	18.564	5.353
	Dengesiz-Tutarsız	6	19.333	4.633
	İlgisiz	24	19.833	5.969
	Toplam	405	19.153	5.436
Dolaylı Saldırganlık	Baskıcı-Otoriter	76	14.171	4.275
	Demokratik	118	13.686	4.169
	Koruyucu	181	13.591	4.287
	Dengesiz-Tutarsız	6	14.000	4.817
	İlgisiz	24	15.000	5.022
	Toplam	405	13.817	4.298
Genel Saldırganlık	Baskıcı-Otoriter	75	89.573	19.228
	Demokratik	116	84.810	19.688
	Koruyucu	179	83.508	20.145
	Dengesiz-Tutarsız	6	97.167	26.049
	İlgisiz	24	86.417	21.244
	Toplam	400	85.403	20.074

Tablo 4.56.'da yer alan verilere göre: 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık puanlarının ailenin yaklaşım türü değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık ($\bar{X} = 2.667$), Sözel Saldırganlık ($\bar{X} = 15.500$), Öfke ($\bar{X} = 25.500$) ve Genel Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 97.167$) ailenin dengesiz-tutarsız davranması, Düşmanlık alt boyutunda ($\bar{X} = 20.066$) baskıcı-otoriter ve Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda ($\bar{X} = 15.000$) ailenin öğrencilerine karşı diğer yaklaşımları en yüksek aritmetik ortalamayı oluşturduğu görülmektedir.

Aritmetik ortalamalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4.57.'de verilmiştir.

Tablo 4.57. Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyinin, Aile Yaklaşımlarına Göre Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Alt Ölçekler	Aile Yaklaşımları	KT	Sd	KO	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Gruplar Arası	9.614	4	2.404		
	Grup İçi	378.895	400	0.947	2.537	.040
	Toplam	388.509	404			
Sözel Saldırganlık	Gruplar Arası	125.501	4	31.375		
	Grup İçi	5674.711	400	14.187	2.212	.067
	Toplam	5800.212	404			
Öfke	Gruplar Arası	173.71	4	43.428		
	Grup İçi	10381.83	396	26.217	1.656	.159
	Toplam	10555.54	400			
Düşmanlık	Gruplar Arası	140.889	4	35.222		
	Grup İçi	11795.62	400	29.489	1.194	.313
	Toplam	11936.51	404			
Dolaylı Saldırganlık	Gruplar Arası	54.559	4	13.640		
	Grup İçi	7407.92	400	18.520	0.736	.567
	Toplam	7462.479	404			
Genel Saldırganlık	Gruplar Arası	2842.619	4	710.655		
	Grup İçi	157947.6	395	399.867	1.777	.133
	Toplam	160790.2	399			

Tablo 4.57.'de görüldüğü gibi örneklem grubundaki öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği alt boyut puanlarının ailenin yaklaşım türü değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi sonucunda Fiziksel Saldırganlık ($F=2.537$; $p<.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaştığı ancak; Sözel Saldırganlık ($F= 2.212$; $p>.05$), Öfke ($F= 1.656$; $p>.05$), Düşmanlık ($F= 1.194$; $p>.05$), Dolaylı Saldırganlık ($F= 0.736$; $p>.05$), ve Genel Saldırganlık ($F= 1.777$; $p>.05$) alt boyut puanlarının anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür.

Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeyinin aile yaklaşım durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; ailenin yaklaşımı 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık düzeyini arttırdığı sonucuna varılmıştır. Ailenin, 10. sınıf öğrencilerine karşı koruyucu şekilde yaklaşılacak öğrencilerin Fiziksel saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından demokratik ve diğer şekilde yaklaşılacak öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin aile yaklaşımları değişkenine ilişkin ortaya çıkan bu farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla LSD testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 4.58’de gösterilmektedir.

Tablo 4.58. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyinin Aile Yaklaşımları Değişkenine Göre Fark Yaratan Gruplara Ait LSD Testi Sonuçları

Alt Problemler	(I)Aile Yaklaşımı	(J)Aile Yaklaşımı	Ort.Fark(I-J)	Sh	p
Fiziksel Saldırganlık	Baskıcı-Otoriter	Demokratik	0,217	0,143	0,131
		Koruyucu	-0,086	0,133	0,519
		Dengesiz-Tutarsız	-0,272	0,413	0,510
		Diğer	0,353	0,228	0,122
	Demokratik	Baskıcı-Otoriter	-0,217	0,143	0,131
		Koruyucu	-,303 ^(*)	0,115	0,009
		Dengesiz-Tutarsız	-0,489	0,407	0,231
		Diğer	0,136	0,218	0,532
	Koruyucu	Baskıcı-Otoriter	0,086	0,133	0,519
		Demokratik	,303 ^(*)	0,115	0,009
		Dengesiz-Tutarsız	-0,186	0,404	0,645
		Diğer	,439 ^(*)	0,211	0,039
	Dengesiz-Tutarsız	Baskıcı-Otoriter	0,272	0,413	0,510
		Demokratik	0,489	0,407	0,231
		Koruyucu	0,186	0,404	0,645
		Diğer	0,625	0,444	0,160
Diğer	Baskıcı-Otoriter	-0,353	0,228	0,122	
	Demokratik	-0,136	0,218	0,532	
	Koruyucu	-,439 ^(*)	0,211	0,039	
	Dengesiz-Tutarsız	-0,625	0,444	0,160	

Elde edilen verilere göre, öğrencilerin saldırganlık düzeyinin aile yaklaşımları değişkenine göre; Fiziksel Saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonuçlarına göre: ailesi tarafından koruyucu şekilde yaklaşılacak öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından demokratik ve diğer şekilde yaklaşılacak öğrencilerin saldırganlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark vardır. Ailesi tarafından

koruyucu şekilde yaklaşlan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından demokratik ve diğerk şekilde yaklaşlan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aile tutum ve davranışları da çocuk üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Otoriter tutum ve davranış sergileyen, cezalandırıcı, katı prensipleri olan ailelerin çocukları insanlardan uzak, düşmanca ve içine kapanık tutum ve davranışlar sergileyebilirler. Her ne kadar şiddete verilen ilk tepki korku olsa da, bir süre sonra bu uyarılara verilen tepkilerde yetersizlik ortaya çıkar, şiddetin, bir katarsis aracı olarak işlev görebildiği gibi çocuklar aynen gördükleri şiddeti uygularlar, aşırı baskıcı ve otoriter tutum ile dengesiz ve tutarsız ana-baba tutumları ile yetiştirilen çocuklarda saldırgan davranışlara daha fazla rastlanıldığı görülmüştür.

Öztürk (1990), üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada “demokratik” ve “otoriter” olarak algılanan ana-baba tutumlarının öğrencilerin saldırganlık düzeylerine etkisini incelemiştir. Sonuçlara göre, ana-babalarını “demokratik” olarak algılayan öğrencilerin saldırganlık düzeyleri daha düşük bulunmuştur.

Baumrind (1966), hoşgörülü, otoriter ve buyurucu ebeveyn tutumları üzerine yaptığı çalışmada bu farklı tutumların çocukların davranışları üzerinde kalıcı etkiler bıraktığı bulgusuna ulaşmıştır. Sonuç olarak, kontrol ve özgürlük arasındaki ilişkiyi araştırmış ve kontrolün, bağımsız ve inatçı olarak iyi sosyalleşme davranışına sahip çocuklarda genellikle etkili olabildiği bulgusuna ulaşmıştır. Uluğtekin (1976) 9-11 yaş grubundaki 200 çocuk ve onların anne- babaları üzerinde bir çalışma yapmıştır. Çalışmanın amacı anne-babaların tutumu ile çocukların saldırganlık eğilimleri arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Sonuçta annelerin çocuklarını reddediciliği arttıkça çocukların saldırgan davranışlarının arttığı bulgusuna ulaşmıştır (Akt: Ersoy, 2001).

Ana ve babaların çocuklarına gösterdikleri farklı tutumlar çocukların farklı kişilikler geliştirilmesinde etkili olmaktadır. Bireyin dengeli, uyumlu bir kişilik yapısına sahip olması veya kaygılı ve nevrotik bir kişiliğinin olması, içinde yetiştiği aile ortamı ile yakından ilişkilidir (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 1999).

Tablo 4.59. Değişkenler bazında anlamlı bulunan alt ölçekler X işareti ile gösterilmiştir.

Alt ölçekler	1.değişken	2.değişken	3.değişken	4.değişken	5.değişken	6.değişken	7.değişken	8.değişken	9.değişken	10.değişken	11.değişken	12.değişken	13.değişken	14.değişken	15.değişken	16.değişken	17.değişken	18.değişken	19.değişken
Fiziksel Saldırganlık			X	X		X						X	X	X		X		X	X
Sözel Saldırganlık					X		X	X					X						
Öfke	X			X	X		X	X									X	X	
Düşmanlık				X										X			X	X	
Dolaylı Saldırganlık					X			X					X	X	X			X	
Genel Saldırganlık	X	X		X	X		X	X					X	X	X		X	X	

Öğrencilerin Saldırganlık Düzeyleri, Kişisel Bilgi Formunda verilen 19 değişken ile ilgili yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi Sonucunda alt ölçeklerde anlamlı bulunanlar yukarıda X ile gösterilmiştir.

Alt ölçekler bazında en çok fiziksel saldırganlık ve genel saldırganlık boyutunda anlamlılığın arttığı görülmektedir.

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan sonuçlar verilmiş ve bu sonuçlar çerçevesinde saldırganlık davranışının azaltılmasında veya uygun bir biçime dönüştürülmesinde etkili olabileceği düşünülen bazı önerilerde bulunulmuştur.

6.1. Sonuçlar

Bu araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin cinsiyet değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığı; Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık ve Dolaylı Saldırganlık alt boyutlarına ilişkin saldırganlık düzeylerinin cinsiyetlerine göre istatistiksel açıdan farklılaşmadığı, kız öğrencilerin Öfke ve Genel Saldırganlık düzeylerinin erkek öğrencilerden istatistiksel açıdan anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

2. Araştırmada 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin yaş değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığı; yaş düzeyi arttıkça 10. Sınıf öğrencilerinin Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır.

3. Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin kardeş sayısı değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığına; kardeş sayısı arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır.

4. Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin başarı durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; başarı durumu yükseldikçe 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin azaldığı sonucuna varılmıştır.

5. Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin devamsızlık durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; devamsızlık durumu arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Sözel Saldırganlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır.

6. Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin herhangi bir işte çalışma değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığına; herhangi bir işte çalışma 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık düzeyini arttırdığı sonucuna varılmıştır.

7. Araştırmada, 10. sınıf ğrencilerinin saldırganlık düzeyinin boş zaman etkinlikleri değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; boş zaman etkinlikleri arttıkça 10. sınıf ğrencilerinin Sözel Saldırganlık, Öfke ve Genel Saldırganlık düzeylerini azalttığı sonucuna varılmıştır.

8. Araştırmada, 10. sınıf ğrencilerinin saldırganlık düzeyinin günlük internet kullanma süresi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; günlük internet kullanma süresi arttıkça 10. sınıf ğrencilerinin Sözel Saldırganlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeylerinin arttığı sonucuna varılmıştır.

9. Araştırmada, 10. sınıf ğrencilerinin saldırganlık düzeyinin günlük televizyon izleme süresi değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığı sonucuna varılmıştır.

10. Araştırmada, 10. sınıf ğrencilerinin saldırganlık düzeyinin anne baba durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığına; anne-babasının ölmesi ve boşanmış olmaları en yüksek saldırganlık puan ortalamaları oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

11. Araştırmada, 10. sınıf ğrencilerinin saldırganlık düzeyinin ailenin ikamet yeri değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığına; ailenin ikamet yerinin şehirde olması 10. sınıf ğrencilerinin Dolaylı Saldırganlık düzeyini arttığı sonucuna varılmıştır.

12. Araştırmada, 10. sınıf ğrencilerinin saldırganlık düzeyinin ailenin ekonomik durum değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığına; ailenin ekonomik durumu azaldıkça 10. sınıf ğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır.

13. Araştırmada, 10. sınıf ğrencilerinin saldırganlık düzeyinin annenin eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; annenin eğitim düzeyi arttıkça 10. sınıf ğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeylerinin azaldığı sonucuna varılmıştır.

14. Araştırmada, 10. sınıf ğrencilerinin saldırganlık düzeyinin babanın eğitim durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; babanın eğitim düzeyi arttıkça 10. sınıf ğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeylerinin azaldığı sonucuna varılmıştır.

15. Araştırmada, 10. sınıf ğrencilerinin saldırganlık düzeyinin annenin çalışma durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; annenin çalışması 10. sınıf

öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeylerini azalttığı sonucuna varılmıştır.

16. Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin babanın çalışma durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaşmadığına; babanın çalışması 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık düzeyini azalttığı sonucuna varılmıştır.

17. Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma sıklığı değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; ailelerin cezalandırma sıklığı arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin arttığı sonucuna varılmıştır.

18. Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin ailenin cezalandırma türü değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; ailenin cezalandırma türü 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeylerini arttırdığı sonucuna varılmıştır.

19. Araştırmada, 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin aile yaklaşım durumu değişkenine göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak farklılaştığına; ailenin yaklaşımı 10. sınıf öğrencilerinin Fiziksel Saldırganlık ve Sözel Saldırganlık düzeylerini arttırdığı sonucuna varılmıştır.

6.2. Öneriler

6.2.1. Uygulayıcılar İçin Öneriler

Okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik servisleri, anne ve babaları çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilgilendirici ve bilinçlendirici seminer ve konferanslar vermeli, ayrıca öğrendiklerini davranışa dönüştürebilmelerini sağlayacak eğitim programları düzenlemelidirler.

Aileler çocuklarına kuralların sebeplerini açıklamalı gereksiz engellemeler koymamalıdır. Çocuk anne babayı örnek aldığından çocuğun yanında saldırgan davranışlar sergilenmemeli, saldırganlığın istenmeyen bir davranış olduğunu sözel değil uygulayarak göstermelidir.

Okul başarısı yüksek olan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin düşük olması bulgusundan hareketle öğrencilerin okul başarılarını artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır. İlkokullarda öğrenciyi anlamaya ve onun da kendisini anlamasına yönelik rehberlik hizmetleri verilmelidir. Bununla birlikte öğretmenler hizmet içi eğitim programlarıyla, çocuk gelişimi konusunda aydınlatılmalıdır.

Saldırganlığın çeşitli nedenlerden kaynaklanan bir problem olduğu düşünülerek ortak neden grupları oluşturulabilir, çalışma; saldırganlık nedeni aynı ya da benzer olan ergenlerden oluşturulan farklı gruplarla yapılabilir.

Ergenlerin, yasayabilecekleri davranış bozukluklarını en aza indirmek, saldırgan davranışlara başvurmadan kendilerini ifade etmelerine yardımcı olmak amacıyla okulda eğitim-öğretim etkinlikleri içerisinde bireylerin iletişim becerilerini artırıcı etkinlikler organize edilerek bireylere kendilerini ifade edebilecekleri ortamlar hazırlanması.

Araştırmada lise öğrencilerinin saldırgan davranışlarının anne-baba tutum değişkeniyle ilişkili olduğu görülmüştür. Bu doğrultuda ebeveynlere, erken çocukluk döneminden itibaren, doğru çocuk yetiştirme tutumları ve yaklaşımları ile ilgili bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları; üniversitelerin ilgili birimleriyle de desteklenerek, başta okullar olmak üzere gerekli kurum ve kuruluşlarda yapılabilir.

Öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini geliştirmeye yönelik olarak yapılabilecek en doğru şey; boş zamanının hepsini bilgisayar veya televizyon başında geçirmesi yerine öğrencileri spor, tiyatro, resim kursu vb. ilgi duyduğu bir konuda akranları ile bir arada olabileceği sosyal ortamlarda bulunmasına olanak sağlamak olacaktır.

Araştırmada 10. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeyinin yaşa bağlı olarak arttığı görülmüştür. Saldırganlığın öğrenilen bir davranış olduğu düşünüldüğünde, erken çocukluk döneminden itibaren saldırgan davranışları önleyici çalışmalara başlanması sağlanılarak, bu davranış kontrol altına alınmaya çalışılabilir.

Saldırgan çocukların sosyal olgunluğunu artırmak için hem aile içinde hem de okul ve sınıfta, çocuklara çeşitli sorumluluklar verilmelidir. Okullarda, saldırgan çocukların enerjisini boşaltabileceği spor faaliyetlerine, kulüp etkinliklerine ağırlık verilmesi sağlanmalıdır. Çocukların, saldırgan enerjilerini boşaltabilmeleri için saldırı sporları yerine aikido gibi savunma sanatını öğreten sporlara yönelmeleri sağlanmalıdır.

Öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarıyla çocukların gelişimsel özellikleri, bireysel farklılıkları, çocukla iletişim, sınıf yönetimi ve şiddeti önleme konusunda detaylı bilinçlendirilmeleri önerilebilir.

Saldırganlığın karşısında duracak en önemli etkenlerden biri öğrencinin kendine olan güvenidir. Bu nedenle öğrencinin çeşitli becerileri, ilgi alanları keşfedilmeli ve öğretmen-aile işbirliği ile bu beceriler körelmeden geliştirilmelidir. Böylece kendinde var olan bir beceri sayesinde öğrencinin kendine olan güveni artırılmalı ve olası saldırgan eğilimlere ket vurulmalıdır.

Araştırma sonuçlarına göre, günlük internet kullanma süresi arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Sözel Saldırganlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeylerinin arttığı sonucuna varılmıştır. Ailelerini çocuklarının saldırganlık davranışlarının önüne geçebilmek için çocuklarını çok erken yaşlarda bilgisayar ve internet oyunlarından uzak tutmaya çalışmaları yararlı olacağı kanaatindeyim.

Ailesi tarafından koruyucu şekilde yaklaşılacak öğrencilerin saldırganlık düzeyleri; ailesi tarafından demokratik ve şekilde yaklaşılacak öğrencilerin saldırganlık düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aileler genelde çocuklarını korumak için çabalarlar burada çocuklarının korurken engellediklerinin farkında olamayabilirler. Okul rehberlik servisi ailelere koruyucu yaklaşımın boyutlarını açıklayıp bilgilendirmeli.

Ailelerin cezalandırma sıklığı arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin artırdığı sonucundan hareketle aileler çocuklarına cezalandırmak yerine olumsuz pekiştirici kullanmaları önerilebilir.

Devamsızlık durumu arttıkça 10. sınıf öğrencilerinin Sözel Saldırganlık, Öfke, Dolaylı Saldırganlık ve Genel Saldırganlık düzeyinin arttığını; bu nedenle okul idaresi ve rehberlik servisi özellikle 15-20 gün aralığında öğrencilerin devamsızlık yapmamaları için takip etmeleri; devamsızlık yapan öğrencilerin farkında olup bu öğrencilere grup rehberliği programı uygulanması önerilebilir.

6.2.2. Araştırmacılar İçin Öneriler

Saldırgan davranışlar üzerinde etkili olabilecek; iletişim becerileri, popülerlik, öz saygı, sosyal kabul gibi değişkenlerin de problem çözme becerisinin yanında ele alındığı başka araştırmalar yapılabilir.

Saldırğan davranışların gelişimini daha iyi anlamak ve takip edebilmek için boylamsal çalışmalar yapılabilir.

Genel lisede yapılan bu çalışma Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Meslek Liseleri, vb. gibi çeşitli lise türlerinde yapılabilir. Ayrıca farklı lise türlerinde karşılaştırmalı bir çalışma da yürütülebilir.

Bu çalışma devlete bağılı bir lisede yürütülmüştür. Başka bir çalışma özel liselerde yürütülebilir. Ayrıca devlete bağılı ve özel liselerde karşılaştırmalı bir çalışma da yürütülebilir.

Öğrencilerin model alma yoluyla da saldırğan davranışları öğrendiklerini göz önünde tutarsak, öğrencilerin model aldıkları önemli bir kitleyi öğretmenler oluşturmaktadır. Bu verilerden yola çıkarak saldırğanlık ile öğretmen davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar yapılabilir.

Saldırğan davranış sergileyen öğrencilere yönelik sorun çözümü için kişilik yapılanmasıyla ilgili etmenler dikkate alınarak bu davranışların sebepleri ortaya çıkartılabilir.

Saldırğan davranışların ölçülmesinde öğrencilerin kendi yaptıkları değerlendirmelerin dışında ebeveyn ve arkadaşların da değerlendirmeleri araştırmaya dâhil edilebilir.

Öğrencilerin saldırğanlık düzeylerini azaltmaya yönelik okullarda grup rehberliğı ve grupla psikolojik danışma uygulamalarının etkililiğini sınavan deneysel araştırmalar yapılabilir.

Genel bir saldırğanlık davranışını ele almak yerine, saldırğanlığın farklı çeşitlerini (aktif, pasif, fiziksel, sözel, dolaylı gibi) inceleyen araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ağlamaz, T. (2006). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Akpınar, B. (2004). Çocukların Televizyon İzleme Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, Çağdaş Eğitim Dergisi, Sayı:306, Cilt:29, s.25-35.
- Ankay, A. (1998). Ruh Sağlığı ve Davranış Bozuklukları. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Aral, N., Bütün, A., Türkmenler, B. ve Akbıyık A.(2004), “İlköğretim okullarının sekizinci sınıfına devam eden çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi”, Çağdaş Eğitim Dergisi, 29 (315), 17-25.
- Ateş, N. (2005). “Hayvan Besleyen ve Beslemeyen Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ayan, S. (2007). Aile içinde şiddete uğrayan çocukların saldırganlık eğilimleri. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 8, 206-214.
- Başaran, C. (2008). Çeşitli Türde Liselerde öğrenim gören öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sakarya.
- Bilgi, A. (2005). Bilgisayar Oyunu Oynayan Ve Oynamayan İlköğretim Öğrencilerinin Saldırganlık, Depresyon Ve Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bolat Karataş, Z. (2005), “Anne baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi”, Çağdaş Eğitim Dergisi, 30 (317), 30-39.
- Can, S. (2002). “Aggression questionnaire” adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. Yayınlanmamış uzmanlık tezi, Genel Kurmay Başkanlığı Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Servis Şefliği.
- Cengiz, S. (2010). Ergenlerde Saldırganlık ve Problem Çözme, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Çelik, H. (2006). Üniversite birinci sınıf öğrencilerinin saldırganlık tepkileri, bağlanma tarzları ve kişilerarası semaların incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Çetinkaya, H. (1991). Video Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Çıplak, E. (2004). İlköğretim _kinci Kademe Öğrencilerinin Saldırgan Davranışlar Gösterme Düzeyine Göre Bos Zaman Değerlendirme Etkinliklerinin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

- Demirhan, M. (2002), “Kendini Açma Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Derman, M.T. (2011). Farklı Sosyo Ekonomik Düzeydeki 10-11 Yaş Çocuklarına Uygulanan Empatik Eğitim Programının Saldırganlık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi. Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dervent, F. (2007). Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılımla İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı.
- Dizman, H. (2003). Anne babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Durmuş, E. Gürkan, U. :“Lise Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Eğilimleri”, Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt:3, Sayı:3, (Yaz 2005), 253-269.
- Efiliti, E. (2006). Ortaöğretim kurumlarında okuyan öğrencilerin saldırganlık, denetim odağı ve kişilik özelliklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdoğan, M. Yüksel ve Oto, R. (2004). “Sokakta Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Atılganlık ve Saldırganlık Davranışları Açısından Karşılaştırılmaları” Kriz Dergisi, 12 (3): 11-23
- Eroğlu, S. E. (2009). Saldırganlık davranışının boyutları ve ilişkili olduğu faktörler: lise ve üniversite öğrencileri üzerine karşılaştırmalı bir çalışma. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Ersoy, S. (2001). “Çocuk Yuvasında Kalanlarla Ailesiyle Yasayan Dokuz-On bir Yas Grubundaki Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, ANKARA
- Filiz, A. (2009). Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Empatik Eğilimleri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi (Kartal İlçesi Örneği), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gökbüzöğlü, B. (2008). Ergenlerin Saldırganlık Düzeyleri İle Problem Çözme Becerileri
- Gümüş, T. (2000). Kendini Kabul Düzeyleri Farklı Genel Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Saldırganlık Düzeyleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Güner, İ. (2007).Çatışma çözme becerilerini geliştirmeye yönelik grup rehberliğinin lise öğrencilerinin saldırganlık ve problem çözme becerileri üzerine etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Malatya.
- Güner, N. (1995). “Ergenlerin Dinledikleri Müzik Turunun Depresyon ve Saldırganlık Düzeyine Etkisi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gürol, A. ve Serhatlıoğlu, B. (2005). Okul Öncesi Öğretmenlerinin Televizyon Programlarındaki Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Etkilerine İlişkin Görüşleri, XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Denizli.

- Gürsoy, F. (2002). "Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi". Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Dergisi. Haziran-Aralık. Sayı: 6. Cilt: 7. s.7-15.
- Halıcı, P. (2005). "Yatılı ilköğretim Bölge Okullarına Devan Eden ve Ailesiyle Birlikte Yasayan 12-14 Yas grubu Çocuklarının Saldırganlık Eğilimleri ile Benlik Kavramlarının İncelenmesi" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversite, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Hatunoğlu, A. (1994). Ana-Baba Tutumları İle Saldırganlık Arasındaki İlişkiler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, F. (2009). Lise Öğrencilerinde Saldırgan Davranışların Ortaya Çıkışına Katkıda Bulunan Faktörlerin Araştırılması. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıçaslan, S. ve Atıcı, M. (2010). İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Akılcı Olmayan İnançları İle Saldırganlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Çukurova Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 19 (3), 113-130.
- Koç, M., Sezer, N., Polat, Ü. ve Alkan, M. (2006). Şiddete maruz kalan çocuğun psiko-patolojisi (Özet kitabı). I. Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler. Ulusla arası Katılımlı Sempozyum (s. 34). İstanbul, Türkiye.
- Köknel, Ö. :Bireysel ve Toplumsal Şiddet, Özcan Köknel Dizisi, Altın Kitaplar Yayınevi, Nr. 9, İstanbul, 1996.
- Köksal, F. (1991). Denetim Odağı İle Saldırgan Davranışlar Arasındaki İlişkiler. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kula, E. (2008). Endüstri Meslek Lisesi Öğrencilerinin Umutsuzluk Düzeyleri ve Saldırganlık Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı.
- Kuloğlu, N. (2001). Bilgi verici psikolojik danışma ve didaktik bilgi verme programlarının down sendromlu bebeği olan anne-babaların umutsuzluk, gereksinim ve es ilişkisi düzeylerine etkisi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kurtyılmaz, Y. (2005) Öğretmen Adaylarının Saldırganlık Düzeyleri ile Akademik Başarıları, İletişim ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkiler, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kuzgun, Y., & Eldeleklioğlu J. (1999). Ana baba tutum ölçeğinin geliştirilmesi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12 (1), 69-77
- Masalıcı, A.D. (2001). Aile içi etkileşimlerle çocuğun saldırganlık düzeyi ve uygu davranışlarının karşılaştırılması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Mutluoğlu, S. ve Bulut-Serin, N. (2010). İlkokul 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Sosyo-Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi (Kuzey Kıbrıs Örnekleme), International Conference on New Trends in Education and Their Implications (ICONTE), 11-13 November, 2010 Antalya-Turkey, Bildiri Kitabı, ss. 858-864.
- Öğülmüş, S. (1995). Okullarda (Liselerde) Şiddet ve Saldırganlık. Yayınlanmamış araştırma raporu. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

- Özmen, A. (2006) Öfke: Kuramsal Yaklaşımlar ve Bireylerde Öfkenin Ortaya Çıkmasına Neden Olan Etmenler, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 39 (1): 39-56
- Öztürk, İ. (1990). Ana-Baba Tutumlarının Üniversite Öğrencilerinin Bağımsızlık, Duygularını Anlama, Yakınlık, Başatlık, Kendini Suçlama ve Saldırganlık Düzeylerine Etkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, N.(2008). Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Şahan, M. (2007). Lise Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenlerin İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı.
- Şahin, H. (2011). Lise Öğrencilerinin Mükemmeliyetçilik ve Saldırganlık İlişkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, H.(2002). Öfke Denetimi Eğitiminin Çocuklarda Gözlenen Saldırgan Davranışlar Üzerindeki Etkisi Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 3 (26).
- Tok, Y. (2001). “Cinsiyet Rollerine İlgili Farklı Kalıp Yargılara Sahip Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ANKARA
- Tuzgöl, M. (2000), “Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 39-48.
- Tuzgöl, M.(1998).Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKLER

- EK-1 Kişisel Bilgi Formu
- EK-2 Saldırganlık Ölçeği
- EK-3 Saldırganlık Ölçeği Kullanım İzni
- EK-4 Uygulama İzni

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili öğrenciler,

Elinizdeki anket “Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini” incelemek amacıyla Yüksek Lisans Tezine gerekli verileri toplamak için hazırlanmıştır. Elde edilen bilgiler sadece bu araştırma kapsamında kullanılacak ve araştırmacının dışında hiç kimse cevaplarınızı görmeyecektir. Kimliğinizden çok görüşleriniz önemli olduğundan anket formuna isim yazılmasına veya imza atılmasına gerek yoktur. Araştırmanın amacına ulaşması, açıklamaların ve anket sorularının dikkatlice okunmasına, cevapların özenle seçilmesine ve soruların cevapsız bırakılmamasına bağlıdır. İçten vereceğiniz yanıtlarla araştırmaya yapacağınız katkılar için şimdiden teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dilerim.

Mehmet AKSU

Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Ana Bilim Dalı

Eğitim Yönetimi ve Denetimi Yüksek Lisans Öğrencisi

Aşağıda kişisel ve mesleki durumunuzla ilgili sorular bulunmaktadır. Lütfen her soru için size uygun olan seçeneği (X) şeklinde işaretleyerek ya da açıklama yazarak yanıtlayınız. Lütfen boş soru bırakmayınız.

1). Cinsiyetiniz nedir?

1. Kız 2. Erkek

2). Kaç yaşındasınız?

15 yaş ve altı 16 yaş 17 yaş 4. 18 yaş ve üstü

3). Kendiniz de dâhil olmak üzere kaç kardeşiniz?

Tek Çocuk 2 Çocuk 3 Çocuk 4 Çocuk 5 Çocuk ve üstü

4). Okulunuzdaki başarı durumunuzu nasıl görüyorsunuz?

Çok iyi İyi Orta Zayıf

5). Okula devamsızlık durumunuz?

0- 7 gün 8- 14 gün 15- 20 gün

6). Okul dışında herhangi bir işte çalışıyor mu?

Evet Hayır Bazen

7). Boş zamanlarınızda ne gibi etkinliklerle değerlendirirsiniz?

Televizyon izlerim
 Bilgisayar ya da video oyunu oynarım
 Kitap okurum
 Arkadaşları ile zaman geçiririm
 Diğer.....

8). Günlük ortalama kaç saat internet kullanıyorsunuz?

1 saatten az. 1-2 saat 3-4 saat 5 saatten fazla.

9). Günlük ortalama kaç saat televizyon izliyorsunuz?

1 saatten az. 1-2 saat 3-4 saat 5 saatten fazla.

10). Anne ve babanızla ilgili aŐaĐıdakilerden hangisi size uygundur?

Annem- babam bir arada yaŐıyorlar
 Annem- babam boŐandılar
 Üvey annem ile yaŐıyorum
 Üvey babam ile yaŐıyorum
 Annem ld
 Babam ld
 Diğer.....

11). Ailenin ikamet ettiği yer?

Köy Kasaba-İlçe Şehir

12). Size göre ailenizin ekonomik durumu hangi düzeydedir?

Düşük Orta Yüksek

13). Annenizin eğitim düzeyi aŐaĐıdakilerden hangisidir?

Okur-yazar değil
 İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Üniversite
 Yüksek lisans veya doktora

14). Babanızın eğitim düzeyi aŐaĐıdakilerden hangisidir?

Okur-yazar değil
 İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Üniversite
 Yüksek lisans veya doktora

15). Anneniz alıŐıyor mu?

Çalışmıyor Bazen alıŐıyor alıŐıyor Emekli

16). Babanız alıŐıyor mu?

Çalışmıyor Bazen alıŐıyor alıŐıyor Emekli

17). Anne ve Babanızın sizi cezalandırma sıklığı nedir?

Hiç Ara sıra Bazen Sık sık Her zaman

18). Anne-babanız sizi cezalandırma türü nedir?

Dayak Azarlama Konuşmama Haklardan mahrumiyet Diğer

19). Sizce aŐaĐıdakilerden hangisi ailenizin size karşı yaklaŐımını en iyi Şekilde tanımlar?

Baskıcı-Otoriter Demokratik Koruyucu Dengesiz-Tutarsız İlgisiz

SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ

Bu araştırmada, lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri incelenmektedir. Bu amaçla hazırlanan elinizdeki ankette, bu konuları yer almaktadır. Sizden istenen, her bir ifadenin örneklediği durumu ne kadar sıklıkla yansıtan ifadeler yaşadığınızı uygun yanıt aralığına çarpı (x) işareti koyarak belirtmenizdir.

Bu ankette kimliğiniz gizli tutulacaktır. Yani, araştırmacıların dışında hiç kimse cevaplarınızı öğrenmeyecektir. Verdiğiniz cevaplar bizim için çok değerlidir. Bu araştırmada bize yardımcı olduğunuz için teşekkür ederiz.

		Hiç uygun değil	Çok az uygun	Biraz uygun	Çok uygun	Tamamen uygun
1	Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söylerler.					
2	şans hep başkalarına gülüyor, onlardan yana oluyor.					
3	Birden parlarım ama çabuk sakinleşirim.					
4	Kendimi sık sık diğer insanlarla tartışırken bulurum.					
5	Bazen bana hayatın adaletli davranmadığını düşünürüm.					
6	İnsanlarla aynı fikirde olmazsam, onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam.					
7	Bazen ortada hiçbir neden yokken parlarım.					
8	Kız ya da erkek birisi beni kışkırtırsa ona vurabilirim.					
9	Bazen niye bu kadar katı olduğumu merak ediyorum.					
10	Tanıdığım insanları tehdit ettiğim olmuştur.					
11	Biri üzerime çok geldiğinde, sıkıştırdığında ona vurabilirim.					
12	Öfkemi kontrol etmekte çok zorluk çekerim.					
13	Eğer çok kızarsam o kişinin yaptığı işleri berbat edebilirim.					
14	Kapıyı arkadan gelenin yüzüne çarpacak kadar çıldırabilirim.					
15	İnsanlar bana patronluk tasladıklarında, onların inadına işi ağırdan alırım.					
16	İnsanlar bana nazik davrandıklarında ne isteyeceklerini merak ederim.					
17	Her şeyi dağıtacak kadar çılgınlaşabilirim.					

18	Bazen sevmediklerim hakkında dedikodu yayar, onlara çamur atarım.					
19	Ben sakın biriyim.					
20	İnsanlar beni kızdırırlarsa, onlara gerçek düşüncelerimi söyleyebilirim.					
21	Bazen insanların arkamdan bana güldüklerini hissederim.					
22	İstediğimi elde edemediğim zaman, kızgınlığımı gösteririm.					
23	Bazen birine vurma isteğimi kontrol edemem.					
24	Pek çok insandan daha sık kavga ederim.					
25	Eğer biri bana vurursa ben de ona vururum.					
26	Arkadaşlarımla aynı fikirde olmadıgımda açıkça söylerim.					
27	Haklarımı korumak için şiddete başvurmam gerekirse, hiç çekinmem.					
28	Fazla dostça davranma yabancılara güvenmem.					
29	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissederim.					
30	Beni gerçekten rahatsız edenlere susarak, ilgilenmeyerek tepki veririm.					
31	Arkadaşlarımla arkamdan, benim hakkımda konuştuklarımı bilirim.					
32	Bazı arkadaşlarımla, benim düşünmeden hareket ettiğimi düşünürler.					
33	Bazen hiçbir şey düşünemeyecek kadar kıskanç olurum.					
34	El şakası yapmaktan hoşlanırım.					

+ Yeni Yanıtla | Sil Arşivle Gereksiz | Süpür | Şuraya taşı: Kategoriler | ...

İlt: agresyon olcegi

sibel can (iyikesici_can@yahoo.com) Kişilere ekle | 20.02.2013 | Belgeler, Fotoğraflar
Kime: mehmet aksu

Kimden: **sibel can** (iyikesici_can@yahoo.com)
Gönderme tarihi: 20 Şubat 2013 Çarşamba 20:32:23
Kime: mehmet aksu (m_aksum@hotmail.com)

iyikesici_can@yahoo.com adresine güveniyorum. İçeriği her zaman göster.

4 ek (toplam 6,0 MB)

Slayt gösterisi göster (2) Tümünü zip olarak indir

sayın mehmet aksu, saldırganlık ölçeğini kullanımınızda başarılar dilerim.

dr. sibel can

505 792 3002

